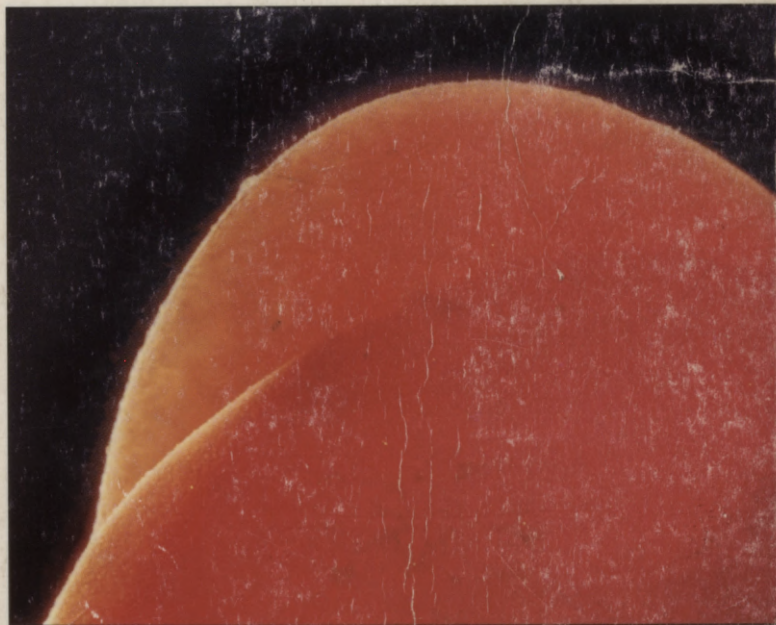

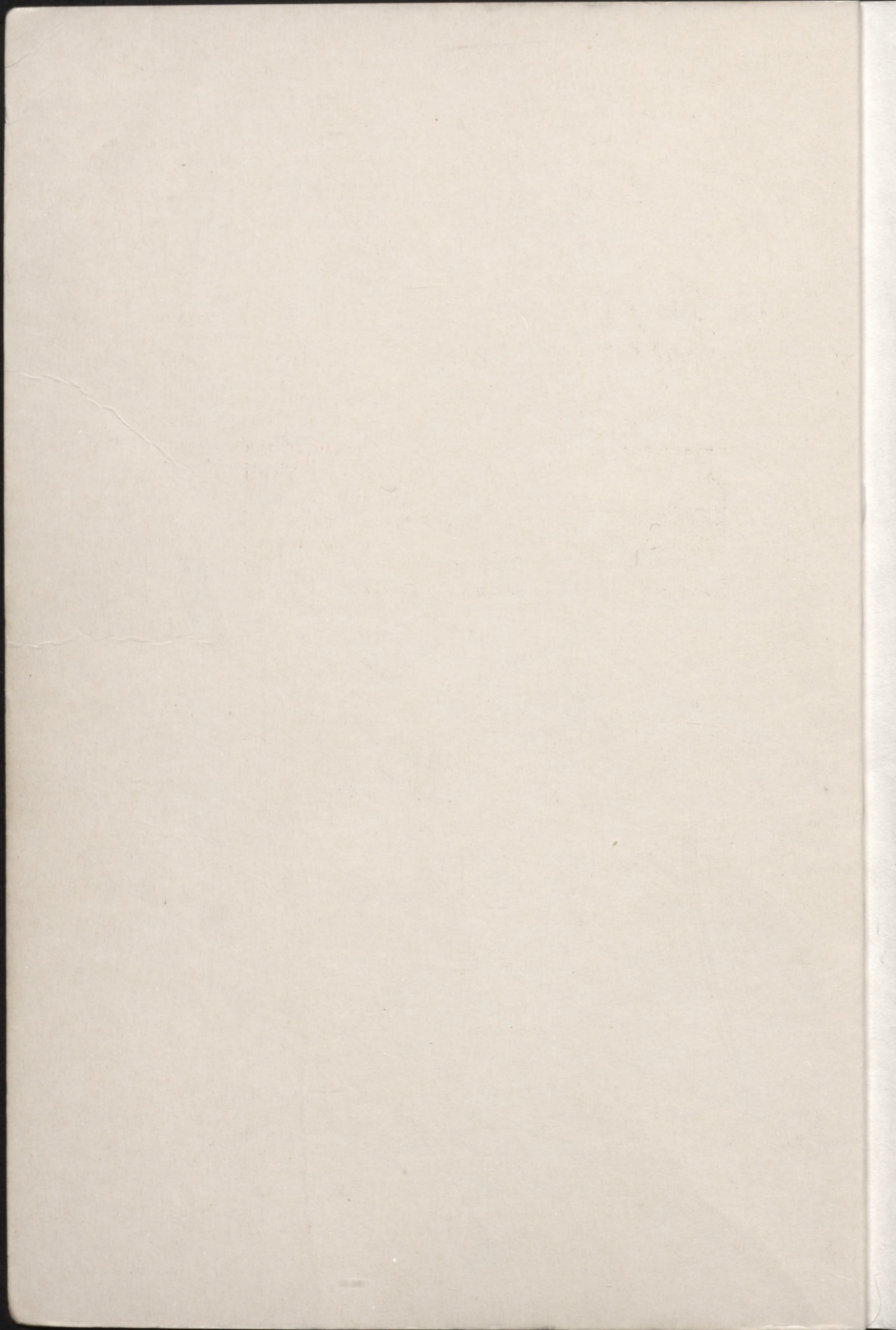
Mišels Fuko

SEKSUALITĀTES VĒSTURE

I
Zinātgrība

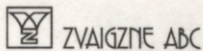

CS

14. 08

33

Mišels Puko

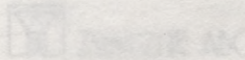

AKSUALITĀTES
VĒSTURĒ

Šī grāmata izdota
Centrālās Eiropas universitātes
tulkojumu projekta ietvaros,
ko finansiāli atbalsta
Atvērtās sabiedrības institūta (Budapešta)
Izdevējsabiedrības attīstības centrs un
Sorosa fonds – Latvija

This edition is published with the support
of the Central European University Translation Project,
sponsored by Center for Publishing Development of
the Open Society Institute – Budapest and
the Soros Foundation – Latvia

Zinātgrība

WILEY-VCH

WILEY-VCH
WILEY-VCH
WILEY-VCH

24 pages
Gentile Eugenio
This volume is part of the series
L. Biondi (ed.)
Articles and studies on the history of
Linguistics in Italy
The edition is published with the support
of the Council of Ministers of the Republic of Italy
published by Centro per l'Editoria Linguistica
the Open Society Foundations - Hungary and
the Soros Foundation - Italy

2000-3
375

Latvian National
BIBLIOTĒKA

L
39

175 (091)
Pn 200

Mišels Fuko

SEKSUALITĀTES VĒSTURE

I. MĒS, CITI VĪRI	7
II. APSTĒŠANAS HIPOTEZĒ	15
1. Rostrijam di d'ouesen	15
2. Perrotijs un d'ouesen	27
III. SCIENTIA SEXUALIS	40
IV. SEKSUALITĀTES DISCIPLĪNA	53
1. Mēģis	55
2. Metods	63
3. Nērais	69
4. Pēdējā daļa	77
V. TIESĪBAS UZ NĀVI UN VĀSA PAR DZĪVĪBU	90
PIEZĪMES	801

I Zinātgrība

No franču valodas tulkojis Inārs Auziņš
Zinātniskais redaktors Dr. phil. Vilnis Zarins
Korektore Māra Bauga
Mākslinieciskā līmeņa izdevums
FPA foto
Šķirtni grāmatu tehniskais paraugums ir gatavots izdevniecībā "AGB"

© izdevuma izveido valodā, Agbts Zvaigzne ABC 2000
© Inārs Auziņš, tulkojuma izveido valodā, 2000
© Inārs Bauga, mākslinieciskais paraugums
© FPA foto, 2000

ZVAIGZNE ABC

2000

ISBN 9984-17-230-0

Latvijas Nacionālā
BIBLIOTĒKA

0300030868

176 (091)
Fu 260

Michel Foucault Histoire de la sexualité
I
La Volonté de savoir
© Gallimard, 1976
ISBN 2-07-029589-3

No franču valodas tulkojusi Irēna Auziņa
Zinātniskais redaktors Dr. phil. Vilnis Zariņš
Korektore Māra Banga
Mākslinieks Ilmārs Blumbergs
FPA foto
Sērijas grāmatu tehniskais paraugmakets izgatavots izdevniecībā "AGB"

© Izdevums latviešu valodā, Apgāds Zvaigzne ABC, 2000
© Irēna Auziņa, tulkojums latviešu valodā, 2000
© Ilmārs Blumbergs, mākslinieciskais noformējums, 2000
© FPA, foto, 2000

ISBN 9984-17-730-0

SATURS

MĒS, CITI VIKTORIĀNI

I. MĒS, CITI VIKTORIĀNI	7
II. APSPIEŠANAS HIPOTĒZE	15
1. Rosinājums diskursiem	15
2. Perversiju implantācija	27
III. <i>SCIENTIA SEXUALIS</i>	40
IV. SEKSUALITĀTES DISPOZITĪVS	53
1. Mērķis	55
2. Metode	62
3. Novads	69
4. Periodizācija	77
V. TIESĪBAS UZ NĀVI UN VARA PĀR DZĪVĪBU	90
PIEZĪMES	108

SATURS

7	I. MĒS, CITI VIKTORIĀNI
15	II. APSPIESĀNAS HIPOTĒZE
15	1. Pasaules diskursi
27	2. Pasaules implikācija
40	III. SCIENTIA SEXUALIS
53	IV. SEKVALITĀTES DISPOZĪVS
55	1. Mēģis
63	2. Metode
69	3. Novads
77	4. Periodiācija
90	V. TIESĪBAS UZ NĀVI UN VARA PAR DZĪVĪBU
108	PĒCĒMĒS

I MĒS, CITI VIKTORIĀNI

Mēs ilgi esot panesuši viktoriāņu režīmu un arī mūsdienās turpinot ciest no tā. Lielmanīga svētulība zīmējoties mūsu pieticīgās, mēmās un liekulīgās seksualitātes ģerbonī.

Apgalvo, ka vēl 17. gadsimta sākumā pastāvējusi zināma atklātība. Piekoptie paradumi netiecās pēc slepenības; vārdus izrunāja bez pārspilētas atturības, bet notikumi risinājās bez pārlicēģas maskošānās; attiecībās ar neatļauto pastāvēja iecietīga familiaritāte. Kritēriji par to, kas ir rupjš, nepiedienīgs un piedauzīgs, bija stipri vaļīgi salīdzinājumā ar 19. gadsimtu. Nepārprotami žesti, bezkaunīga runāšana, pieklājības normu acīmredzami pārkāpumi, dažu ķermeņa daļu demonstrēšana un visai vieglā sajaukšanās, pārlietu atraisīti bērni, kas bez jebkādas kautrības vai mulsuma ložņā pieaugušo smieklu pavadībā: miesas dižojās.

Šai skaidrajai dienai sekojis straujš mijkrēslis, bet tam savukārt sekojušas Viktorijas laikmeta buržuāzijas vienmuļās naktis. Tad seksualitāte ir rūpīgi paslēpta. Tā pārkrāvājas. To pievāc laulātais pāris. Un pilnībā iesūc reprodiktīvās funkcijas nopietnībā. Ap seksu valda klusums. Noteikumus diktē likumīgais pāris, kas rada. Tas iesakņojas kā modelis, padara normu par vērtību, patur patiesību un sargā savas tiesības izteikties, saglabājot noslēpuma principu. Sabiedrības limenī, tāpat kā ikvienā mājā, pastāv viena vienīga atzīta vieta seksualitātei, un šī vieta ir lietderīga un auglīga: vecāku guļamistaba. Pārējais gluži vienkārši jānotuše: piedienīgās attiecībās izvairās no ķermeniskā, vārdu pieklājība izbalina sarunas. Bet neauglīgs sekss, ja tas kļūst uzstājīgs un pārlietu tiecas izpausties, pārvēršas par nenormālo: tas iegūst šādu statusu, un tam nākas par to attiecīgi maksāt.

Tam, kas nav pakārtots un pielāgots vairošanās uzdevumam, vairs nav nedz pavarda, nedz likumīgu eksistences tiesību. Tam nav arī vārda. Tas ir padzīts, noliegts un noklusēts vienlaikus. Tas nepastāv, tam arī nav jāpastāv

un tam liek pazust, līdzko mana vissikāko izpausmi vārdos vai darbos. Piemēram, ir lieliski zināms, ka bērniem nav sekta: tas ir iemesls viņiem to aizliegt, iemesls aizliegt viņiem par to runāt, iemesls aizvērt acis un aizbāzt ausis ikreiz, kad viņi mēģinātu likt to manīt, iemesls nodibināt visaptverošu un cītīgi apsargājamu klusumu. Tāda nu esot apspiešanas būtība; no aizliegumiem, ko uztur spēkā vienkāršs krimināllikums, to atšķir tas, ka apspiešana darbojas kā nolemtība izzust un arī kā piekodinājums klusēt, nepastāvēšanas apliecinājums un – attiecīgi – atziņa, ka par to visu nav nekā ko teikt, tur nav ne ko redzēt, ne ko zināt. Lūk, tā ar savu klibo loģiku kūlusies mūsu buržuāziskās sabiedrības liekulība. Zināmā mērā tā tomēr bijusi spiesta piekāpties. Ja nu patiešām ir jādod vieta arī nelikumīgiem seksualitātes veidiem, lai tie dodas taisīt kņadu citur: tur, kur var to no jauna iedabūt ja ne gluži atražošanas gultnē, tad vismaz gūt no tās kādu labumu. Meitumāja un trakonams kļūs par šīm iecietības vietām: prostitūta, klients un suteners, psihiatrs un viņa histēriķis, šie "citi viktoriāņi", kā teiktu Stīvens Markuss, – šķiet paslepen ievietojam baudu, par kuru nerunā, to lietu vidū, ar kurām rēķinās; vārdi un žesti, kas tagad klusībā ir atļauti, tiek mīti par augstu cenu. Tikai tur nepieradinātam seksam bija tiesības uz kaut kādām reālām izpausmes formām, taču ļoti nošķirtām, un uz slepenām, norobežotām, kodētām sarunām. Visur citur jauno laiku puritānisms bija noteicis trīskāršu dekrētu par aizliegumu, neeksistenci un noklusēšanu.

Vai mēs būtu atbrīvojušies no šiem diviem garajiem gadsimtiem, kuros seksualitātes vēsture vispirmām kārtām esot jāuztver kā aizvien pieaugošas apspiešanas hronika? Pavisam nedaudz, mums joprojām saka. Varbūt mazliet to veicinājis Freids. Taču ar kādu piesardzību, kādu medicīnisku uzmanību, kādu zinātniski garantētu nekaitīgumu un cik daudziem piesardzības pasākumiem, lai visu noturētu, nebaidoties iziet "ārpus rāmjiem", visdrošākajā un visdiskrētākajā telpā, starp psihoanalītiķa kušeti un diskursu*: vēl viena sačukstēšanās gultā, kas dod labumu. Un vai gan varētu būt citādi? Mums paskaidro – ja apspiešana ir bijusi attiecību pamatveids starp varu, zināšanām un seksualitāti kopš klasikas** laikmeta, no tā var atbrīvoties tikai par visai ievērojamu cenu: te būtu vajadzīga vismaz likumu pārkāpšana, aizliegumu atcelšana, vārdu uzbrukums, baudas agrākā stāvokļa atjaunojums realitātē un pavisam jauna varas mehānismu sistēma; jo pat vismazākais patiesības uzplaisnījums ir politiski nosacīts.

* Skat. "Piezīmes" grāmatas beigās.

Tādu rezultātu nevar gaidīt ne no vienkāršas medicīnas prakses, nedz arī no teorētiska diskursa, kaut arī tas būtu stingri veidots. Tādējādi atmasko Freida konformismu, psihoanalīzes normalizētās funkcijas, tik daudz bikluma Reiha lielajā dedzīgumā un visus integrācijas efektus, ko nodrošina "zinātne" par seksu vai seksoloģijas gandrīz šaubīgā prakse.

Šis diskurss par seksa apspiešanu jaunajos laikos ir ļoti noturīgs. Neapšaubāmi, tāpēc, ka to ir viegli noturēt. To uztur smaga vēsturiska un politiska garantija; liekot rasties apspiešanas laikmetam 17. gadsimtā, pēc svaiga gaisa un brīvas izpaušanās gadu simteņiem, šo diskursu sasaista kopā ar kapitālisma attīstību: tas sakrīt ar buržuāzisko kārtību. Seksa un tā ierobežošanas necilā hronika tūdaļ pārveidojas par ražošanas veida ceremoniālo vēsturi; tāsniecīgums izkļiedžas. Paskaidrojošs princips iezīmējas no paša fakta: seksu apspiež ar tādu bardzību tādēļ, ka tas ir nesavienojams ar vispārēju un intensīvu iesaistīšanos darbā; vai laikmetā, kad sistemātiski izmanto darbaspēku, var izturēties iecietīgi, ja pēdējais izkļaidējas vēl citās baudās bez tām, kas ļauj atrāzoties un ir līdz minimumam reducētas? Seksu un tā ietekmi varbūt nav viegli atsīfrēt; turpreti apspiešanu, sādi pagriezot, ir parocīgi analizēt. Jautājums par seksu – par seksa brīvību un arī par zināšanām, ko par to iegūst, un tiesības par to runāt – visai pamatoti ir pacelts līdz politiska jautājuma līmenim: arī sekss ietiecas nākotnē. Aizdomu pilnam prātam varbūt radies jautājums, vai tik daudziem piesardzīgiem brīdinājumiem, lai pieskirtu seksa vēsturei tik ievērojamu aizbildnību, nepiemīt veco bailu pēdas: it kā būtu vajadzīgas vismaz vērtību pieskīrošas korelācijas, lai šis diskurss varētu tapt pausts vai uztverts.

Taču, iespējams, pastāv cits apsvēruma, kurš dara mums tik izdevīgu seksa un varas attiecību formulēšanu apspiešanas jēdzienos: to varētu nodēvēt par izsacītāja priekšrocību. Ja sekss ir apspiests, proti, lemts aizliegumam, nepastāvēšanai un mēzumam, jau pats par sevi fakts, ka par to runā, ka runā par tā apspiešanu, ir it kā izaicinoša pārkāpuma izpausme. Kurš tā runā, kaut kādā mērā nostājas ārpus varas; viņš jauc likumu, viņš, kaut pavisam nedaudz, ir nākamās brīvības priekšvēstnesis. No tā radies svinīgums, ar kādu mūsdienās runā par seksu. Pirmie 19. gadsimta demogrāfi un psihiatri, kad viņiem tas bija jāpiemin, mēdza atvainoties klausītājiem par tik piezemētām un seklām tēmām. Mēs savukārt jau gadu desmitiem par to nerunājam citādi, kā vien nostājušies tādā kā pozā: pastāvošās kārtības izaicināšanas apziņa, balss tonis, kas apliecina, ka mēs apzināmies esam postītāji; dedzība rīkot savvērestību pret šodienu un piesaukt nākotni, kuras tuvošanos mēs iedomājamies veicinām. Kaut kas no dumpja, no apsolītās

brīvības, no nākamā laikmeta ar citādu kārtību viegli ielaužas šajā seksa apspiešanas diskursā. Šeit darbojas kaut kādas senas, tradicionālas pareģošanas funkcijas. Uz drīzu redzēšanos, jaukais sekss. Jo tieši tādēļ, ka tiek apstiprināta šī apspiešana, vēl var likt paslepus pastāvēt līdzās tam, kas bailēs no vēstures izsmiekla vai sarūgtinājuma vairākumu no mums kavē tuvoties: revolūcijai un laimei; revolūcijai un citādam, jaunākam un skaistākam ķermenim vai arī revolūcijai un baudai. Runāt pretī varām, teikt patiesību un solīt prieku; savstarpēji sasaistīt apskaidrību, atbrīvošanos un daudzveidīgu saldkaisli; turēt runu, kurā apvienojas kvēle pēc zināšanām, griba mainīt iedibināto kārtību un cerētais prieka dārzs, – lūk, kas neapšaubāmi uzkurina mūsos degsmi runāt par seksu apspiešanas jēdzienos, lūk, kas, iespējams, izskaidro tirgus vērtību, kuru piešķir ne vien visam, kas to izsaka, bet arī vienkārši faktam, ka tiek piedāvāta klausītāja auss tiem, kas vēlas novērst apspiešanas sekas. Visbeidzot, mēs esam vienīgā civilizācija, kur kalpotāji saņem atlidzību par to, ka uzklausa ikvienu, kas izsakās par savu seksu: daži pat ir izīrējuši savas ausis, it kā vēlēšanās par to runāt un interese, uz kuru cer, būtu stipri pārsniegusi klausīšanās iespējas.

Taču būtiskāka nekā šīs ekonomiskās sekas man šķiet tāda diskursa pastāvēšana mūsu laikmetā, kurā sekss, patiesības atklāšana, pasaules kārtības apvēršanās, citādas dzīves pasludināšana un drostīcamas lieglaimes apsoliņums ir sasaistīti kopā. Mūsdienās tieši sekss kalpo par atbalstu vecajai sludināšanas formai, kas ir tik ierasta un tik nozīmīga Rietumos. Dižais seksa sprediķis, kam bijuši savi, izsmalcināti teologi un savas tautas balsis, ir gājis pāri mūsu sabiedrībai pirms vairākiem gadu desmitiem; tas ir šautījis seno kārtību, atmaskojis liekulību, slavinājis tiesuma un realitātes tiesības, tas ir licis sapņot par citu valstību. Atcerēsimies franciskāņus. Un pajautāsim, kā gan varēja notikt, ka lirisms, ka reliģiozitāte, kas ilgstoši bijuši biedros ar revolūcijas projektu, industriālajā Rietumu sabiedrībā tika daļēji vai pilnībā pārnesti uz seksu.

Doma par apspiesto seksu tādējādi nav tikai teorētisks jautājums. Apgalvojums par seksualitāti, ka tā nekad nav tikusi pakļauta ar lielāku bardzību kā liekulīgās, nevalīgās un savtīgās buržuāzijas laikmetā, labi sader ar tā diskursa pārspīlēto svinīgumu, kas aicināts paust patiesību par seksu, pielāgot seksa lietu kārtību realitātei, graut likumu, kas to regulē, mainīt viņa nākamību. Vēsts par apspiešanu un sludināšanas forma atsitas viena pret otru; savstarpēji tās iegūst spēku. Apgalvojums, ka sekss nav apspiests vai – drīzāk – ka starp seksu un varu nepastāv apspiešanas attiecības, riskē būt tikai neauglīgs paradokss. Tas nozīmētu ne tikai vienkārši aizkert stingri

pieņemtu tēzi. Tas nozīmētu virzīties pretēji visai lietu kārtībai, visām no šīs tēzes izrietošajām diskursīvajām "interesēm".

Tieši šajā krustpunktā es gribētu izvērst vēsturiskas analīzes sēriju, kurai šī grāmata ir vienlaikus ievads un tāds kā sākotnējs pārskats: dažu vēsturiski nozīmīgu robežpunktu iezīmēšana un dažu teorētisku problēmu ieskicēšana. Kopumā runa ir par to, lai pētītu situāciju tādā sabiedrībā, kura kopš vairāk nekā gadsimta skaļi šausta sevi par liekulību, daudzvārdīgi runā par savu pašas klusēšanu, dedzīgi tiecas detalizēt to, ko tā nesaka, atmasko varas izpausmes, ko pati ievieš, un solās atbrīvoties no likumiem, kas liek tai funkcionēt. Es vēlētos aptvert ne tikai šos diskursus, bet arī gribu, kura tos nes, un stratēģisko nolūku, kas tos balsta. Jautājums, ko es gribu uzdot, nav: kāpēc mēs esam apspiesti, bet – kāpēc mēs tik kaismīgi, tik nikni attiecībā pret mūsu visnesenāko pagātņi, pret mūsu tagadni un pašī pret sevi apgalvojam, ka mēs esam apspiesti? Pa kādu spirāli mēs esam nonākuši pie apgalvojuma, ka sekss ir noliegts, pie atklātas demonstrēšanas, ka mēs to slēpjam, teikšanas, ka mēs to noklusējam, – un tas notiek, formulējot to skaidros vārdos, pūloties likt ieraudzīt viskailākajā realitātē, apliecinot seksa pozitīvo varu un ietekmi? Noteikti ir pamats jautāt, kāpēc tik ilgi ir ticis saistīts sekss un grēks – vēl vajadzētu palūkot, kā ir veidojusies šī saistība, un piesargāties steigšus vispārināt, ka sekss bija "nosodīts". Taču vajadzētu arī uzdot sev jautājumu, kāpēc mūsdienās mēs sevi tik ļoti vainojam par to, ka kādreiz esam to padarījuši par grēku. Pa kādiem ceļiem mēs esam nonākuši pie tā, ka esam "pie vainas" attiecībā pret mūsu pašu seksu? Un pie tā, ka esam tik savāda civilizācija? Apgalvojam, ka esam ilgstoši grēkojuši pret seksu un darām to vēl šodien, launprātīgi izmantojot varu. Kā ir īstenojusies šī pārbīde, kas, pretendējot mūs atbrīvot no seksa grēcīgās dabas, nomoka ar lielo vēsturisko kļūdu, kura esot ietverta tieši tajā, ka iztēlojas šo kļūmīgo dabu un no šīs ticības izvelk postošas sekas?

Man sacīs, ka mūsdienās ir tik daudz cilvēku, kas apliecina šo apspiešanu, jo tā ir vēsturiski acīmredzama. Viņi par to runā tik dāsni un jau tik sen tāpēc, ka šī apspiešana ir pamatīgi nostiprinājusies, ka tai ir dziļas saknes un nopietni iemesli, ka tā spiež uz seksu ar tādu smagumu, ka tikai atmaskošana vien mūs no šī smaguma nevar atbrīvot; to var tikai ilgstoši darbs. Neapšaubāmi, jo ilgāks tāpēc, ka varas īpatnība – un it īpaši tādas varas kā šī, kas darbojas mūsu sabiedrībā, – ir būt apspiedējai un ar sevišķu modrību savaldīt nevajadzīgu enerģiju, baudas intensitāti un nekārtīgu uzvedību. Tātad būtu gaidāms, ka atbrīvošanās rezultāti attiecībā pret šo varu izpauzīsies lēni; mēģinājums runāt par seksu brīvi un to pieņemt viņa

realitātē ir kaut kas tik neparasts visai nu jau tūkstošgadīgās vēstures pamatievirzei, turklāt tas ir tik naidīgs varas iekšējiem mehānismiem, ka nevar izvairīties no ilgstošas mīņāšanās uz vietas, pirms gūt panākumus šāda uzdevuma izpildē.

Tātad sakarā ar to, ko es sauktu par šo "apspiešanas hipotēzi", var izvirzīt trīs nozīmīgu šaubu momentus. Pirmās šaubas: vai seksa apspiešana patiešām ir vēsturiski acīmredzama? Vai tas, kas atklājas, pavirši uzmetot acis, – un kas attiecīgi ļauj izvirzīt sākotnējo hipotēzi – tiešām ir seksa apspiešanas režīma akcentuācija vai varbūt iedibināšanās kopš 17. gadsimta? Tas ir tīri vēsturisks jautājums. Otrās šaubas: vai varas mehānika, un it īpaši tā, kas ir spēkā tādā sabiedrībā kā mūsējā, savā būtībā ir represīvas dabas? Aizliegums, cenzūra, noliegums – vai tās ir formas, saskaņā ar kurām vispārīgā veidā īstenojas vara, varbūt ikvienā sabiedrībā, taču, pavisam noteikti, mūsējā? Tas ir vēsturisks un teorētisks jautājums. Visbeidzot, trešās šaubas: vai kritiskajam diskursam, kas pievēršas apspiešanai, ir jāsaduras ar varas mehānismu, kas līdz tam darbojies netraucēti, lai aizšķērsotu tam ceļu, vai arī diskurss ir daļa no tā paša vēstures tikla, ko tas atmasko (un neapšaubāmi apslēpj), saucot to par "apspiešanu"? Vai pastāv vēsturiska plaisa starp apspiešanas laikmetu un apspiešanas kritisko analīzi? Tas ir vēsturisks un politisks jautājums. Izvirzot šīs trejādās šaubas, runa nav tikai par anti-tēzu izvirzīšanu, kas būtu simetriskas un pretējas pirmajām; runa nav par to, lai teiktu: seksualitāte ne tuvu netika apspiesta kapitālistiskajā un buržuāziskajā sabiedrībā, gluži pretēji – tā baudīja pastāvīgas brīvības režīmu; runa nav par to, lai teiktu: vara tādā sabiedrībā kā mūsējā ir vairāk iecietīga nekā apspiedēja un kritika, kuru vērs pret apspiešanu, var pati izlikties par lauzēju, taču tā ir daļa no procesa, kas ir daudz senāks nekā viņa pati un atkarībā no izpratnes, ar kādu tiks nolasīts šis process, kritika parādīsies vai nu kā jauna epizode aizliegumu mīkstināšanā vai arī kā viltīgāka vai slēptāka varas forma.

Mērķis šīm šaubām, kuras es gribētu likt pretī apspiešanas hipotēzei, ir ne tik daudz parādīt, ka tā ir kļūmīga, cik izvietot seksa diskursu vispārīgajā lietu kārtībā jauno laiku sabiedrības ietvaros kopš 17. gadsimta. Kāpēc runāja par seksualitāti, un ko par to teica? Kā teiktais iespaidoja varas izpausmes? Kādas saites pastāv starp šiem diskursiem, varas izpausmēm un baudām, kas izrādās to ieviestas? Kādas zināšanas līdz ar to veidojās? Īsi sakot, runa ir par to, lai definētu funkcijās un pastāvēšanas jēgā varas, zināšanu un baudas režīmu, kas pie mums uztur diskursu par cilvēka seksualitāti. No šejienes izriet fakts, ka mezgļapunkts (vismaz pirmajā instancē) ir ne tik daudz

zināt, vai seksam saka jā vai nē, vai formulē aizliegumus vai atļaujas, vai aplicina tā nozīmību vai noliedz tā iespaidu, vai nosoda vai nenosoda vārdus, kurus lieto tā apzīmēšanai; bet gan ņemt vērā apstākli, ka par to runā tie, kuri runā, vietas un viedokļus, saskaņā ar kuriem par to runā, institūcijas, kas ierosina par to runāt, kas sakopo un izplata to, ko par to runā, proti, globālo "diskursa faktu", seksa "pārvēršanu diskursā". No šejienes izriet arī fakts, ka nozīmīgi būs uzzināt, kādās formās, caur kādiem kanāliem, gar kādiem diskursiem slidot vara nonāk līdz vizizplatītākajai un individuālākajai uzvedībai, kādi ceļi ļauj tai sasniegt retas vai tikko nojaušamas iekāres formas, kā tā caurbj un kontrolē ikdienas baudu, – tas viss ar tādas rīcības palīdzību, kas var būt atteikšanās, norobežošana, atzīšana par nepiemērotu, kā arī rosināšana, intensificēšana, īsi sakot, "polimorfā varas tehnika". No šejienes visbeidzot izriet fakts, ka nozīmīgākais uzdevums nav noteikt, vai šie diskursīvie veidojumi un varas ietekmes noved pie seksa patiesības formulēšanas vai pie meliem, kuru uzdevums ir gluži pretējs – padarīt to neskaidru; svarīgi ir atbrīvot "zinātgribu", kas tiem kalpo vienlaikus gan par atbalstu, gan par instrumentu.

Taču ir jāvienojas – es neapgalvoju, ka sekss nav ticis aizliegts vai tam nav likti šķēršļi, ka tas nav maskēts vai noliegts kopš klasikas laikmeta; es neapgalvoju pat, ka no šī brīža tā visa ir bijis mazāk nekā iepriekš. Es nesaku, ka seksa aizliegums ir ēsma; taču ēsma ir no tā taisīt fundamentālu un konstituējošu elementu, pamatojoties uz kuru varētu rakstīt vēsturi par to, kas jau kopš jauno laiku sākuma teikts par seksu. Visi šie negatīvie elementi – aizliegumi, atteikšanās, cenzūra, noliegums –, ko apspiešanas hipotēze sagrupē lielā centrālā mehānismā, kura uzdevums ir sacīt nē, neapšaubāmi ir tikai daļas, kam ir lokāla un taktikas loma izveidošanā par diskursu, varas tehnikā, zinātgribā, kas ne tuvu nav atvedināmas pašas uz sevi.

Apkopojot teikto, es gribētu nošķirt analīzi no privilēģijām, ko parasti pieskaņo retumu jomai un retināšanas principiem, lai – tieši pretēji – meklētu diskursu radīšanas instances (kuras, neapšaubāmi, rīkojas arī ar noklusējumiem), varas radītās instances (kuru funkcija dažkārt ir aizliegt), zināšanu radītās instances (kuras bieži liek cirkulēt maldiem un regulārām klūmēm); es gribu aprakstīt šo instanču un to pārveides vēsturi. Tā pats pirmais pārskats, radīts no šī skatpunkta, šķiet norādām, ka kopš 16. gadsimta beigām seksa "padarīšana par diskursu", esot tālu no pakļautības ierobežošanas procesam, – gluži pretēji – tikusi pakļauta arvien pieaugošam rosināšanas mehānismam; ka varas paņēmieni, kas ietekmē seksu, nav

klausījuši bargas atlases principam, bet gan daudzveidīgas seksualitātes izplatīšanas un ieviešanas principam un ka zinātgriba nav apstājusies nepārvarama tabu priekšā, bet gan neatlaidīgi pūlējusies – neapšaubāmi, caur daudzām kļūmēm – iedibināt zinātni par seksualitāti. Tieši šīm norisēm es gribētu, zināmā mērā ietiecoties aiz apspiešanas hipotēzes un aizlieguma faktiem vai nolieguma, ko tā izraisa, likt tagad parādīties shematiskā veidā, sākot ar dažiem vēstures faktiem, kuriem ir liecinājumu vērtība.

II APSPIEŠANAS HIPOTĒZE

1 ROSINĀJUMS DISKURSIEM

17. gadsimts esot apspiešanas laikmeta sākums, kas raksturīgs tā sauktajām buržuāziskajām sabiedrībām un no kā mēs joprojām varbūt neesam pilnībā atbrīvojušies. Piesaukt seksu no šā brīža kļūst grūtāk un neizdevīgāk. It kā, lai seksu savaldītu īstenībā, vispirms vajadzētu to reducēt līdz valodas līmenim, kontrolēt tā brīvo apriti diskursā, padzīt no tā, kas tiek runāts, un noslāpēt vārdus, kuri to padara pārāk jūtami klātesošu. Varētu sacīt, ka paši šie aizliegumi bīstas to nosaukt. Pat to neteikusi, jauno laiku klirība panāk, ka par seksu nerunā – tikai un vienīgi ar aizliegumu spēli, kas sūta šurpu turpu vienu pie otra klusēšanu un mēmumu, kas visiem spēkiem uzspiež klusēšanu. Cenzūra.

Tātad, ja ņemam šos trīs pēdējos gadsimtus to nepārtrauktajā pārtapšanā, viss izskatās pavisam citādi: ap un attiecībā uz seksu notiek īsts diskursīvs sprādziens. Te jāpaskaidro. Iespējams, ka notikusi atļauto vārdu krājuma tīrīšana, turklāt stipri barga. Iespējams, ka tikusi kodificēta visa alūziju un metaforu retorika. Jaunie pieklājības noteikumi neapšaubāmi ir izfiltrējuši vārdus: izteikumu policija. Arī izklāsta kontrole: ir daudz striktākā veidā definēts, kur un kad ir neiespējami par to runāt; starp kādiem sarunas dalībniekiem un kādu sociālu attiecību ietvaros; šādi ir iedibināti ja ne pilnīga klusuma, tad vismaz smalkjūtības un diskrēcijas apgabali: piemēram, starp bērniem un vecākiem vai audzinātājiem un skolēniem, saimniekiem un kalpotājiem. Tur pastāv – tas ir gandrīz droši – vesela ierobežošanas sistēma. Tā iekļaujas šajā valodas un vārda politikā – daļēji spontānā, daļēji saskaņotā –, kas nāk līdzī sabiedrības pārdalīšanai klasikas laikmetā. Turpretī diskursu un to dažādo jomu līmenī vērojama gandrīz

pretēja parādība. Diskursi par seksu – specifiski, dažādi vienlaikus pēc formas un objekta – nenorimti vairojas: kopš 18. gadsimta ir kļuvusi straujāka diskursīvā rūgšana. Es ar to domāju ne tik daudz "neatlauto" diskursu varbūtējo savairošanos, diskursus ar pārkāpuma raksturu, kas klaji piesauc seksu, lai apvainotu vai izsmietu jauno tiklību; pieklājības noteikumu žņaugu savilkšana acīmredzami kā atbildes reakciju izraisa piedauzīgu vārdu vērtības celšanos un lietošanas intensifikāciju. Taču būtiskākais ir tas, ka diskursi par seksu vairojas pašas varas realizācijas laukā: institucionāla ierosme par to runāt, turklāt runāt arvien vairāk un vairāk; varas instanču uzmācība dzirdēt par to runājam un likt tam runāt pašam izteikti artikulētā veidā un ar bezgalīgu daudzumu uzkrātu detaļu.

Aplūkosim katoļu garīdzniecības un grēku nožēlas sakramenta evolūciju pēc Trentas koncila. Pamazām tiek aizplīvurots to jautājumu kailums, kurus formulēja viduslaiku grēksūdzes rokasgrāmatas, un laba tiesa no tiem, kas bija aprītē vēl 17. gadsimtā. Tagad izvairās iedziļināties šajās detalēs, kuras daži, piemēram, Sancēss un Tamburini, ilgi uzskatīja par nepieciešamām, lai grēksūdze būtu pilnīga: partneru savstarpējais stāvoklis, ieņemtās pozas, žesti, pieskārieni, pats baudas mirklis – paša dzimumakta izdarīšanas pedantiska izpēte. Arvien neatlaidīgāk iesaka diskrētumu. Attieksmē pret grēkotājiem šķīstības ziņā nepieciešama vislielākā atturība: "Šī viela līdzinās darvai, kura, esot lietota jebkādā no iespējamajiem veidiem, kaut vai lai aizsviestu to no sevis tālu prom, tomēr vienmēr notraipa un smērē¹". Vēlāk Alfons de Liguori ieteic sākt – lai ar to varbūt arī tiktu cauri, sevišķi, ja ir darišana ar bērniem, – ar "izvairīgiem un izplūdušiem"² jautājumiem. Taču valodu var slipēt pēc patikas. Atzīšanās, it īpaši atzīšanās attiecībā uz miesu, nepārtraukti pieaug. Jo kontrreformācija tiecas visās katoļu zemēs padarīt blīvāku gadskārtējās grēksūdzes ritmu. Jo tā cenšas iedibināt pedantiskus pašpārbaudes noteikumus. Taču it īpaši tāpēc, ka tā piešķir arvien lielāku un lielāku nozīmi grēksūdzē – varbūt uz kaut kādu citu grēku rēķina – jebkuriem mājieniem par miesu: domām, vēlmēm, kārigai iztēlei, baudīšanai, dvēseles un ķermeņa kopus kustībām kopš tā laika jāiekļaujas, turklāt detalizēti, grēksūdzes un pamācīšanas rotaļā. Sekss saskaņā ar jaunajiem draudzes ganīšanas principiem vairs nebūtu pieminams bez piesardzības; taču tā šķautnes, nobīdes, iespaids jāapseko līdz pat vissmalkākajiem atzarojumiem: ēna sapņojumā, pārkāp lēni slidošs tēls, slikti ievirzīta saziņa

¹ P. Segneri, *L'Instruction du pénitent* (tulk. franču val., 1695), p. 301.

² A. de Liguori, *Pratique des confesseurs* (tulk. franču val., 1854), p. 140.

starp ķermeņa mehāniku un gara piekāpību: visam jābūt pateiktam. Divkārsā evolūcija tiecas pataisīt miesu par visu grēku sakni un pārvietot grēka visnozīmīgāko brīdi no paša akta uz iekāres mulsumu, ko tik grūti pamanīt un formulēt; jo tas ir ļaunums, kas skar cilvēku visā pilnībā, turklāt visapslēptākajos veidos: "Izpētiet tād cītīgi visas jūsu dvēseles spējas, atmiņu, izpratni, gribu. Rūpīgi izpētiet arī visus savus jutekļus.(..) Izpētiet vēl visas savas domas, visus savus vārdus un visas savas darbības. Pētiēt līdz pat saviem sapņiem, lai uzzinātu, vai, esot nomodā, jūs tiem neesat devuši atvēli. (..) Visbeidzot, nedomājiet, ka šajā tik kuteligajā un bīstamajā tēmā ir kaut kas sīks vai viegls."¹ Izpalīdzīgam un uzmanīgam diskursam tād, būtu jāturas pie ķermeņa un dvēseles savienošanas pavediena: tas zem grēku virskārtas liek parādīties nepārtrauktām miesas svēdrām. Zem valodas pārklāja, kuru nopūlas iztīrīt no tiešas sekā piesaukšanas, rūpes pār seksu uzņemas un to it kā vajā diskurss, kas tiko tam laupīt gan noslēpumainību, gan atelpu.

Varbūt tieši šeit pirmoreiz ieviešas vispārējas piespiešanas formā šis jauno laiku Rietumos tik raksturīgais priekšraksts. Es nerunāju par piespiedu atzišanos pārkāpumos pret sekā likumiem, kā to prasa tradicionālā grēksūdze, bet gan par gandrīz nebeidzamu pienākumu sacīt, sacīt sev pašam un sacīt citam, cik bieži vien iespējams, visu, kas vien var būt sakarā ar baudu rotaļu, neskaitāmās izjūtas un domas, kurām caur dvēseli un miesu ir kaut kāda radniecība ar seksu. Šis projekts par sekā "ietveršanu diskursā" jau sen ir izveidojies askēzes un klosteru tradīcijā. 17. gadsimts padarīja to par likumu visiem. Šeit varētu iebilst, ka tas varēja attiekties tikai uz skaitā pavisam nelielu eliti; vairums ticīgo, kas gāja sūdzēt grēkus tikai retu reizi gadā, izvairījās no tik sarežģītiem priekšrakstiem. Taču neapšaubāmi ir svarīgi tas, ka šis pienākums ticis fiksēts vismaz kā ideāls ikvienam kārtīgam kristietim. Imperatīvs ir uzstādīts: ne vien atzīties likumam pretējās darbībās, bet arī censties padarīt savu iekāri, visas savas iekāres par diskursu. Nekas, ja vien iespējams, nedrīkst izvairīties no šis formulēšanas, kaut arī vārdi, ko tajā lieto, rūpīgi jāneitralizē. Kristīgā garīdzniecība noteikusi par fundamentālu uzdevumu likt iziet cauri visam, kam ir sakars ar seksu, caur vārdu bezgalīgajām dzirnām². Noteiktu vārdu aizliegums, izteikumu piedienīgums, visas leksikas cenzūra varētu būt tikai sekundāri

¹ P.Segneri, *loc. cit.*, pp. 301-302.

Reformētā garīdzniecība, lai arī atturīgākā veidā, arī uzstādīja noteikumus sekā padarīšanai par diskursu. Tas tiks izvērstā nākamajā sējumā, *La Chair et le corps (Miesa un ķermenī)*.

noteikumī attiecībā pret šo lielo apspiešanu: paņēmienu to padarīt morāli pieņemamu un tehniski derīgu.

Varētu iezīmēt līniju, kas virzās taisnā ceļā no 17. gadsimta garīdzniecības uz to, kas ir tās projekcija literatūrā, proti, "skandalozajā" literatūrā. Jāsaka viss, atkārto pamācītāji, "ne vien pabeigtas darbības, bet arī jutekliski pieskārieni, visi netiklie skatieni, visi bezkaunīgie izteicieni (..), visas attiecīgās domas". Marķīzs de Sads atjauno šo priekšrakstu tādos jēdzienos, kas šķiet norakstīti no garīgas pamācības traktāta: "Jūsu stāstiem vajadzētu izteiktākas un izvērstākas detaļas; mēs nevaram spriest, vai kaislība, par kuru jūs stāstāt, attiecas uz cilvēka tikumiem un raksturu, jo jūs neaprakstāt nevienu apstākli, taču vissīkākās detaļas bezgala noderīgas tam, ko mēs sagaidām no šiem stāstiem".² 19. gadsimta beigās darba "My Secret Life" anonīmais autors joprojām vēl ir paklauts šim pašam priekšrakstam; viņš neapšaubāmi bijis, vismaz ārēji, parasts izvirtulis; taču šo dzīvi, kuru viņš gandrīz pilnībā veltījis seksuālajai aktivitātei, viņš iedomājās dublēt ar katras tās epizodes rūpīgu atstāstu. Dažkārt viņš par to atvainojas, minēdams rūpes par jaunekļu audzināšanu, viņš, kas tikai dažos eksemplāros licis iespiest šos vienpadsmit sējumus, veltītus viņa vissīkākajiem seksuālajiem piedzīvojumiem, baudām un izjūtām; labāk vajadzētu viņam ticēt, kad viņš savā tekstā ļauj ieskanēties tīra imperatīva balsij: "Es stāstu faktus, tādus, kādi tie bijuši, tik, cik es varu tos atcerēties; tas ir viss, ko es varu darīt"; "intīmajā dzīvē nedrīkst būt nekādi izlaidumi; nav nekā tāda, par ko būtu jākaunas (..), nekad nevar par daudz pazīt cilvēka dabu".³ *Intīmās dzīves* vientuļnieks bieži sacījis, taisnodamies par aprakstu, ka viņa visdīvainākās nodarbības neapšaubāmi piekopj tūkstošiem cilvēku zemes virsū. Taču visīpatnējākais šajās nodarbībās ir tas, ka visas, no dienas dienā, ir detalizēti izstāstītas, un šis princips ir nostiprinājies jauno laiku cilvēka apziņā kopš veseliem diviem gadsimtiem. Drīzāk, nekā saskatīt šajā dīvainajā cilvēkā drosmīgu bēgli no "viktoriānisma", kas viņam pavēlējis klusēt, es sliecos domāt, ka laikmetā, kad dominēja, starp citu, visai daudzvārdīgie diskrētuma un izvairības noteikumi, viņš bija vistiesākais un zināmā mērā visnaivākais pārstāvis daudzus gadsimtus pastāvošajam priekšrakstam runāt par seksu. Vēstures cienīgi drīzāk būtu "viktoriāniskā puritānisma" gadījumi; tie visādā ziņā būtu

¹ A. de Liguori, *Préceptes sur le sixième commandement* (trad. 1835), p. 5.

² D.-A. de Sade, *Les 120 journées de Sodome*, éd. Pauvert, 1, pp.139-140.

³ An., *My Secret Life*, réédité par Grove Press, 1964.

samudzinājums, izsmalcinātība, taktisks pavērsiens lielajā procesā, kas ir seksa padarīšana par diskursu.

Šis nepazīstamais angļis labāk nekā viņa valdniece var kalpot par centrālo figūru mūsdienu seksualitātes vēsturē, kura labuties veidojas līdz ar kristīgo garīdzniecību. Bez šaubām, pretēji tai viņa gadījumā runa ir par izjūtu kāpināšanu, ko viņš detalizēti izbauda no tā, ko saka; tāpat kā Sads, viņš rakstīja – vārda visīstākajā nozīmē – "pats savam priekam"; viņš rūpīgi sajauc sava teksta radīšanu un pārļasišanu ar erotiskām ainām, attiecībā pret kurām teksts kalpoja vienlaikus par mēģinājumu, paildzinājumu un stimulu. Taču galu galā arī kristīgā garīdzniecība meklēja veidus, kā noteiktā virzienā ietekmēt iekāri, ko apliecina jau pats fakts, ka tā pilnībā un rūpīgi tika padarīta par diskursu: vēlmais iespaids, neapšaubāmi, bija savaldīšana un atraisīšanās, taču arī garīga pārvēršanās, pievēršanās Dievam, svētlaimīgas fiziskas sāpes, jūtot savā ķermenī kārdinājuma dzēlienus un mīlestību, kas tiem pretojas. Tieši šeit ir būtība. Tajā, ka Rietumu cilvēks trīs gadsimtus bija saistīts ar pienākumu visu teikt par savu seksu; ka kopš klasikas laikmeta seksta diskursus pastāvīgi pieauga un arvien cēlās tā vērtība; ka no šī rūpīgi analizējošā diskursa tika gaidīts daudzpusīgs pārvietošanas, intensifikācijas, pārorientācijas, pārveidošanas iespaids uz pašu iekāri. Tika ne vien paplašināta joma tam, ko var sacīt par seksu, un cilvēkiem pavēlēts arvien to izplest, bet arī – un tas ir galvenais – seksam pieslēdza diskursu atbilstoši sarežģītam un daudzpusīgi iespaidojošam dispozitīvam*, kuru nevar izsmelt vienīgi attieksme pret aizlieguma likumu. Vai cenzūra pār seksu? Drīzāk ir ieviests mehānisms, kā radīt diskursus par seksu, aizvien vairāk diskursu, kas ir spējīgi funkcionēt un smelties spēku paši savā struktūrā.

Šī tehnika varbūt paliktu piesaistīta kristīgā garīguma liktenim vai individuālo baudu organizācijai, ja vien to nebalstītu un neiedarbinātu citi mehānismi. It īpaši "sabiedrības interese". Ne kolektīva ziņkārība vai kolektīvs jūtīgums; ne jauna mentalitāte. Bet gan varas mehānismi, kuru darbībai diskursus par seksu – pie šīs parādības iemesliem vēl vajadzēs atgriezties – ir kļuvis būtisks. Tuvojoties 18. gadsimtam, rodas politiska, ekonomiska, tehniska ierosme runāt par seksu. Turklāt ne tik daudz vispārīgas seksualitātes teorijas formā, cik analīzes, uzskaites, klasifikācijas un specifiskācijas formā, kvantitatīvu vai cēlonisku pētījumu formā. Ņemt seksu "uzskaitē", turēt par seksu runu, kam nav vienīgi morāla, bet arī racionāla ievirze, – tā bija pietiekami jauna nepieciešamība, lai sākotnēji izbrīnītu pati sevi un meklētu aizbildinājumus. Kā gan prāta diskursus varētu runāt par to?

"Filosofi reti lūkojušies ar pārliecību uz šiem objektiem, kas atrodas starp riebīgo un smieklīgo, tur, kur vienlaikus jāizvairās no liekulības un no skandāla."¹ Gandrīz gadsimtu vēlāk medicīna, no kuras varētu sagaidīt, lai tā būtu mazāk izbrīnīta par to, kas viņai jāformulē, joprojām kļūp, kad jārunā: "Krēsla, kas ietin šos faktus, kauns un nepatika, ko tie izraisa, allaž atgrūduši vērotāju skatienus(..) Es ilgi svārstījos, pirms ieviest šajā pētījumā tik atbaidošu skatu."² Būtība nav visos šajos pārmetumos, "morālismā", ko tie neviļus atklāj, vai liekulībā, par kuru tos varētu turēt aizdomās. Bet gan tajā, ka ir atzīta to pārvarēšanas nepieciešamība. Par seksu ir jārunā, ir jārunā publiski un tādā veidā, kas neliek nodalīt ar likumu atļauto un neatļauto, pat tādā gadījumā, ja runātājs tos abus atšķir (tieši tam arī kalpo šie svinīgie sākotnējie paziņojumi); par to jārunā kā par lietu, kas nav vienkārši jānosoda vai pret ko jāizturas iecietīgi, bet tā jāpārvalda, jāievieto derīguma sistēmā, jāregulē, lai tā nāktu visiem par labu, jāliek tai optimāli funkcionēt. Seksu ne tikai tiesā, bet arī administrē. Tas uzsver sabiedrības varu; tas pieprasa vadības procedūras; pār to jāuzņemas atbildība analītiskajam diskursam. 18. gadsimtā sekss kļūst par "policijas" darīšanu. Taču pilnā un visaptverošā nozīmē, ko tolaik piešķīra šim vārdam, – tā ir nevis nekārtības apspiešana, bet gan kolektīvo un individuālo spēku sakārtots pieaugums: "Nostiprināt un palielināt ar šo noteikumu saprātīgumu Valsts iekšējo varenību, un, tā kā šo varenību veido ne vien Republika kopumā un katrs tās loceklis, bet vēl arī visu to spējas un talanti, kas tai pieder, no tā izriet, ka policijai jānodarbojas pilnībā ar šiem līdzekļiem un jāliek tiem kalpot sabiedrības laimei. Tātad tā nevar sasniegt šo mērķi citādi kā vien ar zināšanām par visām šīm dažādajām priekšrocībām."³ Seksa policija: tas nozīmē ne vien aizliegumu bardzību, bet arī nepieciešamību regulēt seksu ar derīgu un publisku diskursu palīdzību.

Tikai daži piemēri. Viens no lielajiem jauninājumiem varas tehnikā 18. gadsimtā bija "iedzīvotāju" kā ekonomiskas un politiskas problēmas parādīšanās: iedzīvotāji kā bagātība, iedzīvotāji darbaspēks vai darbaspējas, iedzīvotāji līdzsvarā starp viņu pašu skaita pieaugumu un resursiem, kas ir viņu rīcībā. Valdības ieraudzīja, ka tām ir darīšana nevis vienkārši ar pavalstniekiem, pat ne ar "tautu", bet ar "iedzīvotājiem", ar specifiskām parādībām un dažādiem tos raksturojošiem faktoriem: dzimstību, mirstību, dzīves ilgumu, vairošanos, veselības stāvokli, slimošanas biežumu, uzturu un mitekli. Visi šie

¹ Condorcet, citē par J.-L. Flandrin, *Familles*, 1976.

² A. Tardieu, *Étude médico-légale sur les attentats aux moeurs*, 1857, p. 114.

³ J. von Justi, *Éléments généraux de police*, trad. 1769, p. 20.

mainīgie lielumi atrodas dzīvei piemītošo kustību un institūcijām raksturīgo darbību krustpunktā: "Valstis nebūt netiek apdzīvotas atkarībā no iedzīvotāju pieauguma dabiskās vairošanās ceļā, bet saskaņā ar ražošanu, produkciju un dažādajām institūcijām. (...) Cilvēki vairojas tāpat kā zemes augļi un proporcionāli priekšrocībām un resursiem, ko viņi iegūst savā darbā."¹ Šīs ekonomiskās un politiskās iedzīvotāju problēmas centrā ir sekss: vajag analizēt dzimstības procentu, laulībā stāšanās vecumu, laulībā un ārīlaulībā dzimušo skaitu, dzimumattiecību agrīnumu un biežumu, veidu, kā tās padarīt auglīgas vai neauglīgas, celibāta vai aizliegumu sekas, pretapaugļošanās metožu izmantošanu – šos bēdīgi slavenos "postošos noslēpumus", par kuriem demogrāfi revolūcijas priekšvakarā zina, ka laukos tie jau ir pierasti. Protams, jau labi sen tika apgalvots, ka valstij jābūt apdzīvotai, ja tā grib būt bagāta un varena. Taču pirmoreiz, vismaz pastāvīgi, kāda sabiedrība apliecina, ka tās nākotne un bagātība ir saistīta ne vien ar pilsoņu skaitu un tikumu, ne vien ar viņu laulību likumiem un ģimenes organizāciju, bet arī ar veidu, kādā ikviens piekopj seksu. Notiek pāreja no rituālā izmisuma par bagātnieku neauglīgo izvirtību, par vecpuišiem un izvirtuļiem uz diskursu, kur iedzīvotāju seksuālā uzvedība ir vienlaikus gan analīzes objekts, gan iejaukšanās mērķis; no izteikti populistiskām merkantilisma laikmeta tēzēm pāriet pie smalkākas un pārdomātākas regulēšanas mēģinājumiem, kas svārstās – atkarībā no mērķiem un steidzamām vajadzībām – dzimstības veicināšanas vai samazināšanas virzienā. Caur iedzīvotāju politekonomiju veidojas vesels seksa novērošanas režģis. Rodas seksuālās uzvedības, tās noteicējfaktoru un seksu analīze uz bioloģiskā un ekonomiskā robežšķirtnes. Parādās arī šīs sistematiskās kampaņas, kuras viņpus tradicionālajiem paņēmieniem – morālas un reliģiskas pierunāšanas, finansiālas ietekmēšanas līdzekļiem – no pāru seksuālās izturēšanās mēģina iztaisīt saskaņotu ekonomisku un politisku uzvedību. 19. un 20. gadsimta rasisms šē rod dažus no saviem atbalsta punktiem. Valstij jāzina, kas notiek ar pilsoņu seksu un kā viņi to piekopj, taču katram pašam ir jābūt spējīgam kontrolēt, kā viņš to izmanto. Sekss ir kļuvis par likmi spēlē starp valsti un individu, turklāt par publisku likmi; tajā ir ieguldīts vesels diskursu, zināšanu, analīžu un priekšrakstu klājiens.

Glūži tāpat ir ar bērnu seksu. Bieži mēdz teikt, ka klasikas laikmets ir padarījis bērnu seksu noslēpumainu, un no šīs noslēpumainības tas netika valā līdz pat *Trim aprakstiem* un Ansīša svētīgajām bailēm*. Ir taisnība, ka senā valodas "brīvība" starp bērniem un pieaugušajiem vai starp skolēniem

¹ C.-J. Herbert, *Essai sur la police générale des grains* (1753), pp. 320-321.

un skolotājiem varēja izzust. Neviens 17. gadsimta pedagogs nebūtu publiski devis padomus par labas prostitūtas izvēli, kā to darīja Erasms savos *Dialogos*. Skalie smieklī, kas tik ilgi un, turklāt, šķiet, visās sabiedrības šķirās pavadīja bērnu agrīno seksualitāti, pamazām apraujas. Bet ne jau tālab, lai tīri un vienkārši noklustu. Drīzāk tas ir jauns runāšanas režīms. Par to runā ne mazāk – gluži otrādi. Taču to izsaka citādi; tie ir citādi cilvēki, kas par to izsakās, no citiem redzesleņķiem un ar citiem nolūkiem. Pati noklusēšana, lietas, ko atsakās pateikt vai ko aizliedz nosaukt, diskrētums, kas tiek prasīts starp noteiktiem sarunas partneriem, mazākā mērā ir sarunas absolūts ierobežojums, tās otra puse, no kuras saruna tikusi nodalīta ar stingru robežu, vairāk tie ir elementi, kas funkcionē līdzās pasacītām lietām, kopā ar tām un attiecībā pret tām kopuma stratēģijā. Nav jāveido binārs iedalījums: tas, kas tiek pasacīts, un tas, kas netiek pasacīts; jāmēģina noteikt dažādos veidus, kā nepasacīt, kā iedala tos, kuri drikst un kuri nedrikst par to runāt, kāds sarunas tips ir atļauts vai kāda diskrēcijas forma tiek prasīta no vieniem, kāda – no citiem. Nepastāv vis viens, bet gan vairāki noklusējumi, un tie ir diskursus izceļošo un šķērsojošo stratēģiju sastāvdaļa.

Aplūkosim 18. gadsimta mācību iestādes. Kopumā varētu rasties iespaids, ka par seksu tajās gandrīz nemaz nerunā. Taču pietiek paraudzīties uz arhitektonisko uzbūvi, kārtības noteikumiem un visu iekšējo organizāciju: tur visu laiku pastāv jautājums par seksu. Būvnieki par to ir padomājuši, turklāt nepārprotami. Organizatori to nepārtraukti ņem vērā. Visi, kuriem kaut nedaudz ir vara, atrodas nerimstošas trauksmes stāvoklī, ko bez apstājas uztur modru aprikojums, pieņemtie piesardzības pasākumi, sodāmības un atbildības rotaļa. Klases telpa, galdu forma, atpūtas pagalma iekārtojums, guļamistabu sadalījums (ar vai bez starpsienām, ar vai bez aizkariem), miega un nomoda uzraudzīšanai paredzētie noteikumi – tas viss iespējami daudzrunīgā veidā norāda uz bērnu seksualitāti¹. Tas, ko varētu saukt par iestādījuma iekšējo diskursu – to, ar kuru tā vērsās pie sevis pašas un kurš noris starp tiem, kas liek tam funkcionēt, – lielākoties

¹ *Règlement de police pour les lycées* (Policijas reglaments licejiem) (1809), "67. Klases nodarbību un mācību laikā vienmēr jābūt klāt klases audzinātājam, kurš uzrauga ārpusē notiekošo, lai nepieļautu vajadzības pēc izgājušo skolēnu apstāšanos un pulcēšanos.

68. Pēc vakara lūgšanas skolēni jāpavada uz guļamtelpu, kur audzinātājiem nekavējoties jāliek viņiem gulēt.

69. Skolotājiem jāliekas gulēt tikai tad, kad viņi ir pārliecinājušies, ka ikviens skolēns ir savā gultā.

70. Gultām jābūt atdalītām citai no citas ar divus metrus augstām starpsienām. Guļamtelpām nakts laikā jābūt apgaismotām."

izpaužas atzinumā, ka bērnu seksualitāte pastāv: pāragra, aktīva, pastāvīga. Taču ir vēl kaut kas: koledžas audzēkņa sekss 18. gadsimta gaitā ir kļuvis – un īpatnējākā veidā nekā pusaudžiem vispār – publiska problēma. Ārsti vēršas pie mācību iestāžu vadītājiem un pasniedzējiem, taču izsaka savu viedokli arī ģimenēm; pedagogi rada plānus, kurus nodod vadības izskatīšanai, skolotāji pavēršas ar seju pret skolēniem, dod viņiem padomus un raksta pamācības, tikumiskiem vai medicīniskiem piemēriem pilnas grāmatas. Ap koledžas audzēkni un viņa seksu savairojas vesela padomu, brīdinājumu, vērojumu, medicīnisku ieteikumu, klinisku gadījumu, reformas shēmu, ideālu iestādījumu plānu literatūra. Līdz ar Bazedovu un vācu "filantropisko" kustību šī pusaudžu seksa padarīšana par pārrunu tematu ir ieguvusi plašu vērienu. Zalcmanis pat organizēja eksperimentālu skolu, kuras īpatnība bija tik labi pārdomāta seksuālā kontrole un audzināšana, lai jaunatnes visaptverošajam grēkam tur nekad nevajadzētu tikt piekoptam. Un starp visiem šiem veiktajiem pasākumiem bērnam nebija jābūt tikai mēmam un neapzinīgam to rūpju objektam, ko savā starpā saskaņojuši vienīgi pieaugušie; viņam piedāvāja noteiktu saprātīgu, ierobežotu, kanonisku un patiesu diskursu par seksu – kaut ko no ortopēdijas diskursa formā. Lielie svētki, ko sarikoja *Philantropinum* 1776. gada maijā, te var kalpot par tādu kā viņieti. Tā bija pirmā svinīgā pusaudžu seksa un prāta diskursa iesvētīšana jauktā formā kā eksāmens, florāliju* spēles, balvu dalīšana un pārbaudītāju padomi. Lai parādītu skolēniem sniegtās dzimumaudzināšanas panākumus, Bazedovs bija uzaiicinājis tos, ko Vācijā varēja uzskatīt par ievērojamiem (Gēte bija viens no nedaudzajiem, kas atraidīja ielūgumu). Sanākušās publikas priekšā kāds no skolotājiem, Volke, uzdeva skolēniem no seksa noslēpumu jomas izraudzītus jautājumus par dzimšanu, par radīšanu: viņiem lika komentēt gravīras, kas attēlo grūtu sievieti, pāri, šūpuli. Atbildes tika izklāstītas nekaunoties un bez klirēšanās. Nekādi nepiedienīgi smieklī tās neiztraucēja – tie paspruka vienīgi no pieaugušo publikas puses, kas izrādījās bērnišķīgāka nekā paši bērni; Volke tai bargi aizrādīja. Beigās aplaudēja šiem apaļvaidžiem zēniem, kas pieaugušo priekšā, prasmīgi liekot lietā zināšanas, darināja diskursa un seksa vītnes¹.

Nebūtu īsti pareizi teikt, ka pedagogijas institūcija ir ieviesusi masveidīgu kļusēšanu par bērnu un pusaudžu seksu. Tieši pretēji – kopš 18. gadsimta tā

¹ J. Shummel, *Fritzens Reise nach Dessau* (1776), cité par A. Pinloche, *La Réforme de l'éducation en Allemagne au XVIII siècle* (1889), pp. 125-129.

ir padarījusi daudzveidīgākas diskursa formas par šo tēmu; tā ir iedibinājusi seksam dažādus implantācijas punktus; tā ir kodējusi saturu un izvirzījusi runātājus. Runāt par bērnu seksu, likt par to runāt audzinātājiem, ārstiem, administratoriem un vecākiem vai runāt viņiem par to, likt runāt pašiem bērniem un ieslēgt viņus diskursa audos, diskursa, kas te vēr?as pie viņiem, te runā par viņiem, te sniedz viņiem kanoniskas zināšanas, te sakarā ar viņiem veido zinātņi, kas no tiem izvairās, – tas viss ļauj sasaistīt varas pastiprināšanos un diskursa daudzējādošanos. Bērnu un pusaudžu sekss kopš 18. gadsimta ir kļuvis par nozīmīgu likmi, ap kuru ir aprikoti neskaitāmi institucionāli veidojumi un diskursīvas stratēģijas. Var gadīties, ka pieaugušajiem un bērniem pašiem ir laupīts noteikts veids, kā par to runāt; ka tas ir noraidīts kā tiešs, ass, rupjš. Taču šeit tā bija tikai citu, daudzveidīgu, cits citu šķērsojošu, smalki hierarhizētu un ap varas attiecību kūli izteikti artikulētu diskursu pretējā puse un to funkcionēšanas nosacījums.

Varētu minēt daudzas citas vietas, kurās kopš 18. gadsimta sākusies rošība, lai izraisītu diskursus par seksu. Vispirms tā ir medicīna, par vidutāju ņemot "nervu slimības"; pēc tam psihiatrija, kad tā ķeras pie gara slimību etioloģijas meklējumiem "pārmērībās", pēc tam onānismā, pēc tam neapmierinātībā, pēc tam "radīšanas piešmaukšanā", taču it īpaši tad, kad tā iekaro kā savu īsteno jomu seksuālo perversiju kopumu; arī kriminālkodekss, kam sen jau bijusi darīšana ar seksualitāti sevišķi "nenormālu" un pret dabisku noziegumu formā, 19. gadsimta vidū nonāk pie sīku apdraudējumu, nenozīmīgu apvainojumu, nelielu perversiju izskatīšanas; visbeidzot, visa sabiedriskā kontrole, kas izvēršas pagājušā gadsimta beigās un kas filtrē pāru, vecāku un bērnu seksualitāti, bīstamu un apdraudētu pusaudžu seksualitāti, mēģinot pasargāt, izšķirt, brīdināt, vēstījot par visuresošām briesmām, mudinot būt uzmanīgiem, organizējot ārstēšanu; ap seksu tas viss izstāro diskursus, intensificējot nepārtrauktu briesmu apziņu, kas savukārt izraisa pamudinājumu par to runāt.

Reiz, tas notika 1867. gadā, kāds laukstrādnieks no Lapkūras ciema, nedaudz vientiesīgs, atkarībā no sezonas – palīgstrādnieks te pie viena saimnieka, te pie cita, kurš pārtika šā un tā, darīja grūtākos darbus un saņēma maz žēlastības, gulēja šķūņos un stallos, tika apsūdzēts: laukmalē viņš no kādas meitenītes saņēma dažus glāstus, kā viņš tika darījis jau agrāk, kā viņš bija redzējis darām, kā visapkārt darīja ciema delverī; proti, mežmalā vai Sennikolā ceļa malas grāvī visai ierasti bija spēlēt spēli ar nosaukumu "rūgušpiens". Vecāki par viņu paziņoja ciema vecākajam, ciema vecākais par viņu ziņoja žandarmi, žandarmi viņu aizveda pie

tiesneša, tiesnesis viņam izvirzīja apsūdzību un lika pārbaudīt vispirms vienam ārstam, pēc tam vēl diviem ekspertiem, kas uzrakstīja ziņojumu un to publicēja¹. Kāda ir šī notikuma nozīme? Tiesi tā mazsvarīgums; tas, ka šī ciema seksuālās dzīves ikdiens, šīs visniecīgākās krūmu baudas, sākot no noteikta brīža, varēja kļūt ne vien par kolektīvas neiecietības objektu, bet arī par juridiskas rīcības, medicīniskas iejaukšanās, rūpīgas klīniskas pārbaudes un veselas teorētiskas izstrādes objektu. Svarīgi ir tas, ka šai personai, kas līdz tam bija pilnīgi iekļāvusies zemnieku dzīvē, nēmās mērit galvaskausu, pētīt sejas kaulu uzbūvi, apsekot anatomiju, lai saskatītu tajā deģenerācijas iespējamās pazīmes; ka viņam likuši runāt; ka viņu iztaujājuši par viņa domām, nosliecēm, paradumiem, sajūtām, spriedumiem. Un ka, visbeidzot, nesaskatot nekādu tiesību pārkāpumu, nosprieduši padarīt viņu tīri par medicīnas un zināšanu objektu, kas līdz mūža galam jānobēdzina Marēvilas slimnīcā, taču ar detalizētu analīzi jāpaziņo par viņu arī zinātnes pasaulei. Var saderēt, ka tajā pašā laikā Lapkūras skolotājs mācīja mazajiem ciema iemītniekiem izkopt valodu un vairs nerunāt par visām šīm lietām skali. Taču tieši tas neapšaubāmi bija viens no priekšnoteikumiem, lai zināšanu un varas institūcijas varētu aizplūvurot šo nelielo ikdienišķo izrādi ar savu svinīgo diskursu. Uz šo visos laikos notiekošo darbību, uz šīm ne visai slēptajām baudām, ar kurām apmainījās vientiesi un attāpīgi bērni, lūk, uz ko mūsu sabiedrība – un tāda tā neapšaubāmi bija vēsturē pirmā – virzīja visu savu diskursēšanas, analīzes un izziņas aparātu.

Starp izlaidīgo angli, kurš dedzīgi nēmās, pats sev aprakstīdams savas intīmās dzīves detaļas, un viņa laikabiedru, šo ciema vientiesi, kas deva dažus sū meitenītēm par pakalpojumiem, ko tam liedza lielākas meitenes, pilnīgi neapšaubāmi pastāv dziļa saikne: no vienas galējības līdz otrai, sekss visnotaļ ir kļuvis par kaut ko, kas jāpasaka, turklāt izsmeloši, saskaņā ar diskursīvajām nostādnēm, kuras ir dažādas, taču visas savā veidā piespiedu rakstura. Vai tā būtu izsmalcināta valširdība vai autoritāra iztaujāšana, taču par seksu, izsmalcinātu vai laucniecisku, ir jāizsakās. Varens polimorfs rīkojums pakļauj tiklab anonīmo angli, kā nabago Lotringas zemnieku, kura vārds, kā vēsturei labpaticies, ir Žui*.

Kopš 18. gadsimta sekss nav pārstājis provocēt zināmu vispārinātu, diskursīvu ķecerību. Un šie diskursi par seksu nav savairojušies ārpus varas vai pret to, bet gan tur, kur sekss norisinājies, un kā sekss praktizēšanas līdzeklis; visur tika sarūpēti pamudinājumi runāt, visur veicināta disponētība

¹ H. Bonnet et J. Bulard, *Rapport médico-légal sur l'état mental de Ch.-J. Jouy*, 4 janvier 1868.

saklausīt un pierakstīt, visur pastāvēja procedūras, lai vērotu, tautātu un formulētu. To atbrīvo un piespiež uz diskursīvu eksistenci. No atsevišķa imperatīva, kas uzliek par pienākumu ikvienam no savas seksualitātes radīt nepārtrauktu diskursu, līdz pat daudzajiem mehānismiem, kas saimnieciskā, pedagoģiskā, medicīniskā, tiesiskā kārtībā ierosina, izvelk, pielāgo, institucionalizē diskursu par seksu, visu šo milzīgo daudzvārdību ir pieprasījusi un organizējusi mūsu civilizācija. Varbūt neviens cits sabiedrības tips nekad nav akumulējis, relatīvi tik īsā vēstures laikposmā tādu daudzumu diskursu par seksu. Iespējams pat, ka mēs par to runājam vairāk nekā par jebko citu; mēs dedzīgi nododamies šim uzdevumam; mēs pārliecinām paši sevi ar dīvainām bažām, ka nekad par to nepasakām pietiekami, ka mēs esam pārāk kautrīgi un bailīgi, ka mēs noslēpjam sev žilbinošo acīmredzamību inerces un pakļāvības dēļ un ka būtiskais vienmēr no mums izvairās un atkal ir jāķeras pie tā meklējumiem. Mūsu sabiedrība varbūt ir visneatmaidīgākā un visnepacietīgākā attiecībā uz seksu.

Taču šis sākotnējais pārskats parāda, lūk, ko: mazāk ir runa par *vienu* diskursu par seksu, vairāk par diskursu daudzību, ko radījusi vesela virkne sistēmu, kas funkcionē dažādās institūcijās. Viduslaiki ap miesas un grēksūdzes prakses tēmu izveidoja diezgan izteiktu, vienotu diskursu. Pēdējo gadsimtu gaitā šī relatīvā vienotība sprādzienvēidīgi tika izjaukta, sašķelta, sadalīta dažādās diskursivitātēs, kas ieguvušas formu demogrāfijā, bioloģijā, medicīnā, psihiatrijā, psiholoģijā, morālē, pedagoģijā, politiskajā kritikā. Vai labāk: pamatīgā saikne, kas sasaista vienu ar otru iegribas morālo teoloģiju un atzīšanās pienākumu (teorētisks diskurs par seksu un tā formulēšana pirmajā personā), šī saikne tika ja ne gluži pārrautā, tad vismaz izstiepta un dažādota: starp seksa objektivāciju racionālos diskursos un kustību, ar kuru ikvienam tiek uzlikts par pienākumu izstāstīt savu paša seksu, kopš 18. gadsimta veidojusies vesela virkne saspilējumu, konfliktu, pūliņu novērst, pārrakstīšanas mēģinājumu. Tātad par šo diskursīvo pieaugumu jārunā nevis vienkārši nepārtrauktas paplašināšanas jēdzienos, bet gan drīzāk tur jāskatās to centru izkaisīšanās, no kuriem raisās šie diskursi, to veidu dažādošanās un kompleksa tos saistošā tikla izvēršanās. Drīzāk nekā vienmulās rūpes aplēpt seksu, drīzāk nekā pārmērīgā valodas kautrība, kas raksturīga trim pēdējiem gadsimtiem, tā ir to sistēmas pielāgojumu daudzveidība un sadrumstalotība, kas izgudroti, lai runātu par seksu, lai liktu par to runāt, lai panāktu, ka tas runā pats par sevi, lai klausītos, pierakstītu, pārrakstītu un pārstatītu, ko par to saka. Ap seksu tinas vesels pavedienu tīklojums no dažādas, specifiskas un piespiedu pārveidošanas par diskursu: vai tā ir visaptveroša cenzūra kopš kla-

sikas laikmeta ieviestās verbālās piedienības? Drīzāk ir runa par regulētu un polimorfu ierosmi uz diskursiem.

Neapšaubāmi, tiks iebilsts: ja, lai runātu par seksu, ir bijuši vajadzīgi tik daudzi stimuli un tik daudzi piespiedu mehānismi, acīmredzot valdījis kāds globāls un fundamentāls aizliegums; vienīgi precīzi noteiktas nepieciešamības – ekonomiski steidzama vajadzība, politiskais noderīgums – spēja atcelt šo aizliegumu un atvērt diskursam par seksu vairākas pieejas, taču vienmēr ierobežotas un rūpīgi kodētas; tik daudz runāt par seksu, iekārtot tik daudz uzstājīgu dispozitīvu, lai liktu par to runāt, taču ar stingriem nosacījumiem; vai tas nepierāda, ka sekss ir apslēpts un ka mēs ļoti tiecamies to atkal par tādu padarīt? Taču patiešām vajadzētu izpētīt šo bieži parādošos tēmu – ka sekss ir ārpus diskursa un ka tikai kāda šķēršļa novākšana, tikai kāda noslēpuma sagraušana var pavērt uz to ceļu. Vai šī tēma nav daļa no priekšraksta, ar kuru palīdzību izraisa diskursu? Vai tas nav tālab, lai rosinātu par to runāt, lai vienmēr atsāktu par to runāt – šī likšana mirguļot kā noslēpumam uz ikviena aktuāla diskursa ārējām robežām, kā noslēpumam, kuru nepieciešams atbrīvot, kā kaut ko tādu, kas piespiests klusēt, ko vienlaikus grūti un nepieciešami, bīstami un vērtīgi izsacīt? Nevajadzētu aizmirst, ka kristīgā garīdzniecība, iztaisot no seksa to, par ko visvairāk vajadzētu sūdzēt grēkus, vienmēr to ir parādījusi kā satraucošu miklu: ne tas, kas uzstājīgi parādās, bet tas, kas visur slēpjas, apslēpta klātbūtne, pret kuru pastāv risks palikt kurlam, – tik bieži tas runā klusu un pārgrozītā balsi. Seksa noslēpums, protams, nav tā fundamentālā realitāte, attiecībā pret kuru izvietojas visi rosinājumi par to runāt – vai šie rosinājumi mēģinātu noslēpumu satriekt vai arī nesaprotamā kārtā izraidītu pat ar pašu runas veidu. Drīzāk ir runa par tēmu, kas ir daļa no šo rosinājumu mehānisma: tas ir veids, kā piešķirt formu prasībai par to runāt, nepieciešama fabula bezgala ražīgajam diskursu kopumam par seksu. Jauno laiku sabiedrībām raksturīgi ir nevis nolemt seksu pavēnim, bet gan nolemtība runāt par seksu vienmēr tā, lai liktu to vērtēt kā *noslēpumu*.

2

PERVERSIJU IMPLANTĀCIJA

Iespējamais iebildums: būtu kļūda diskursu savairošanās faktā saskatīt tikai kvantitātes fenomenu, kaut ko tādu kā tīrs pieaugums, it kā būtu vienalga, kas tajos tiek pausts, it kā pats par sevi fakts, ka par to runā, būtu

svarīgāks par imperatīva formām, ko seksam uzspiež, par to runājot. Jo vai gan seksa padarīšana par diskursu nav uzlikusi par pienākumu izskaust no realitātes tās seksualitātes formas, kas nav pakļautas stingrai atražošanas ekonomikai: sacīt *nē* neauglīgām aktivitātēm, noraidīt priekus no "sānlēcieniem", samazināt vai izslēgt praksi, kuras galamērķis nav vairošanās? Caur tik daudziem diskursiem ir savairojies juridisks sīku perversiju nosodījums; atkāpes no dzimumdzīves normas ir pielīdzinātas garīgai kaitei; no bērņības līdz pat vecumam ir definēta seksuālās attīstības norma un rūpīgi raksturotas visas iespējamās atkāpes; ir tapusi organizēta pedagoģiskā kontrole un ārstēšanas pasākumi; morālisti, taču arī un it īpaši mediķi ir no jauna iekustinājuši visu forsēto riebuma vārdnīcu ap vissikāko fantāziju: vai nav iedarbināts visai daudz līdzekļu, lai uzsūktu visas neauglīgās baudas par labu tādai seksualitātei, kas virzīta uz vairošanos. Vai visa šī plāpīgā uzmanība, ar kuru mēs taisām jezgu ap seksualitāti jau divus vai trīs gadsimtus, vai tā nav paredzēta elementārām rūpēm – nodrošināt iedzīvotāju blīvumu, atražot darbaspēku, atjaunot sabiedrisko attiecību veidu, īsi sakot, iekārtot ekonomiski derīgu un politiski konservatīvu seksualitāti?

Es vēl nezinu, vai tieši tāds galu galā ir mērķis. Taču visādā ziņā ne jau ar redukcijas palīdzību to ir mēģināts sasniegt. 19. gadsimts un mūsējais drīzāk ir bijis pavairošanas laikmets: seksualitātes izkļiedēšanās, dažādu tās formu pastiprināšanās, "perversiju" daudzējādā ieviešanās. Mūsu laikmets ir bijis seksuālas daudzveidības iniciators. Līdz 18. gadsimta beigām trīs skaidri saprotami lielie kodi – vēl bez paradumu nosacītās un viedokļu uzspiestās kārtības – izkārtēja seksuālo praksi, un tās bija kanoniskās tiesības, kristīgā garīdzniecība un civillikums: tie fiksēja, ikviens savā veidā, dalījumu atļautajā un neatļautajā. Taču tie visi bija centrēti uz matimoniālām attiecībām: laulības pienākums, spēja to izpildīt, tā pārraudzīšanas veids, prasības un varmācības, kas to pavada, nelietderīgie vai nepiedienīgi glāsti, kuriem tas kalpo par ieganstu, laulības auglība vai paņēmieni, pie kuriem ķērās, lai to padarītu neauglīgu, laiki, kad sterilitāte tika pieprasīta (bīstamie grūtniecības un zīdīšanas periodi, gavēņa laika vai atturības nosacīts aizliegums), laulības pienākuma pildīšanas biežums vai retums – tieši tas bija sevišķi piesātināts ar priekšrakstiem. Laulāto sekss bija noteikumu un ieteikumu apsēsts. Laulības attiecības bija piespiešanas visintensīvākās darbības mezgļpunkts; tieši par tām galvenokārt bija runa; vairāk nekā par jebkurām citām par tām bija jāatzīstas visās detaļās. Tās atradās nepārvaramā uzraudzībā: ja tās bija neveiksmīgas, tām bija jāradās un jāpierādās liecinieka priekšā. "Atlikušais" palika daudz apslēptāks: iedomāsimies kaut

vai "sodomijas" statusa nedrošību vai vienaldzību attiecībā uz bērnu seksualitāti.

Turklāt šie dažādie kodi nenoteica skaidru robežšķirtni starp laulības noteikumu pārkāpumiem un novirzēm attiecībā uz atražošanos. Izvairīties no laulības likumiem vai meklēt īpatnējas baudas – tas jebkurā gadījumā pelnīja nosodījumu. Smago grēku sarakstā, kur tie atšķiras vienīgi pēc to nozīmīguma pakāpes, figurēja netiklība (attiecības ārpus laulības), laulības pārkāpums, nolaupīšana, garīgs vai miesisks incests, taču arī sodomija vai savstarpēji "glāsti". Kas attiecas uz tiesnešiem, viņi varēja tiesāt tiklab par homoseksualitāti, kā par neuzticību, par laulību bez vecāku piekrišanas vai bestialitāti. Gan civilajā, gan reliģiskajā kārtībā tiek ņemta vērā neatļautība kā tāda. Protams, "pretdabiskais" tur tika atzīmēts kā īpaši riebīgs. Taču tas tika uzlūkots tikai kā "pretlikumīgā" galēja forma, bet arī tā pārkāpa dekrētus – tikpat svētus kā laulības dekrēti –, kas noteikti, lai pārvaldītu lietu kārtību un dzīvo būtņu ieceri. Aizliegumi attiecībā uz seksu pamatā bija juridiska rakstura. Gadījās, ka tos pamatoja ar "dabu", bet arī tas bija vēl viens likuma paveids. Ilgu laiku hermafrodīti tika uzskatīti par kriminālnoziedzniekiem vai par nozieguma rezultātu, jo viņu anatomiskā uzbūve, pati viņu būtme samudzināja likumu, kas atšķīra dzimumus un noteica viņu savienošanos.

18. un 19. gadsimta diskursīvais sprādziens šai, uz likumīgu savienību balstītajai sistēmai lika pārciest divas modifikācijas. Vispirms centrālās kustības attiecībā pret heteroseksuālo monogāmiju. Protams, prakses un baudas novads turpināja būt ar to sakarā kā ar savu iekšējo noteikumu. Taču par to runā arvien mazāk un mazāk, visādā ziņā ar arvien pieaugošu atturību. Atsakās rakņāties tās noslēpumos; no tās vairs netiek prasīts nepārtraukti izteikties pašai par sevi. Likumīgajam pārim ar tā kārtīgo seksu ir tiesības uz lielāku diskrētumu. Tas tiecas funkcionēt kā norma, varbūt stingrāka, taču klusāka. Toties tas, ko tagad iztaujā, ir bērnu seksualitāte, trako un kriminālnoziedznieku seksualitāte; to priekī, kuri nemil otru dzimumu; sapņojumi, apsēstības, nelielas mānijas un lielas kaislības. Visi šie radījumi, ko agrāk tik tikko ievēroja, tagad iznāk priekšplānā, lai ņemtu vārdu un izdarītu grūto atzišanos par to, kas viņi ir. Protams, viņus nosoda ne mazāk kā agrāk. Taču viņus uzklausa; un, ja gadās, ka no jauna iztaujā parasto seksualitāti, tas notiek pretējā virzienā, sākot no šīm perifērajām seksualitātēm.

No šejienes izvelk "pretdabiskā" specifisko dimensiju seksualitātes jomā. Attiecībā pret citām nosodāmām formām (kas tādas kļūst arvien mazāk un

mazāk), kā laulības pārkāpums vai nolaupīšanas, tās iegūst autonomiju: apprecēt tuvu radnieku vai piekopt sodomiju, pavest mūķeni vai realizēt sadismu, krāpt savu sievu vai izvarot liķus kļūst par būtiski atšķirīgu rīcību. Novads, ko nosedz sestais bauslis, sāk diferencēties. Pilsoniskā izpratnē sabrūk arī neskaidrā "izvirtības" kategorija; "izvirtība" ilgāk nekā gadsimtu bija viens no biežākajiem administratīva ieslodzījuma iemesliem. No šīm drupām iznirst, no vienas puses, laulības un ģimenes likumdošanas pārkāpumi, no otras puses, – mēģinājumi uzbrukt dabiskai funkcionēšanai (mēģinājumi uzbrukt, kurus likums, starp citu, var pat sankcionēt). Varbūt šeit starp citiem slēpjas viens no cēloņiem Donžuāna valdzinājumam, ko nav izdzēsuši trīs gadsimti. Zem lielā laulības noteikumu pārkāpēja maskas – sievu zagļa, jaunavu pavedēja, ģimeņu negoda un vīru un tēvu apsmējēja – raugās cits tēls: tāds, kuru pārņēmis, pretēji paša gribai, tumšais seksa trakums. Zem izlaidības slēpjas perversitāte. Viņš apzināti grauj likumu, taču vienlaikus kaut kas tāds kā nomaldījusies daba aiznes viņu tālu no jebkādas dabas; viņa nāve ir brīdis, kad nodarījuma un soda pārdabisko atgriešanos šķērso bēgšana pret dabiskajā. Donžuāna eksistence apgāz divas noteikumu pamatsistēmas, kas Rietumos pēc kārtas izdomātas seksa pārvaldīšanai, – laulības likumu un iekāru apmierināšanas priekšrakstus, jo viņš piepeši parādās uz to abu robežas. Atstāsim psihoanalītiķu ziņā noskaidrot, vai viņš bija homoseksuālists, narciss vai impotents.

Ne bez vilcināšanās un svārstībām laulības dabiskos likumus un seksualitātes imanentos priekšrakstus sāk šķirot pa diviem dažādiem reģistriem. Iezīmējas perversijas pasaule, kas ir nevis likumu un morāles pārkāpumu pasaules paveids, bet iet šķērsām attiecībā pret to un it kā krusto šo pasauli. Rodas neliela laužu grupiņa, kas, neraugoties uz dažām radniecīgām iezīmēm, ir atšķirīga no agrākajiem izvirtuļiem. Kopš 18. gadsimta beigām līdz pat mūsu gadsimtam viņi klejo pa sabiedrības spraugām, viņus vajā, bet ne vienmēr likumi, viņi bieži ir ieslodzīti, bet ne vienmēr cietumos, varbūt viņi ir slimi, taču viņus moka dīvaina kaite, kurai piedēvē arī netikuma un dažkārt nozieguma vārdu, un viņi ir šīs kaites skandalozi un bīstami upuri. Pārlietu uzbudināmi bērni, pāragri nobriedušas jaunavas, divdomīgi ģimnāzisti, aizdomīgi mājkalpotāji un audzinātāji, cietsirdīgi vai maniakāli vīri, vientuļi kolekcionāri, pastaigās gājēji ar īpatnējām tieksmēm – ar viņiem pastāvīgi nodarbojas disciplīnas padomes, labošanas iestādes, labošanas kolonijas, tiesas un patversmes; viņi iet pie ārstiem ar savu pazemojumu un pie tiesnešiem ar savu slimību. Tā ir kupla perverso ģimene, kas mīt kaimiņos noziedzniekiem un radojas ar trakajiem. Gad-

simta gaitā viņi citu pēc citas nomainīja "morāla trakuma", "dzimumorgānu neiropzes", "seksuālas novirzes", "deģenerācijas" vai "psihiķes nelīdzsvārotības" birku. Par ko liecina visu šo perifēro seksualitāšu parādīšanās? Vai fakts, ka tās var parādīties dienasgaismā, nozīmē, ka noteikumu vāžas atslābst? Vai arī fakts, ka tam pievērsis tik daudz uzmanības, ir pierādījums stingrākam režimam un rūpēm uzņemties par tām stingru kontroli? No apspiešanas viedokļa šie jautājumi nav viennozīmīgi. Piekāpšanās, ja atceramies, ka 19. gadsimtā likumdošanas bardzība attiecībā uz seksualiem noziegumiem ir ievērojami mīkstinājusies, ka tiesa bieži vien pati ir atteikusies no lietām par labu medicīnai. Taču arī viltīgs papildinājums bardzībai, ja padomājam par visām kontroles institūcijām un par visiem uzraudzības mehānismiem, kurus ieviesusi pedagogija vai ārstniecība. Visnotaļ iespējams, ka Baznīcas iekāpšanās laulības seksualitātē un auglības "apkrāpšanas" noliegums no Baznīcas puses ir zaudējis daudz uzstājības kopš divsimt gadiem. Turpretī medicīna ir pieņēmusies spēkā attiecībā uz pāra priekiem: tā ir izgudrojusi veselu organisko, funkcionālo vai gara patoloģiju, kas rodas no "nepilnvērtīgas" seksuālās prakses; tā ir rūpīgi klasificējusi visas papildu baudas formas; tā šīs formas ir integrējusi instinkta "atītībā" un "traucējumos"; tā ir uzņēmusies pārvaldīt instinktu.

Nozīmīgākais varbūt nav iecietības vai apspiešanas kvantitātes līmenis, bet gan praktizējamās varas forma. Vai runa ir par to, lai, nosaucot vārdā, izslēgtu no realitātes visu šo dažādo seksualitāšu audzi? Tā vien šķiet, ka īstenojamā varas funkcija nav aizliegšana. Runa būs bijusi par četrām no vienkārša aizlieguma ļoti atšķirīgām operācijām.

1. Aplūkosim senos precību aizliegumus starp asinsradniekiem (visā to daudzveidībā un sarežģītībā) vai laulības pārkāpšanas nosodījumu ar visu tās neizbēgamo biežumu; aplūkosim arī neseno kontroli, kura kopš 19. gadsimta ielenc bērnu seksualitāti un vajā viņu "vientulības paradumus". Acīmredzami runa nav par vienu un to pašu varas mehānismu. Ne tikai tāpēc, ka vienā gadījumā ir runa par medicīnu, bet otrā – par likumu, vienā gadījumā par dresūru, otrā par sodu sistēmu, bet arī tāpēc, ka izmantotā taktika nav viena un tā pati. Pavirši raugoties, varētu šķist, ka abos gadījumos runa tiešām ir par izslēgšanas uzdevumu, kas vienmēr lemts neveiksmei un uzspiež vienmēr sākt no jauna. Bet "incesta" aizliegums tiecas uz mērķi ar asimptomisku tā samazināšanu, ko pats nosoda; bērnu seksualitātes kontrole uz mērķi tiecas ar vienlaicīgu savas varas un objekta, uz kuru tā iedarbojas, izplatīšanu. Tā darbojas saskaņā ar divkāršu pieaugumu, kas ietiecas bezgalībā. Pedagogi un ārsti tiešām ir apkarājuši bērnu onānismu,

gluži kā gribēdami apdzēst epidēmiju. Patiesībā visas šīs simtgadīgās kampaņas gaitā, kas mobilizēja pieaugušos ap bērnu seksu, runa bija par balstīšanos šajās netveramajās baudās, par to nostiprināšanu noslēpuma statusā (tas ir, to piespiešanu slēpties, lai dotu sev iespēju tās atklāt), ar izsekošanu tām soli pa solim, no pirmsākumiem līdz sekām, ar pēdu dzīšanu visam, kas varētu tās izraisīt vai vienkārši pielaut; visur, kur pastāv to izpausmes draudi, ir iekārtota uzraudzības sistēma, ierikoti slazdi, lai piespiestu atzīties, ieviesti nebeidzami nosodījuma diskursi; vecāki un audzinātāji ir sacelti kājās, viņos ir iesētas aizdomas, ka visi bērni ir vainīgi, viņos ir iesētas bailes būt vainīgiem pašiem, ja viņi pietiekami neturēs aizdomās bērnus; viņi tika uzturēti modrības stāvoklī atkārtotās briesmu priekšā; viņiem tika doti uzvedības priekšraksti un pārkodēti pedagoģiskie paņēmieni; ģimenes telpā tika balstīts vesels medicīniski seksuāla režīma placdarms. Bērna "netikums" nav tik daudz ienaidnieks, cik balsts; protams, to var uzlūkot arī kā apspiejamu ļaunumu, taču neizbēgamā sakāve, izkāpināta degsme risināt veltīgu uzdevumu liek rasties aizdomām par tā pastāvēšanas un vairošanās nepieciešamību līdz redzamā un neredzamā robežām drīzāk, nekā uz visiem laikiem izzust. Visa šā balsta garumā vara virzās uz priekšu, pavairo savus starpposmus un iedarbību, kamēr tās mērķis paplašinās, iedalās sīkāk un sazarojas, iegrimstot realitātē tādiem pašiem soļiem kā pati vara. Pavirši raugoties, šķiet, ka ir runa par barjeras radīšanu; patiesībā visapkārt bērnam ir ierīkotas nebeidzamas *ietiekšanās* līnijas.

2. Šī jaunā perifērisko seksualitāšu vajāšana izraisa *perversiju inkorporāciju* un *indivīdu jaunu specifiskāciju*. Sodomija – no senajām civiltiesībām un Baznīcas tiesībām – bija viens no aizliegtajiem aktu veidiem; to veicējs bija tikai tiesību subjekts. 19. gadsimta homoseksuālis ir kļuvis par personāžu ar pagātņi, dzīvesstāstu un bērnību, raksturu, dzīvesveidu, kā arī ar morfoloģiju, intīmo anatomiju un varbūt noslēpumainu fizioloģiju. Nekas no tā, kas viņš ir vispār, nevar izvairīties no viņa seksualitātes. Tā viņā ir viscaur klātesoša: tā ir visas viņa uzvedības pamatā, jo ir apslēpts un bezgala aktīvs princips; tā ir nekautrīgi ierakstīta viņa sejā un ķermenī, jo seksualitāte ir noslēpums, kas sevi vienmēr nodod. Tā ir neatdalāma no viņa, ne tik daudz kā ierasts grēks, cik īpatnēja daba. Nevajadzētu aizmirst, ka homoseksuālisma kategorija psiholoģijā, psihiatrijā, medicīnā izveidojās tajā laikā, kad to aprakstīja. Slaveno 1870. gadā publicēto Vestfāla rakstu par "ācgārnām dzimumizjūtām" var uzskatīt par tās dzimšanas datumu¹: ne tik

¹ Westphal, *Archiv für Neurologie*, 1870.

daudz kā dzimumattiecību tipu, cik dzimumizjūtas zināmu īpašību, noiektu veidu pārstatīt pašam sevī vīrišķo un sievišķo. Kad homoseksualitāti izslēdza no sodomijas prakses un piesaistīja sava veida iekšējai androgīnijai, tādām kā dvēseles hermafroditismam, tā parādījās kā viena no seksualitātes figūrām. Sodomists bija ķeceris likumpārkāpējs, homoseksualists tagad ir suga.

Tāpat kā īpašas sugas ir visi siko perversiju nesēji, ko 19. gadsimta psihiatri entomoloģizēja, dodot tiem dīvainus kristāmvārdus: te ir Lasega ekshibicionisti, Binē fetišisti, Krafta Ebinga zoofili un zoerasti, Rohlēdera automonoseksualisti, kā arī mikroskopofili, ginekomasti, presbiofili, seksoestētiski izvirtuļi un disparēniskas sievietes. Šie skaistie ķecerību nosaukumi raida atpakaļ pie kādas dabas, kas aizmirstas tiktāl, ka pārkāpj likumu, taču pietiekami atceras savas intereses, lai vēl turpinātu producēt īpatņus pat tur, kur vairs nav kārtības. Vienīgais veids, kā varas mehānisms tīko apspiest visu šo paša vajāto daudzveidību, ir piešķirt tai analītisku, redzamu un permanentu realitāti: tas iegremdē to ķermeņos, iepin uzvedībā, izveido no tās klasifikācijas un loģiskas saprotamības principu, veido kā eksistēšanas pamatu un dabisku kārtību nekārtībā. Vai tā būtu šo simtiem nomaldījušos seksualitāšu izslēgšana? Nebūt ne, bet gan specifiskācija un novada sacietināšana ikvienai no tām. Runa ir par to, ka izkliepjot tās izsēj realitātē un iemieso indivīdā.

3. Lai istenotos, šī varas forma vairāk par vecajiem aizliegumiem prasa pastāvīgu, uzmanīgu un pat ziņkārīgu klātbūtni; tā paredz tuvināšanos; tā iedarbojas ar nerimus pētījumiem un novērojumiem; tā pieprasa diskursu apmaiņu ar jautājumiem, kas izspiež atzišanās, un tādu noslēpumu atklāšanu, kas pārsniedz jautājumu ietvarus. Tā satur fizisku tuvināšanos un intensīvu sajūtu spēli. No tā izriet, ka neparastas seksualitātes medicinizācija ir vienlaikus sekas un instruments. Piesaistītas ķermeņiem, kļuvušas par indivīda dziļāko raksturu, sekas divainības izcelas no veselības tehnoloģijas un no patoloģiskā. Un otrādi – kopš seksualitāte ir medicīnas vai medicinizējams jautājums, tā ir gluži tas pats, kas miesas bojājums, disfunkcija vai simptoms, kura cēloņi jāmeklē organisma dziļumos vai uz ādas, vai starp visām izturēšanās pazīmēm. Vara, kas tādējādi uzņemas rūpes par seksualitāti, uzņemas pienākumu pieskarties ķermeņiem; tā noglāsta tos ar acīm, tā intensificē ķermeņa novadus, elektrizē to virsmu; dramatizē traucēkļus. Tā saņem rokās seksuālo ķermeni. Neapšaubāmi, iedarbīgums pieaug un kontrolētā joma paplašinās. Taču pieaug arī varas sensualizācija un labums no baudas. Tas savukārt rada divkāršu efektu: varai pašas darbība

pieskīr impulsu; satraukums atlīdzina kontroli, kas to uzrauga, un ierosina to tālāk; atzišanās intensitāte atkal iekustina ziņkāri taujāšanā, bauda atklāj atgriezenisku ietekmi uz varu, kas to apņem. Taču daudzie jautājumi atbildētājam dara dīvainus priekus, ko viņš izbauda; skatiens tos sasaista, uzmanība izceļ un iedvesmo. Vara darbojas kā iekšsāucējs mehānisms, tā pievelk, izvelk dīvainības, par kurām tā ir nomodā. Bauda skar savu vajātāju varu; vara nostiprina baudu, kuru tā nupat izspieda no pozīcijām. Ārsta apskates, psihiatra pārbaudes, pedagoga slēdziena, ģimenes kontroles vispārīgais un redzamais mērķis, protams, var būt "nē" pateikšana ikvienai nokļūdušai vai neproduktīvai seksualitātei, taču patiesībā tas darbojas kā divkārša impulsa – baudas un varas – mehānismi. No vienas puses, bauda īstenot varu, kas iztaujā, uzrauga, uzglūn, izseko, izmeklē, iztausta, izvelk dienasgaismā, un, no otras puses, bauda, kas iekvēlojas no tā, ka viņai jāizvairās no šīs varas, jābēg no tās, jāapmāna vai jāparāda smieklīgā gaismā. Vara ļauj sevi pārņemt baudai, ko tā neganti vajā; un – iepretī šai – vara, kas pašapliecinās baudā parādīties, skandalēt vai pretoties. Piesavināšana un pavadināšana; savstarpēja sadursme un pastiprināšanās: vecāki un bērni, pieaugušais un pusaudzis, audzinātājs un skolēni, ārsti un slimnieki, psihiatrs ar histēriķi un perversiju upuriem nav pārstājuši spēlēt šo spēli kopš 19. gadsimta. Šie aicinājumi, šīs izvairības, šī kūdīšana ir izveidojusi ap dzimumiem un ķermeņiem nevis nepārkāpjamas robežas, bet gan pastāvīgas varas un baudas vītnes.

4. No šejienes izriet 19. gadsimta sociālajai telpai un sabiedrības rituāliem tik raksturīgie *seksuālā piesātinājuma dispozitīvi*. Bieži mēdz teikt, ka mūsdienu sabiedrība ir mēģinājusi reducēt seksualitāti uz pāri – uz heteroseksuālu un cik vien iespējams likumīgu pāri. Tikpat labi varētu sacīt, ka tas ir ja ne gluži izgudrojis, tad vismaz rūpīgi iekārtojis un licis vairoties grupām ar daudzveidīgiem elementiem un klejojošu seksualitāti: hierarhizētu vai savstarpēji izaicinošu varas punktu izvietojums, "tvarstāmās" baudas, proti, tādas, ko vienlaikus meklē un vajā, pieciestas vai iedrošinātas apakšseksualitātes; tuvība, kas izskatās pēc uzraudzības paņēmieniem un kas darbojas kā intensificēšanas mehānismi, uzvedinātāji kontakti. Tā tas ir ģimenē vai, drīzāk namā, ar vecākiem, bērniem un – dažos gadījumos – ar mājkalpotājiem. Vai 19. gadsimta ģimene patiesām ir monogāma šūniņa laulības ietvaros? Varbūt zināmā mērā. Taču tā ir arī tikls no baudām un varām, kurā pēdējās savienotas atkarībā no daudziem punktiem un kurā pastāv mainīgas attiecības. Pieaugušo un bērnu nošķiršana, vecāku istabas un bērnistabas polārais izvietojums (tas ir kļuvis par kanonu šajā

gadsimtā, kad sāka būvēt mājokļus plašām tautas masām), zēnu un meiteņu dalēja šķiršana, pienācīgas zīdaiņu aprūpes stingrie noteikumi (zīdīšana ar mātes pienu, higiēna), bērnu seksualitātes modrā uzmanīšana, pieņēmums par masturbācijas bīstamību, sevišķa nozīmīguma piešķiršana pubertātei, vecākiem iedvestās uzraudzības metodes, pamācības, noslēpumi un bailes, vienlaikus celtā un peltā mājkalpotāju klātbūtne – tas viss padara pat līdz visnecilākajiem apmēriem sarukušu ģimeni par sarežģītu un blīvu tīklu, kas piesātināts ar daudzveidīgu, fragmentāru un mainīgu seksualitāti. Tās reducēšana uz laulāto attiecībām, pat tad, ja tās aizliegtas iekāres formā projicē uz bērniem, nevar izsmelt dispozitīvu, kas attiecībā uz šīm seksualitātēm ir ne tik daudz kavētājs princips, cik pamudinājuma un pavairošanas mehānisms. Izglītības un psihiatriskie iestādījumi ar iemītņieku lielo skaitu tajos, hierarhiju, telpisko iekārtojumu, uzraudzības sistēmu rada līdzās ģimenei citu varas un baudu spēles izplatīšanas veidu; taču arī tie – šie iestādījumi – iezīmē augsta seksuālā piesātinājuma novadus privileģētām telpām un rituāliem, kā, piemēram, klase, gulāmistaba, vizīte vai konsultācija. Šeit ir pieprasītas un iedibinātas ne–laulības, ne–heteroseksuālas, ne–monogāmas seksualitātes formas.

19. gadsimta "buržuāziskā" sabiedrība, kas neapsaubāmi joprojām ir arī mūsējā, ir spilgtas un sašķēlušās perversijas sabiedrība. Tā nebūt nav liekulība, jo nekas nav bijis klajāks un runātīgāks, un izteiktāk ņemts diskursa un institūciju aprūpē. Ne vien tāpēc, ka, vēloties uzliet pret seksualitāti stingru un pārāk vispārēju barjeru, sabiedrība pati pret savu gribu pielautu visu preversiju pumpurošanos un dzimuminstinkta ilgstošu novirzi. Drīzāk ir runa par varas tipu, kam sabiedrība likusi darboties attiecībā uz ķermeni un seksu. Šai varai patiesībā nav nedz likuma formas, nedz arī tā ir aizlieguma sekas. Gluži pretēji, tā nodarbojas ar īpatnējo seksualitāšu skaita pavairošanu. Tā nenosaka seksualitātes robežas, bet gan izplata to dažādās formās un seko tai bezgalīgas ietiekšanās gājienos. Tā neizslēdz seksualitāti, bet gan ieslēdz to ķermenī kā individu specifiskācijas veidu. Vara netiecas izvairīties no seksualitātes, bet gan pievelk šīs varietātes ar vītņēm, kur bauda un vara savstarpēji pastiprinās; vara neliek šķēršļus; tā ierīko maksimāla piesātinājuma vietas. Tā rada un nostiprina seksuālo daudzveidību. Jauno laiku sabiedrība ir perversa nevis par spīti tās puritānismam vai it kā par atbildi liekulībai; tā ir perversa reāli un tieši.

Reāli perversa. Daudzās seksualitātes – tās, kuras izpaužas noteiktā vecumā (zīdaiņa vai bērna seksualitāte), tās, kuras vērstas uz noteiktu gaumi vai praksi (sava dzimuma mīļotāju, gerontofilu, fetišistu u. tml. seksualitāte),

tādas, kas dažādos veidos izmanto attiecības (seksualitāte ārsta un slimnieka, skolotāja un skolēna, psihiatra un jukušā pacienta attiecībās), tādas, kas ir saistītas ar noteiktām telpām (mājas, skolas, cietuma seksualitāte), – visas ir konkrētu varas procedūru korelāts. Nevajag iedomāties, ka viss līdz šim pieciestais ir piesaistījis uzmanību un saņēmis nievājošu novērtējumu tad, kad radās vēlēšanās piešķirt regulētāju lomu vienīgajam seksualitātes tipam, kurš ir piemērots darbaspēka un ģimenes formas atražošanai. Šī daudzveidīgā attieksme tikusi reāli izsecināta no cilvēku ķermeņiem un viņu baudām; vai drīzāk tās viņos ir sastingušas; caur daudzējādiem varas mehānismiem tās ir izsauktas, izvilktas dienasgaismā, sašķirotas, pastiprinātas un iemiesotas. Perversiju skaita pieaugums nav moralizēšanas temats, kas apsēdis viktoriāņu sīkumainos prātus. Tas ir reāls produkts, ko radījusi noteikta tipa varas pārklāšanās pār ķermeni un tā baudām. Iespējams, ka Rietumi nav bijuši spējīgi izgudrot jaunas baudas un, protams, nav atklājuši nezināmus netikumus. Taču tie ir definējuši jaunus varas un baudas spēles noteikumus: ir uzzīmēti perversiju sastingušie vaibsti.

Tieši perversa. Daudzo perversiju implantācija nav nīrgāšanās par seksualitāti, kas atriebtos varai, kura tai uzspiedusi pārmēru represīvu likumu. Nav runa arī par paradoksālām baudas formām, kas pavēršas pret varu, lai ietekmētu to "baudas, kas jāizmēģina" formā. Perversiju ieviešanās ir rezultāts un instruments vienlaikus: tieši ar perifērisko seksualitāšu sašķirošanu, pastiprināšanu un nostiprināšanos varas attiecības ar seksu un baudu sazarojas, iegūst daudzskaitlību, nosprauž ķermeņa robežas un iespīezas uzvedībā. Šajās varas priekšējās līnijās apmetas izklaidu seksualitātes, kas piesaistītas noteiktam vecumam, vietai, gaumei, rīcības veidam. Seksualitāšu vairošanās caur varas paplašināšanos; varas vērtības pieaugums, jo katra no šīm reģionālajām seksualitātēm dod tai iejaušanās platību: šo saikni, it īpaši kopš 19. gadsimta, nodrošina un atjauno daudzējāds ekonomisks izdevīgums, kas ar medicīnas, psihiatrijas, prostitūcijas un pornogrāfijas pastarpinājumu ir saslēgts vienlaikus ar analītisko baudas daudzējādošanu un varas, kas to kontrolē, pieaugumu. Bauda un vara viena otru nenoliedz, tās nevēršas viena pret otru, bet gan viena otrai seko, savstarpēji mijas un pastiprinās. Tās ir saslēgtas atbilstīgi sarežģītiem un pozitīviem uzbudinājuma un pamudinājuma mehānismiem.

Tāpat neapšaubāmi ir jāatmet hipotēze, ka mūsdienu industriālā sabiedrība ir ievadījusi pieaugošas apspiešanas laikmetu attiecībā uz seksu. Mēs esam liecinieki ne tikai acīmredzami ķecerīgu seksualitāšu eksplozijai. It īpaši svarīgi ir tas, ka pastāv no likuma atšķirīgs dispozitīvs, arī tad, ja

atsevišķos gadījumos tas balstās uz aizlieguma procedūrām, ar savstarpēji saslēgtu mehānismu tīklu nodrošina specifisku baudu un nesaderīgu seksualitāšu vairošanos. Neviena sabiedrība neesot bijusi biklāka, nekad varas instances neesot pielikušas vairāk pūļu, lai izliktos nezinām to, ko tās aizliedz, – it kā tās negribētu būt nekādā sakarā ar šo aizliedzamo. Bet top redzams tieši pretējais, vismaz vispārīgā skatījumā: nekad nav bijis vairāk varas centru; nekad nav bijis vairāk nepārprotamas un daudzveidīgas uzmanības; nekad nav bijis vairāk degpunktu, kuros iekvēlojas, lai tad ples- tos plašumā, baudu intensitāte un varas nepiekāpība.

III

SCIENTIA SEXUALIS

Es pieņemu, ka man piekritis par pirmajiem diviem punktiem; es varu iedomāties, ka nav grūti piekrist tam, ka sekss diskurss nu jau kopš trim gadsimtiem drīzāk ir savairojies, nekā kļuvis retāks; un, ja arī tas ir nesis sev līdzī šķēršļus un aizliegumus, tas ir arī fundamentālā kārtā nodrošinājis visas seksuālās daudzveidības sablīvēšanos un iesakņošanas. Taču tāpēc ne mazāk saglabājas šķietamība, ka tam visam ir tikai aizsargāšanās loma. Tik daudz runājot par seksu, atklājot to esam daudzkāršotu, sadalītu un specifisku tieši tur, kur tas ticis ievietots, dziļākajā būtībā tika meklēts veids, kā seksu nomaskēt: diskurss—ekrāns, izkaisītība—izvairība. Vismaz līdz Freidam diskurss par seksu — zinātnieku un teorētiķu diskurss — nekad nav pārstājis tāt tumšā noslēpumā to, par ko runā. Varētu pieņemt visas šīs izpaustās lietas, rūpīgos piesardzības soļus un sīko analīzi par daudzajām procedūrām, kas paredzētas, lai veikli izvairītos no nepanesamās, pārlieku postošās patiesības par seksu. Zīmīgs ir jau tikai fakts vien, ka bijusi pretenzija par to runāt no attīrīta un neitrāla zinātnes skatpunkta. Tā patiesām bija no noklusējumiem sastāvoša zinātne, jo, nespējot vai atsakoties runāt par seksu kā tādu, tā balstījās galvenokārt uz sekss novirzēm, perversijām, dīvainiem izņēmumiem, patoloģisku izbeigšanos, slimīgu sakairinātību. Tā bija arī lielā mērā morāles imperatīviem pakļauta zinātne, un šīs morāles ieskatu tā atkārtoja kā medicīnas normas gadījumus. Par ieganstu izmantojot patiesības teikšanu, tā visur iesvēla bailes; vismazākajām seksualitātes svārstībām tā piedēvēja veselu dinastiju iedomātu ļaunumu, kam lemts atsaukties uz paaudžu paaudzēm; tā pasludināja par bīstamiem visai sabiedrībai bīklo cilvēku zagšus piekoptos ieradumus un gluži vientulīgas, sīkas mānijas; neparasto izpriecu galā tā novietoja ne vairāk un ne mazāk kā nāvi: indivīdu, paaudžu, sugas nāvi.

Tadējādi tā saistījās ar uzstājīgu un nekautrīgu medicīnas praksi, kas labprāt plāpāja par savu riebumu, modri gatava skriet palīgā likumam un

sabiedriskajai domai, pakalpīgāka kārtības sargātājiem spēkiem, nekā norūpējusies par prasību pēc patiesības. Negribēti naiva labākajā gadījumā, bet visbiežāk tišuprāt melīga, sabiedrotā pašas atmaskotajam, augstprātīga un aizskaroša, tā ir iedibinājusi veselu slimīguma daudzbalzību, 19. gadsimta beigu raksturotāju; tādi ārsti kā Garnjē, Puijē, Ladusets Francijā bija neatzīti skribenti, turpretī Rolinā bija iecelts dziesminieka kārtā. Taču viņpus šim dulķainajām baudām, kas bija arī traucējumi, tā pieprasīja sev vēl citas pilnvaras; tā uzdevās par neatkarīgu instanci higiēnas prasību jomā, apvienojot senās bailes no veneriskajām slimībām ar jaunajām aseptikas tēmām, lielos evolūcijas mītus ar nesen izveidotajām sabiedrības veselības institūcijām; tā pretendēja nodrošināt sabiedrības organisma fizisko spēku un morālo tīrību; tā solīja iznīdēt nepilnvērtīgus individuus, deģenerātus un izvirtušas populācijas. Neatliekamas bioloģiskas un vēsturiskas prasības vārdā tā attaisnoja valsts rasismu, kas tātad bija neizbēgams. Šis rasisma izpausmes tā pamatoja kā "patiesību".

Ja salīdzina diskursus par cilvēka seksualitāti ar to, kas tajā pašā laikmetā bija dzīvnieku un augu vairošanās fizioloģija, pārsteidz neatbilstība. Šo diskursu zemais līmenis, es pat nesaku, zinātniskuma ziņā, bet elementārā racionalitātē, tos noliek savrup zināšanu vēsturē. Tie veido divaini jucekliģu zonu. Sekss visa 19. gadsimta gaitā šķiet ierakstāmies divos ļoti atšķirīgos zināšanu reģistros: tā ir vairošanās bioloģija, kas nepārtraukti atīstījusies atbilstoši vispārīgajai zinātniskajai normativitātei, un pavisam citādiem veidošanās likumiem pakļauta seksta medicīna. Starp vienu un otru nenotiek nekāda reāla apmaiņa, nekāda savstarpēja strukturēšanās; pirmajai attiecībā pret otru ir tikai attālas, turklāt fiktīvas garantijas loma: globāls galvojums, kura aizsegā morāli šķēršļi, ekonomiskas un politiskas priekšrocības, tradicionālas bailes varēja no jauna tapt pārrakstītas šķietami zinātniskā leksikā. Viss norisinājās, it kā fundamentāla pretestība nostātos pret to, lai par cilvēka seksu, tā korelācijām un izpausmēm tiktu teiktas runas racionālā formā. Šāda nobīde varētu būt zīme, ka šā veida diskursā runa ir nevis par patiesības sacīšanu, bet gan par tās izpausmes aizkavēšanu. Atšķirībā starp vairošanās fizioloģiju un seksualitātes medicīnu ir jāsaskata kaut kas cits, kaut kas vairāk par nevienmērīgu zinātnes progresu vai arī atšķirībā racionālātes formās: viena it kā uzsver to milzīgo zinātgrību, kas pārcietusi zinātnes diskursa institūciju Rietumos, turpretī otra izceļ ietiepīgu grību nezināt.

Tas ir neapstrīdami: zinātnes diskurss, kas tika attiecināts uz seksu 19. gadsimtā, izgāja cauri nedatējamai lētticībai un arī sistemātiskam aklamam:

atteikumam redzēt un dzirdēt; taču tieši šeit meklējams visbūtiskākais punkts – atteikumam, kas uzklājās tam pašam, kam lika parādīties vai kā formulēšanu uzstājīgi pieprasīja. Jo nezināšana var pastāvēt tikai uz tāda pamata, kam ir fundamentāla attieksme pret patiesību. Izvairīties no tās, aizšķērsot tai ceļu, nomaskēt: tik daudz lokālu paņēmieni, kas nāk, it kā pārklājoties cits citam, un, novēršoties no pēdējās instances, piešķir paradoksālu formu būtiskajai prasībai pēc zināšanām. Negribēt uzzināt – tas ir vēl viens liklocis gribā pēc patiesības. Lai Šarko Salpetrijēras klīnika šē kalpo par piemēru: tas bija milzīgs novērošanas mehānisms ar savām pārbaudēm, izvaicāšanu, eksperimentiem, taču arī pamudināšanas mašīnērija ar saviem publiskajiem demonstrējumiem, lēmju rituālajām izrādēm, kas rūpīgi sagatavotas ar ētera vai amilnitrāta palīdzību, dialogu rotaļu, iztaustīšanu, roku uzlikšanu, pozām, ko mediķi ar žestu vai vārdu izraisa vai noraida, hierarhizēto personālu, kas izseko, organizē, provocē, pieraksta, ziņo un kas uzkrāj milzīgu novērojumu un slimības vēsturu piramīdu. Lūk, uz šī nepārtrauktā sarunas rosinājuma fona sāk darboties īstie nezināšanas mehānismi: tā Šarko žests pārtrauc publisku konsultāciju, kurā pārlieku sācis izpausties jautājums par "to"; tā vēl jo biežāk slimības vēsturē arvien izteiktāk tiek dzēsts tas, kas ir saistīts ar seksu, ko saka vai parāda slimnieki vai arī redz, nosauc, iztulko paši mediķi un no kā publicētajos novērojumos gandrīz pilnībā izvairās.¹ Nozīmīgākais šajā stāstā nav tas, ka ir aizvērtas acis un aizbāztas ausis, vai tas, ka tišuprāt maldina sevi; vispirmām kārtām nozīmīgi ir tas, ka ap seksu un sakarā ar to uzkonstruē milzīgu aparātu patiesības radīšanai, un tas nekas, ka pēdējā brīdī to nomaskē. Nozīmīgi ir tas, ka sekss bija saistīts ne vien ar juteklību un baudu, likumu vai aizliegumu, bet arī ar patiesību vai maldiem; ka patiesība par seksu kļuvusi par kaut ko svarīgu: derīgu vai bīstamu, vērtīgu vai draudīgu, īsi sakot, tas, ka sekss tika konstituēts kā patiesības likme. Tātad jānosaka ne vien jaunas racionalitātes sliexsnis, kuras atklāšanu atzīmētu Freids – vai kāds cits –, bet gan šis "patiesības un seksa rotaļas" progresējoša veidošanās (un arī

¹ Sal., piemēram, Bourneville, *Iconographie de la Salpêtrière*, pp. 110 et suiv. Nepublicēti dokumenti par Šarko lekcijām, kuri joprojām atrodami Salpetrijērā, šajā ziņā ir vēl izteismīgāki nekā publicētie teksti. Kairināšanas un izlaisšanas rotaļa tur nolasāma vēl skaidrāk. Ar roku rakstītas piezīmes vēsta par 1877. gada 25. novembra seansu. Tēma ir histēriskas konvulsijas; Šarko pārtrauc lēmju, uzlikdams vispirms rokas, tad nūjas galu uz olncām. Viņš atvelk nūju, lēmme atsākas, viņš to pastiprina ar amilnitrāta inhalācijām. Nu slimniece pieprasa nūju–dzimumlocekli tādiem vārdiem, kas nesatur nekādas metaforas: "G., kuras trakošana turpinās, aizved."

pārveidošanās), ko mums ir atstājis mantojumā 19. gadsimts un par ko nekas neliecina, pat neraugoties uz mūsu pārveidojumiem, ka mēs būtu no tā atbrīvojušies. Nevēlēšanās zināt, izlocīšanās, izvairība bija iespējama un radīja savu ietekmi tikai uz šā divainā pasākuma fona: teikt patiesību par seksu. Šis pasākums ir datējams ne jau tikai kopš 19. gadsimta, lai gan tieši tad "zinātnes" projekts tam piešķīra savdabīgu formu. Tā ir platforma visiem divainajiem, naivajiem vai viltīgajiem diskursiem, kur zināšanas par seksu šķiet esam tik ilgi maldījušās.

*

Vēsturiski ir izveidojušies divi pamatpaņēmi, kā radīt patiesību par seksu.

No vienas puses, sabiedrības, kuru ir bijis visai daudz – Ķīna, Japāna, Indija, Roma, arābu musulmaņu sabiedrības –, ir apgādājušās ar *ars erotica*. Erotikas mākslā patiesība ir izvilktā no pašas baudas, ņemta kā prakse un apkopota kā pieredze; bauda tiek ņemta vērā nevis attiecībā pret kādu absolūtu atļautības vai aizlieguma likumu un nemaz ne saistībā ar derīguma kritēriju, bet gan pirmkārt un galvenokārt attiecībā pret sevi pašu. Tā ir jāiepazīst kā bauda, tātad atkarībā no tās intensitātes, specifiskajām īpašībām, ilgstamības, atbalsim miesā un dvēselē. Vai labāk: šīm zināšanām pakāpeniski jāatgriežas pašā seksuālajā praksē, lai to pārstrādātu it kā no iekšpuses un pilnveidotu tās ietekmi. Tādējādi izveidojas zināšanas, kam būtu jāpaliek slepenām, – ne vien aizdomu dēļ par necienīgumu, kas raksturo viņu objektu, bet aiz nepieciešamības tās tvert vislielākajā atturībā, jo saskaņā ar tradīciju, būdamas izpaustas, tās zaudētu savu iespaidu un vērtību. Attieksme pret noslēpumus glabātāju skolotāju tātad ir fundamentāla; tikai un vienīgi viņš var nodot ezoteriskā veidā un iniciācijas valodā, kurā viņš ar nevainojamām zināšanām un bardzību ievada skolnieku. Šīs pamācīšanas mākslas ietekme ir daudzkārt iespaidīgāka, nekā to ļautu nojaust tās ieteikumu sausums; šai ietekmei būtu jāpārveido tas, uz ko tā liek iedarboties savām priekšrocībām: ķermeņa pārvaldīšana, nesalīdzināms prieks, laika un ierobežojumu aizmiršana, ilgas dzīves eliksīrs, nāves un tās draudu izraidījums.

Mūsu civilizācijā, vismaz pirmajā, paviršajā lūkojumā, nepastāv *ars erotica*. Gluži pretēji, tā neapšaubāmi ir vienīgā, kas piekopi *scientia sexualis*. Vai drīzāk vienīgā, kas gadsimtu gaitā ir attīstījusi paņēmienu, lai teiktu patiesību par seksu, paņēmienu, kas lielākoties sakārtojās varas un zināšanu formā, kura ir stingri pretstatīta iniciācijas mākslai un Skolotāja noslēpumam: runa ir par atziņas.

Vismaz kopš viduslaikiem Rietumu sabiedrības ir novietojušas atzīšanos to lielo rituālu vidū, no kuriem gaida patiesības radīšanu: grēksūdzes sakramenta reglamentācija Latrānas koncilā 1215. gadā, grēku sūdzēšanas tehnikas attīstība, kas tam sekoja, apsūdzības procedūru pāriešana kriminālajā jurisdikcijā, vainas pierādīšanas izžušana (zvēresti, divkaujas, Dieva tiesa) un iztaujāšanas un pētīšanas metožu attīstība, karaļa administrācijas aizvien lielāka piedalīšanās pārkāpumu vajāšanā, kas nāca par ļaunu privātai vienošanās norisei, inkvizīcijas tiesu iedibināšana – tas viss sekmēja atzīšanās galveno lomu civilās un reliģiskās varas kārtībā. Vārda "atzīšanās" evolūcija un ar to apzīmētās juridiskās funkcijas evolūcija pati par sevi ir raksturīga: no "atzīšanas" – statusa garanta, kāda pieskirtās identitātes un vērtības kādam citam – notika pāreja uz "atzīšanos", kas ir kāda atzīšanās par paša rīcību vai domām. Indivīds ilgstoši noteica savu autentiskumu ar atsaucēm uz citiem un manifestējot savu saikni ar kaut ko citu (ģimeni, pavalstniecību, protekciju); pēc tam viņa autentiskumu noteica patiesības diskurss, ko viņš bija spējīgs vai spiests paust par sevi pašu. Patiesības atzīšana tiek ierakstīta varas veikto individuācijas procedūru centrā.

Katrā ziņā līdzās pārbaudījumu rituāliem, līdzās tradīcijas varas dotajiem galvojumiem, līdzās liecībām, taču tiklab arī zinātniskām novērošanas un demonstrācijas norisēm atzīšanās Rietumos ir kļuvusi par vienu no augstu novērtētajām patiesības radīšanas tehnikām. Kopš tā laika mēs esam kļuvuši par sabiedrību, kas savdabīgi atzīstas. Atzīšanās ir plaši izvērsusi savu ietekmi: jurisprudencē, medicīnā, pedagogijā, ģimenes attiecībās, mīlestības saitēs, visikdienišķākajās izpausmēs un vissvinīgākajos rituālos; atzīstas pārkāpumos, atzīstas savos grēkos, atzīstas savās domās un savās iekārēs, atzīst savu pagātni un atzīstas savos sapņos, atzīstas par savu bērnību; atzīst savas slimības un savus trūkumus; ar vislielāko rūpību pievēršas tā izteikšanai, kas pasakāms visgrūtāk; atzīstas publiski un privātajā dzīvē, vecākiem, audzinātājiem, ārstam, tiem, kurus mīl; pašam sev baidā un ciešanās izdara nevienam citam neiespējamā atzīšanās un no tām sacer grāmatas. Atzīstas – vai arī ir spiesti atzīties. Kad atzīšanās nav spontāna vai kāda iekšēja imperatīva izsaukta, tā tiek izspiesta; to izplēš no dvēseles vai izrauj no miesas. Kopš viduslaikiem to kā ēna pavada spīdināšana un pakļauj, kad tā izvairās: tie ir ļaunie dvīņi¹. Gan visneaizsargātākajam maigumam, gan

¹ Grieķu tiesības apvienoja pāri spīdināšanu un atzīšanos, vismaz attiecībā uz vergiem. Romas impērijas tiesības paplašināja šādu praksi. Šos jautājumus mēs vēlreiz aplūkosim nodaļā *Patiesības vara*.

visasiņainākajām varām ir nepieciešama grēksūdze. Cilvēks Rietumos ir kļuvis par atzišanos dzīvnieku.

No šejienes, neapšaubāmi, radusies metamorfoze literatūrā: no baudas stāstīt un dzirdēt, kas bija centrēta uz varoņstāstiem vai brīnumu stāstiem par drosmes vai svētuma "pārbaudījumiem", notika pāreja pie literatūras, kura ir pakārtota bezgalīgajam uzdevumam likt izcelties pašam no saviem dziļumiem, starp vārdiem, patiesībai, kurai jau pati atzišanās forma lika spīguļot kā nepieejamai. No šejienes nācis arī citāds filosofēšanas veids: meklēt fundamentālu attieksmi pret patiesību nevis vienkārši sevī pašā – kaut kādās aizmirstās zināšanās vai kaut kādās iedzimtās pēdās –, bet gan pašizpētē, kas caur tik daudziem gaistošiem iespaidiem atklāj noturīgu pārlicību apziņā. Atzišanās obligātums mums tagad tiek novadīts no daudziem dažādiem punktiem, tā mūs kopš tā laika ir tik dziļi aptvērusi, ka mēs to vairs neuztveram kā varas ietekmi, kas mūs piespiež; gluži otrādi – mums šķiet, ka patiesība vislielākajā noslēpumā no mums pašiem tik vien "prasās" kā parādīties dienasgaismā, un, ja tā neparādās, tad tikai tāpēc, ka to aiztur kāda pretestība, varas spēks nospiež to, un, visbeidzot, patiesība nevar izpausties citādi kā vien par zināmas atbrīvošanās cenu. Atzišanās atbrīvo, vara vedina uz klusēšanu; patiesība nepieder varas kārtībai, bet gan pēc savas cilmes ir radniecīga brīvībai: cik gan daudz filosofijā tradicionālu tēmu "patiesības politiskajai vēsturei" būtu jāapvērš, parādot, ka nedz patiesība ir brīva pēc sava rakstura, nedz arī maldi – paverdzināti, taču visa patiesības radīšana ir varas attieksmju caurausta. Atzišanās ir tam piemērs.

Pašam ir jābūt krietni vien sapinušamies atzišanās iekšējās viltības valgos, lai piedēvētu cenzūrai, aizliegumam teikt un domāt, fundamentālu lomu; ir jāizveido gluži inverss priekšstats par varu, lai ticētu, ka visas šīs balsis, kuras jau tik ilgi mūsu civilizācijā no jauna pārdzīvo satriecošo rikojumu runāt, kas esi, ko dari, ko atceries un ko aizmirsti, ko slēp un kas slēpjas no mums, par ko nedomā un par ko domā, ka nedomā, – ka tās mums runā par brīvību. Tas ir milzu darbs, pie kura Rietumos radinātas paaudžu paaudzes, lai radītu – kamēr citas darba formas nodrošināja kapitāla uzkrāšanos – cilvēku paklausānu; es ar to gribu teikt – viņu konstituēšanu par "subjektiem"* abās vārda nozīmēs. Lai iztēlojamies, kādai pārmērībai 13. gadsimta sākumā vajadzēja šķīst rikojumam kristiešiem vismaz reizi gadā krist ceļos, lai atzītos, nevienu neizlaižot, katrā savā kļūmē. Un iedomāsimies noslēpumaino partizānu septiņus gadsimtus vēlāk, kurš ierodas dziļi kalnos pievienoties serbu pretošanās kustības dalībniekiem; komandieri viņam pieprasa dzīves aprakstu; bet, kad viņš atnes šīs dažas nelaimīgās pa nakti uzskricelētās lapiņas, uz

tām pat nepaskatās, tikai pasaka viņam: "Sāc no sākuma un saki patiesību." Vai bēdīgi slavenajiem valodas aizliegumiem, kuriem piešķir tādu nozīmi, vajadzētu likt mums aizmirst šo tūkstošgadīgo atzīšanās jūgu?

Tātad kopš kristīgās grēksūdzes rašanās līdz mūsdienām sekss bija privileģēts grēksūdzes priekšmets. Tā teikt, tas, ko slēpj. Un ja nu, gluži otrādi, tas būtu tas, par ko pavisam īpašā veidā atzīstas? Ja pienākums to slēpt būtu tikai cita šķautne uzdevumam tajā atzīties (slēpt to jo labāk un rūpīgāk, tā, ka atzīšanās kļūst par kaut ko nozīmīgāku, prasa stingrāku rituālu un sola pārlicinošāku rezultātu)? Ja sekss mūsu sabiedrībā būtu nu jau vairākus gadsimtus tas, kas pakļauts nepielūdzamam atzīšanās režīmam? Seksa padarīšana par diskursu, par ko mēs runājam iepriekš, seksuālās daudzveidības izkliešanās un nostiprināšana varbūt ir viena un tā paša dispozitīva divas puses; tās iegūst noteiksmi, pateicoties centrālajam atzīšanās elementam, kas piespiež uz seksuālās savdabības patiesu izpausmi – lai cik ekstrēmā tā būtu. Grieķijā patiesība un sekss sasaistījās pedagogijas formā caur vērtīgu zināšanu nodošanu no ķermeņa ķermenim; sekss kalpoja par atbalstu zināšanu iniciācijās. Mums tieši atzīšanās ir tā, kas saista patiesību un seksu caur obligātu un neizbēgamu individuālā noslēpuma izpaušanu. Taču šoreiz patiesība kalpo par atbalstu seksam un tā izpaušmēm.

Tātad atzīšanās ir diskursa rituāls, kur runājošais subjekts atrodas saskarē ar paustā satura subjektu; tas ir arī rituāls, kas izvēršas varas attiecsmē, jo atzīšanās nenotiek bez vismaz virtuālas tāda partnera klātbūtnes, kurš nav vienkārši sarunas biedrs, bet gan instance, kam ir nepieciešamība pēc grēksūdzes, kas to pieprasa, novērtē un iejaucas, lai tiesātu, nosodītu, piedotu, mierinātu, samierinātu; rituāls, kurā patiesība apliecina sevi iepretī šķēršļiem un pretestībām, kas tai bijis jāpārvar, lai noformulētos; visbeidzot, tas ir rituāls, kur pati izpaušana neatkarīgi no tās ārējām sekām rada tajā, kurš pauž, iekšējas modifikācijas: tā viņu attaisno, izpērk, attīra, noņem kļūdu nastu, atbrīvo, tā viņam sola izglābšanos. Gadsimtu gaitā patiesība par seksu tikusi tverta – vismaz pārsvarā – šajā diskursīvajā formā. Un nevis apmācības formā (seksuālā audzināšana aprobežosies ar vispārīgiem principiem un piesardzības noteikumiem) un arī ne iniciācijas formā (kas galvenokārt palikusi mēma prakse, kuru nevainības laupīšanas jeb deflorācijas akts padara tikai smieklīgu vai vardarbīgu). Tā ir forma – un tas ir labi saskatāms –, kas atrodas visai tālu no tās, kas vada "erotikas mākslu". Ar varas struktūru, kas ir tam imanenta, atzīšanās diskurss nevarētu nākt no augšas, kā tas ir *ars erotica* gadījumā, un ar neatkarīgu skolotāja gribu, bet gan no apakšas, kā pieprasīts, piespiedu vārds, kas ar valdonīgu

piespiešanu liek uzsprāgt atteikšanās un atturības zieģeliem. Tas, ko diskursus pieļauj no noslēpuma, nav saistīts ar augsto cenu tam, ko viņš paudis, un mazo to cilvēku skaitu, kas ir pelnījuši no tā gūt labumu, bet gan ar viņa tumšo familiaritāti un vispārējo zemiskumu. Viņa patiesīgu negarantē nedz skolotāja augstprātīgā autoritāte, nedz tradīcija, ko pamācītājs nodod tālāk, bet gan saikne, būtiskā atkarība diskursā starp to, kas runā, un to, par ko viņš runā. Turpretī dominēšanas instance pastāv nevis no tā puses, kurš runā (jo tas ir viņš, kas ir piespiests), bet gan no tā puses, kas klausās un klusē; nevis no tā puses, kas zina un atbild, bet no tā puses, kas izjautā un nevar izvairīties no zināšanas. Un šis patiesības diskursus visbeidzot rada sekas nevis tajā, kas to saņem, bet gan tajā, no kura to izvelk. Mēs esam ļoti tālu ar šīm atzīšanās patiesībām no izsmalcinātām iniciācijām baudā ar to tehniku un to mistiku. Mēs piederam – gluži pretēji – pie sabiedrības, kas ir sakārtojusi grūtās zināšanas par seksu nevis saskaņā ar noslēpuma nodošanu, bet gan ap lēnu uzticēšanās pieaugumu.

*

Atzīšanās ir bijusi un paliek vēl arī tagad vispārīgā matricē, kas regulē patiesā diskursa par seksu radīšanu. Tomēr tā ir ievērojami pārveidojusies. Tā ilgi ir bijusi cieši iespiesta grēksūdzes praksē. Taču mazpamazām kopš protestantisma laikiem, kopš kontrreformācijas, 18. gadsimta pedagogijas un 19. gadsimta medicīnas tā ir zaudējusi savu rituālo un ekskluzīvo lokalizāciju; tā ir izšķīdusi; tā ir izmantota veselā attiecību virknē: bērni un vecāki, skolēni un pedagogi, slimnieki un psihiatri, likumpārkāpēji un eksperti. Motivācijas un sekas, ko no atzīšanās sagaida, ir kļuvušas daudzveidīgākas, tāpat arī formas, kādās tā izpaužas: iztaujāšana, konsultācijas, autobiogrāfiski vēstījumi, vēstules; tās ir saglabātas, pārrakstītas, apkopotas aktu vākos, publicētas un komentētas. Taču galvenais, ka atzīšanās atklājas ja arī ne citām jomām, tad vismaz jauniem to aplūkošanas veidiem. Runa vairs nav tikai par to, lai pateiktu, kas ticis izdarīts – dzimumakts – un kā, bet gan atveidot par to un ap to domas, kas to dublējušas, apmātības, kas to pavadījušas, tēlus, iekāres, to apdzīvojušās baudas modulācijas un īpašības. Neapšaubāmi pirmoreiz kāda sabiedrība ir nosliekusies pieprasīt un dzirdēt tieši individuālo baudu uzticēšanu.

Tātad atzīšanās procedūru izplatīšanās, to pieprasīšanas vietu lielais skaits, to novada paplašināšanās: pamazām ir izveidojies liels seksuālo baudu arhīvs. Ilgu laiku šis arhīvs izdzēsās – atbilstoši tam, kā tas veidojās. Tas izzuda bez pēdām (kā to vēlējās kristīgā grēksūdze), līdz kamēr medicīna,

psihiatrija, arī pedagoģija sāka to nostiprināt: Kampe, Zalcmanis, pēc tam it īpaši Kāns, Krafts-Ebings, Tardjē, Molls, Heivloks Elliss rūpīgi apkopoja visu šo neviendabīgo nabaga seksuālo liriku. Tādējādi Rietumu sabiedrības sāka rakstīt bezgalīgu savu baudu reģistru. Viņas no tā iztaisīja herbāriju, iedibināja klasifikāciju; viņas aprakstīja gan ikdienišķas nepilnības, gan divainības un saasinājumus. Nozīmīgs apstāklis: ir viegli smieties par 19. gadsimta psihiatriem, kuri uzsvērti atvainojās par tām šausmām, kurām viņiem nācās dot vārdu, atgādinot "tikumu grausanu" vai "dzimuma novirzes". Es drīzāk būtu gatavs apsveikt viņu nopietnību: viņi izprata notiekošā jēgu. Tas bija brīdis, kad visīpatnējākās baudas bija aicinātas uzturēt pašas sevī patiesības diskursu, kam bija jāsasaistās nevis ar to, kas runā par grēku un par izglābšanos, par nāvi un mūžību, bet gan ar to, kas runā par ķermeni un par dzīvi, – ar zinātnisku diskursu. Bija par ko likt trīcēt vārdiem; veidojās taču šī neiespējamā lieta: zinātne – atzīšanās, tāda zinātne, kas balstījās uz atzīšanos rituāliem un uz to saturu, zinātne, kas paredzēja šo daudzveidīgo un bezierunu izspiešanu un par savu objektu izraudzījās to, kas ir neizpaužams, bet par ko atzīstas. Protams, tas ir skandāls vai katrā ziņā pretīgi no tāda zinātniska diskursa viedokļa, kas bija tik lielā mērā institucionalizēts 19. gadsimtā, kad bija jāuzņemas viss šis zemā ranga diskursus. Tas ir arī teorētisks un metodes paradokss: ilgas diskusijas par iespējamību nodibināt zinātņi par subjektu, introspekcijas vērtība, izdzīvoto notikumu acīmredzamība vai apziņas klātesamība pašam sev neapšaubāmi atbilda šai problēmai, kas bija neatdalāma no patiesības diskursa funkcionēšanas mūsu sabiedrībā: vai ir iespējams sakombinēt patiesības izstrādāšanu saskaņā ar veco juridiski reliģisko atzīšanās modeli un uzticēšanās izspiešanu saskaņā ar zinātnes diskursa noteikumiem? Ļausim izteikties tiem, kuri uzskata, ka patiesība par seksu 19. gadsimtā tikusi izstumta stingrāk nekā jebkad un to paveicis bargs aizliegumu mehānisms un centrā esošais diskursa deficīts. Nē, nevis deficīts, bet gan pārprodukcija, dubultošanās, drīzāk pārāk daudz, nevis nepietiekami daudz diskursa, katrā ziņā – interference starp diviem patiesības radīšanas veidiem: atzīšanās procedūrām un zinātnisko diskursivitāti.

Tā vietā, lai uzskaitītu kļūdas, naivuma un moralizēšanas gadījumus, ar kuriem 19. gadsimtā bija pārpilni patiesības diskursi par seksu, labāk vajadzētu uzaustīt paņēmienus, ar kuriem šī uz seksu attiecināmā zinātgriba, kas raksturo mūsdienu Rietumus, likusi funkcionēt atzīšanās rituāliem zinātniskas regularitātes shēmās: kā ir izdevies šīs milzīgās un tradicionālās izspiestās seksuālās atzīšanās izkārtot zinātniskās formās?

1. *Ar "runātlikšanas" klīnisko kodificēšanu:* kombinējot grēksūdži ar izmeklēšanu, stāstu pašam par sevi ar dešifrējamu zīmju un simptomu kopuma izvērsumu; ar izjautāšanu, sīkām un smalkām aptaujām, hipnozi ar atmiņu izraisīšanu, brīvajām asociācijām: ir tik daudz līdzekļu, lai atkārtoti ierakstītu atzišanās procedūru zinātniski akceptējamu novērojumu laukā.

2. *Ar vispārējās un difūzas cēlonības postulātu:* pienākums visu teikt, spēt iztaujāt par visu gūst pamatojumu tajā principā, ka seksam piemīt neizsmeļama un polimorfa cēloniska vara. Visdiskrētākais notikums seksuālajā uzvedībā – negadījums vai novirze, nepietiekamība vai pārmērība – tiek atzīts par faktoru, kas spēj izraisīt visdažādākās sekas visas dzīves ilgumā; nav nevienas psihiskas slimības vai traucējuma, kam 19. gadsimtā vismaz daļēji nepiedēvētu seksuālu izcelsmi. No sliktiem ieradumiem bērnībā līdz pieaugušo diloņiem un insultiem vecumā, līdz nervu slimībām un dzimtu deģenerācijai – tālaika medicīna ir noaudusi veselu seksuālās cēlonības tīklu. Tas mums pat var šķist iedomu tīkls. Seksa kā "cēloņa visam un visiem" princips ir teorētiskā otra puse tehniskajai prasībai: likt funkcionēt zinātniska rakstura praksē tādām atzišanās procedūrām, kam vienlaikus jābūt visaptverošām, rūpīgām un pastāvīgām. Neierobežotās briesmas, ko nes sev līdzī sekss, attaisno izsmelošo raksturu tai inkvizīcijai, kurai to pakļauj.

3. *Ar seksualitātei piemītošā latentuma principu:* ja patiesība par seksu ir jāizplēš ar atzišanās tehniku, tas nav vienkārši tāpēc, ka šo patiesību ir grūti pateikt vai tā ir pieklājības nosacītu aizliegumu skarta. Tas tā ir tāpēc, ka sekss funkcionēšana ir tumša; tāpēc, ka sekss dabā ir izvirīties, un tāpēc, ka sekss enerģija, tāpat kā sekss mehānismi, sevi slēpj; tāpēc, ka tā cēloniskā vara daļēji ir slepena. Integrējot to zinātnes diskursa projektā, 19. gadsimts ir pārvietojis atzišanos; tā mēģina attiekties vairs ne tikai uz to, ko subjekts patiesām gribētu slēpt, bet arī uz to, kas ir apslēpts viņam pašam, nevarēdams nākt gaismā citādi kā vien mazpamazām un ar atzišanās darbu, kurā katrs no savas puses piedalās iztaujātājs un iztaujājamais. Seksualitātei piemītošā latentuma princips ļauj piesaistīt zinātniskajai praksei piespiešanu uz grūto atzišanos. Tā patiesām ir jāizplēš, turklāt ar spēku, jo "tas" slēpjas.

4. *Ar interpretācijas metodi:* atzities vajag ne jau tikai tāpēc, ka tam, kuram atzistas, būtu vara piedot, mierināt un pamācīt. Tas ir tāpēc, ka patiesības izstrādāšanas darbam, ja tam grib zinātniski piešķirt vērtību, jānotiek caur šīm attiecībām. Patiesība par seksu nav patvērusies vienīgi subjektā, kas atzīdamies to pilnīgi gatavu iznestu gaismā. Tā veidojas divos polos: klātesoša, taču nepilnīga, akla pati sev tajā, kurš runā, tā var tikt pabeigta

tikai tajā, kas to saņem. Tieši viņam jāpasaka patiesība par šo tumšo patiesību: ir jādublē atzīšanās izpaudums, dešifrējot, ko tas pauž. Tas, kurš klausās, nav vienkārši piedošanas meistars, tiesātājs, kurš nosoda vai atlaiž mierā; viņš ir patiesības saimnieks. Viņa funkcija ir hermeneitiska. Attiecībā pret atzīšanos viņa vara nav tikai un vienīgi prasīt, pirms tā ir notikusi, vai pieņemt lēmumu pēc tam, kad tā tikusi izteikta; ir jāizveido – caur atzīšanos un to atminot – patiesības diskurss. Izveidojot no atzīšanās nevis pierādījumu, bet gan zīmi, savukārt no seksualitātes – kaut ko tādu, kas jāinterpretē, 19. gadsimts deva iespēju likt funkcionēt atzīšanās procedūram zinātniska diskursa regulārajā formācijā.

5. *Ar atzīšanās seku medicinizēšanu*: atzīšanās dabūšana un atzīšanās seksa ir pārkodētas terapeitisku darbību formā. Vispirmām kārtām tas nozīmē, ka sekса joma vairs nav ievietota tikai klūdas un grēka, pārmērību vai pārkāpumu sarakstā, bet gan normalitātes un patoloģijas režīmā (kurš, starp citu, ir tikai tā pārcēlums); pirmoreiz tiek definēts seksualitātei piemītošais slimīgums; sekss parādās kā spēcīga patoloģiska trausluma joma: citu slimību atbalsošanās virsma un arī pašam savas nozogrāfijas, proti, instinktu, nosliecu, iedomu, baudas un izturēšanās mājvieta. Tas nozīmē arī, ka atzīšanās iegūst jēgu un savu vietu medicīnisku iejaukšanos vidū: tā ir medicīniski pieprasīta, diagnosticēšanai nepieciešama un pati par sevi ārstnieciski iedarbīga. Patiesais, ja tas ir pateikts laikā un tam, kam vajag, un to saka tas, kas vienlaikus ir gan tā glabātājs, gan par to atbildīgais, – dziedē.

Palūkosimies plašā vēsturiskā kontekstā: mūsu sabiedrība, sarāvusi saites ar *ars erotica* tradīcijām, nodevās *scientia sexualis*. Precīzāk sakot, tā turējās pie uzdevuma radīt patiesus diskursus par seksu, un tas notika, pielāgojot – un ne bez pūliņiem – seno atzīšanās procedūru zinātniska diskursa noteikumiem. *Scientia sexualis*, kas attīstījās kopš 19. gadsimta, kā mezglpunktu paradoksālā kārtā saglabā obligātas un izsmelošas grēksūdzes īpatnējo rituālu, kas kristīgajos Rietumos bija pirmā metode patiesības radīšanai par seksu. Šis rituāls kopš 16. gadsimta mazpamazām atdalījās no grēksūdzes sakramenta un ar dvēseļu ganišanas un apziņas vadības starpniecību – *ars artium* – emigrēja pedagoģijas virzienā, pie bērnu un pieaugušo attiecībām, ģimenes attiecībām, pie medicīnas un psihiatrijas. Katrā ziņā kopš gandrīz simt piecdesmit gadiem pastāv komplekss dispozitīvs, lai radītu patiesus diskursus par seksu: dispozitīvs, kas plaši noklāj vēsturi, jo tas uzpotē veco atzīšanās priekšrakstu uz klīniskām noklausīšanās metodēm. Un tieši caur šo dispozitīvu varēja rasties kaut kas tāds kā "seksualitāte" – kā sekса un tā baudu patiesība. "Seksualitāte" – šis

lēnas attīstības diskursīvās prakses, kas ir *scientia sexualis*, korelēts. Šīs seksualitātes fundamentālās iezīmes izsaka nevis kaut kādu vairāk vai mazāk samudzinātu priekšstatu kā ideoloģiju vai aizliegumu nosacītu nezināšanu; tie atbilst funkcionālām tā diskursa prasībām, kam jārada sava patiesība. Atzišanās tehnikas un zinātniskas diskursivitātes krustpunktā, tur, kur starp tām vajadzēja atrast dažus lielus to savstarpējas pielāgošanas mehānismus (uzklašanās tehnika, cēlonības postulāts, latentuma princips, interpretācijas noteikums, medicinizēšanas imperatīvs), seksualitāte pašdefinējas kā esoša "no dabas" tā joma, kurā ietiecas patoloģiski procesi, tātad tāda, kas prasa terapeitisku iejaukšanos vai normalizēšanu; dešifrējamu nozīmju lauks; specifisku mehānismu apslēptu procesu mājvieta; nebeidzamu cēloņsakarību perēklis, neskaidrs vārds, kas vienlaikus jāizvilina un jānoķūst. Tā ir diskursu "ekonomija", es gribu teikt, tiem piemītošā tehnoloģija, vajadzības to funkcionēšanai, to izmantotās taktikas, varas efekti, kas tos uztur un ko šie diskursi pārnes, – tieši tas un nevis priekšstatu sistēma nosaka fundamentālās iezīmes visam tam, ko tie pauž. Seksualitātes vēsturei, proti, tam, kas 19. gadsimtā funkcionēja kā specifiskas patiesības joma, vispirmām kārtām jāveidojas no diskursu vēstures skatpunkta.

Izvirzīsim darba galveno hipotēzi. Sabiedrība, kas attīstījās 18. gadsimtā – kuru var saukt, kā vien labpatik – par buržuāzisku, kapitālistisku vai industriālu, – nepretstatīja seksam fundamentālu atteikšanos to atzīt. Gluži pretēji, tā lika lietā veselu mehānismu, lai radītu par to patiesus diskursus. Tā ne vien daudz par to runāja un piespieda ikvienu par to runāt, bet arī uzņēmās formulēt saprātīgu patiesību par to. It kā šī sabiedrība turētu aizdomās seksu par kādu tajā esošu, dziļu noslēpumu. It kā tai būtu nepieciešama šī patiesības izstrādāšana. It kā tai būtu būtiski, lai sekss būtu ietverts ne vien baudas struktūrā, bet arī sakārtotā zināšanu režīmā. Tādējādi tas mazpamazām kļuva par lielu aizdomu objektu; par visaptverošu un bažas radošo jēgu, kas neatkarīgi no mums caurvij visu mūsu uzvedību un dzīves izpausmes; vājo vietu, pa kuru mūsos ienāk ļaunuma draudi; par tumsības gabalu, ko ikviens no mums sevī nes. Par visaptverošu nozīmi, universālu noslēpumu, visuresošu cēloni, nerimstošām bailēm. Lai gan šajā seksa "jautājumā" (divās nozīmēs – iztaujāšanas un problematizācijas nozīmē; atzišanās prasībā un integrācijā racionalitātes laukā) attīstās divi procesi, visu laiku atsaukdamies viens uz otru: mēs no tā prasām teikt patiesību (taču, tā kā tas ir noslēpums un izvairās pats no sevis, mēs paturam rezervē iespēju pasacīt paši beidzot izgaismojušos patiesību, beidzot no viņa patiesības atšifrētu patiesību); un mēs tam prasām mums pateikt mūsu patiesību vai

drīzāk mēs tam prasām pateikt dziļi iebēgušo patiesību no šīs patiesības par mums pašiem, kuru mēs iedomājamies īpašojam pašreizējā apziņā. Mēs tam sakām viņa patiesību, atšifrējot to, ko viņš mums par to saka; viņš mums pasaka mūsējo, atbrīvojot to, kas no šīs patiesības slēpjas. Tieši no šīs rotaļas ir izveidojušās palēnām kopš vairākiem gadsimtiem zināšanas par subjektu; zināšanas ne tik daudz par tā formu, cik par to, kas viņu šķel; par to, kas viņu varbūt nosaka, bet, galvenais, par to, kas viņam liek izvairīties no sevis paša. Tas varētu šķist neparedzēti, taču tam nebūt nevajadzētu radīt izbrīnu, ja padomā par kristīgās grēksūdzes un juridiskās atzišanās ilgo vēsturi, par tādās zināšanu-varas formas, kas ir atzišanās, pārvietošanos un pārveidojumiem, kas Rietumos ir tik nozīmīga: aizvien ciešākos lokos zinātnes par subjektu projekts šādi ņēmās riņķot ap jautājumu par seksu. Cēloniskums pašā subjektā, subjekta bezapziņa, patiesība par subjektu kādā citā, kurš zina, zināšanas viņā par to, ko viņš pats nezina, – tas viss diskursā par seksu atrada vietu, kur izvērsties. Tomēr ne tikai sakarā ar apsvērumiem par kādu dabisku īpašību, kas piemīt pašam seksam, bet sakarā ar to varas taktiku funkcionēšanu, kas ir imanentas šim diskursam.

*

Šaubu nav – *scientia sexualis* pret *ars erotica*. Taču jāatzīmē, ka *ars erotica* tomēr nav izzudusi no Rietumu sabiedrības; tā pat ne vienmēr ir izpalikusi tajā kustībā, kuras ietvaros tiecās radīt zinātni par seksuālo. Kristīgajā grēksūdzē, taču it īpaši tikumiskajā pamācīšanās un sirdsapziņas izpētē, garīgas viengabalības un Dieva mīlestības meklējumos pastāvēja dažādi paņēmieni, kas ir radniecīgi erotikas mākslai: iniciācijas ceļš skolotāja vadībā, eksperimentu intensifikācija līdz pat to fiziskajām sastāvdaļām, to rezultātu pastiprināšana ar diskursu, kas tos pavada; apmātības un ekstāzes fenomeni, kas bija tik bieža parādība kontrreformācijas laikmeta katolicismā un kam neapšaubāmi bija nekontrolējama ietekme, kura kāpa pāri šai izsmalcinātajai miesas zinātnē imanentās erotikas tehnikas robežām. Jājautā, vai kopš 19. gadsimta *scientia sexualis* – zem tās piedienīgā pozitīvisma smiņķa – vismaz dažās no savām dimensijām nefunkcionē kā *ars erotica*. Varbūt šī patiesības radīšana, lai cik nekautrīga tā būtu zinātniskajā modelī, ir daudzkārojusi, intensificējusi un pat radījusi tai piemītošās baudas. Bieži apgalvo, ka mēs neesam bijuši spējīgi iztēloties jaunas baudas. Mēs esam vismaz izgudrojuši citādu baudu: baudu no patiesības par baudu, baudu no zināšanas, no parādīšanas, no atklāšanas, no aizgrābtības

to redzēt, to dzirdēt, pakļaut un sagūstīt ar to citus, uzticēt to kā noslēpumu, atklāt ar viltību; specifisku baudu no patiesa diskursa par baudu. Ne jau medicīnas solītajā veselīgas seksualitātes ideālā, nedz arī humānistu sapņojumā par pilnīgu un attīstītu seksualitāti un arī ne jau orgasma poetizēšanā un jaukajās bioenerģētiskajās izjūtās vajadzētu meklēt visnozīmīgākos elementus erotikas mākslā, kas piesaistīta mūsu zināšanām par seksualitāti (te ir runa tikai par tās kā normalizētājas izmantošanu), bet gan šajā ar patiesības izstrādāšanu par seksu saistīto baudu vairošanā un intensificēšanā. Uzrakstītās un izlasītās zinātniskās grāmatas, konsultācijas un novērojumi, bailes atbildēt uz jautājumiem un iepriecinājums justies pareizi izskaidrotam, tik daudz stāstu par sevi un par citiem, tik daudz ziņkārības, noslēpumainu paziņojumu, kuru pienākums būt patiesiem ietver sevī, ne bez zināmām bazām, skandālu, slepenu fantāziju pārbagātību; par tiesībām tās pačukstēt kādam, kas prot uzklaut, tiek prasīta augsta cena, ar vienu vārdu sakot, jaukā "bauda no analīzes" (šī pēdējā vārda visplašākajā nozīmē), ko Rietumi kopš vairākiem gadsimtiem ir gudri veicinājuši, – tas viss veidojas kā klišēti erotikas mākslas fragmenti, ko klusībā vada atzišanās un zinātne par seksu. Vai jādodomā, ka mūsu *scientia sexualis* ir tikai stipri izsmalcināta *ars erotica* forma? Un ka tā ir tikai šīs šķietami zudušās tradīcijas rietumnieciska versija un kvintesence? Vai arī ir jāpieņem, ka visas šīs baudas ir tikai kādas seksa zinātnes subprodukti, labums, ko no tās izvelk neskaitāmos pūliņos?

Katrā ziņā hipotēze par apspiedēju varu, ko mūsu sabiedrība vērsot pret seksu sakarā ar ekonomiskiem apsvērumiem, šķiet diezgan maznozīmīga, ja ir jārēķinās ar pūliņiem un intensifikācijām, kas parādās pirmajā aplūkojumā: diskursu savairošanās, tādu diskursu, kas ir rūpīgi ierakstīti varas prasībās; seksuālās daudzveidības sablīvēšana un tādu dispozitīvu izveidošana, kas ir spējīgi ne vien tos izolēt, bet arī izsaukt, izvilināt, konstituēt kā uzmanības, diskursu un baudu centrus; piespiedu atzišanās radīšana un, pamatojoties uz to, leģitīmu zināšanu sistēmas un daudzveidīga baudu izkārtojuma sistēmas iedibināšana. Daudz vairāk nekā par negatīvu izslēgšanas vai noraidījuma mehānismu ir runa par smalka diskursu, zināšanu, baudu, varu tīkla iegaismošanos; runa ir nevis par kustību, kas uzstājīgi vēlētos izstumt nepieradinātu seksu kaut kādā tumšā un nepieejamā apgabalā, bet, gluži pretēji, par procesiem, kas to izkaisa pa lietu un ķermeņu virsmu, kas to kairina, izrāda un liek tam runāt, iestāda to realitātē un liek teikt patiesību: vesela, ar aci saskatāma seksuālā mirguļošana, kas sajauc diskursu daudzveidību, varas ietiepību un zināšanu rotaļas ar baudu.

Vai tas viss ir ilūzija? Paviršs iespaids, aiz kura rūpīgāks skats saskatītu no apspiešanas pazīstamo lielo mašīnēriju? Vai viņpus šiem dažiem uzzijsnījumiem nevajadzētu saskatīt drūmo likumu, kas allaž teic "nē"? Uz to atbildēs – vai vismaz vajadzētu atbildēt – vēstures izpēte. Pētījums par veidu, kādā jau krietnus trīs gadsimtus formējušās zināšanas par seksu, par veidu, kādā vairojušies diskursi, kuru objekts tas ir, un par apsvērumiem, kuru dēļ mēs esam nonākuši pie gandrīz mītiskas cenas piedāvāšanas par patiesību, ko tie iedomājās radām. Varbūt šīs vēstures analīzes beigsies ar tā izjaukšanu, kas šķiet uzvedinām uz šo pirmo aplūkojumu. Taču izejas postulāts, ko es gribētu paturēt iespējami ilgi, ir tas, ka šie varas un zināšanu, patiesības un baidu dispozitīvi, šie no apspiešanas tik atšķirīgie dispozitīvi nav nepieciešamā kārtā sekundāri un atvasināti un ka apspiešana nav visādā ziņā fundamentāla un uzvaroša. Tātad ir runa par to, lai šos dispozitīvus ņemtu nopietni un apvērstu analīzes virzienu: drīzāk nekā no vispārīgi pieņemtas apspiešanas un no nezināšanas, kas ir proporcionāla tam, ko mēs paredzam uzzināt, ir jāsāk no šiem pozitīvajiem mehānismiem, zināšanu radītājiem, diskursu vairotajiem, baudas ieviesējiem un varas ģeneratoriem, jāizpēta tie viņu rašanās un funkcionēšanas apstākļos un jāseko, kā attiecībā pret tiem izplatās aizlieguma vai aplēpšanas fakti, kas ir tiem piesaistīti. Rezumējot runa ir par to, lai definētu varas stratēģijas, kas ir imanentas šai zinātgribai. Un uz seksualitātes konkrētā gadījuma bāzes izveidot zinātgribas "politekonomiju".

IV SEKSUALITĀTES DISPOZITĪVS

Par ko tad īsti ir runa šajā pētījumu sērijā? Par to, lai pārrakstītu par vēsturi *Nekautrīgo dārgumu** fabulu.

To emblēmu vidū, kas pastāv mūsu sabiedrībā, ir arī runājošā seksa emblēma. Seksa, ko pārsteidz, ko izprašņā un kas, ar varu piespiests un labprātīgi valodīgs vienlaikus, nenorimti atbild. Reiz to tika sagūstījis kāds tik brīnumains mehānisms, kas pats sevi padarījis neredzamu. Kādā rotaļā, kurā bauda jaucas ar to, kas nenotiek labprātīgi, patvaļīgo un saprašanās – ar inkvizīciju, tas liek seksam runāt patiesību par sevi un par citiem. Mēs visi jau daudzus gadus mītam prinča Mangogula valstībā: pierādījums tam ir milzīgā kāre zināt par seksu, apsēstie par to iztaujāt, nepiesātināmie to uzklausiņ un dzirdēt par to runājam, izveicīgie izdomāt visādus maģiskos gredzenus, kas varētu sagraut seksa noslēpumainību. It kā būtu ļoti svarīgi, lai mēs varētu izvilināt no šīs mūsu pašu daļiņas ne vien baudu, bet arī zināšanas un visu šo smalko rotaļu, kas starp tām pārvietojas: zināšanas par baudu, bauda no zināšanas par baudu, bauda-zināšanas; un it kā šim fantastiskajam dzīvniekam, kurā mēs mītam, savukārt būtu gana zinārkārīga auss, gana vērīgas acis, labi piekārtā mēle un izveicīgs prāts, lai daudzko par to zinātu un būtu pilnībā spējīgs par to izteikties, ja viņam ar zināmu izveicību to pieprasītu. Starp katru no mums un mūsu seksu Rietumi ir ieviesuši nebeidzamu prasību pēc patiesības: mums ir jāizvelk no seksa viņa patiesība, jo tā izvairās; seksam savukārt jāpauž mums mūsējā, jo tieši sekss, tur to ēnā. Sekss ir noslēpts? Jauna kaunīguma nolauptis, pabāzts zem buržuāziskās sabiedrības drūmo prasību sloga? Gluži pretēji – tas ir nokaitis. Nu jau vairākus simtus gadu tas ir novietots iespaidīgas *zināšanu petīcijas* centrā. Dubultas petīcijas, jo mēs esam piespiesti zināt, kā ir ar seksu, savukārt seksam it kā būtu jāzina, kā ir ar mums.

Kaut kāda sliksme dažu gadsimtu laikā mūs ir novedusi pie šā jautājuma – kas mēs esam – uzdošanas seksam. Pat ne tik daudz seksam – dabai

(dzīvo būtņu sistēmas elementam, bioloģijas objektam), bet gan seksam-vēsturei jeb seksam-nozīmei, seksam-diskursam. Mēs paši esam novietojusies zem seksa zīmes, taču drīzāk zem *Seksa loģikas* nekā zem *Seksa fizikas*. Šajā ziņā nevajadzētu sevi maldināt: ar garu bināro opozīciju virkni (ķermenis – dvēsele, miesa – gars, instinkts – prāts, tieksmes – apziņa), kas šķiet atvedinām seksu uz tīro mehāniku bez prāta līdzdalības, Rietumiem ir izdevies ne vien un ne tik daudz anektēt seksu racionalitātes laukam, kas, protams, nebūtu nekas sevišķi ievērojams – tik ļoti mēs kopš seno grieķu laikiem esam pieraduši pie šāda veida "iekarojumiem" –, bet likt mums gandrīz visā pilnībā – mūsu ķermenim, dvēselei, individualitātei, mūsu vēsturei – pakārtoties zem iegribas un iekāres loģikas zīmes. Kopš runa ir par to, lai zinātu, kas mēs esam, tieši šī loģika mums kalpo par universālu atslēgu. Jau vairākus gadu desmitus ģenētiķi vairs neuzlūko dzīvību kā veidojumu, kas, starp citu, ir apveltīts ar sevis reproducēšanas spēju; viņi saskata reproducēšanās mehānismā tieši to, kas ievēd bioloģiskajā dimensijā: ne vien dzīvo būtņu, bet arī pašas dzīvības matrici. Nu jau gadsimtiem ilgi, protams, ne visai "zinātniskā" veidā, neskaitāmi miesas teorētiķi un praktiķi ir veidojuši no cilvēka valdonīga un inteligibla seksa radījumu. Sekss ir visa pamatā.

Nav jājautā: kāpēc sekss ir tik liels noslēpums? Kas ir šis spēks, kurš tik ilgi to lēmis klusēšanai un tik tikko sāk atslābt, varbūt ļaudams mums to iztaujāt, taču allaž sākot no tā apspiešanas un caur to? Patiesībā šis jautājums, kas mūsu laikmetā tik bieži atkārtojas, ir tikai kāda ārkārtīgi svarīga apgalvojuma un mūžsena priekšraksta samērā jauna forma: tur, lūk, ir patiesība; nemiet to ciet. *Acheronta movebo**: sens risinājums.

Jūs, kas esat prātīgi un pilni augstas un dziļas zinātnes

Jūs, kas aptverat un zināt

Kā, kur un kad viss vienojas

...Jūs, diezīe prātnieki, sakiet man, kas tas ir

Atklājiet man, kas ir noticis ar mani

Atklājiet man, kur, kā un kad

Kāpēc kaut kas tāds ir noticis ar mani¹?

Tātad vispirām kārtām būtu jājautā: kas tas ir par rikojumu? Kāpēc šīs lielās medības pēc seksa patiesības, pēc patiesības seksā?

Didro stāstā labais gars Kukufa atrod savas kabatas dziļumos pie citiem nožēlojamiem nieciņiem – svētiem graudiem, ķīniešu svina figūriņām un appelējušām dražeļām – mazītiņu sudraba gredzentiņu, kurš, ja pagriez tā

¹ G. A. Bürger, citē par Schopenhauer, *Métaphysique de l'amour*.

ietvaru, liek runāt ikvienam sastaptajam neatkarīgi no dzimuma. Viņš to iedod ziņkārīgajam sultānam. Un mums pašiem ir jāuzzina, kādam brīnumgredzenam mūsu gadījumā piemīt līdzīga spēja, kāda īpašnieka pirkstā tas uzvilktis; kādu varas rotaļu tas pielauj vai paredz un kā ikviens no mums spējis zināmā mērā kļūt par uzmanīgu un neapdomīgu sultānu attiecībā pret savu paša un citu seksu. Šis maģiskais gredzens, šis tik nekautrīgais nieciņš – kad runa ir par to, lai liktu runāt citiem, bet tik mazrunīgs pats par savu mehānismu, – tieši tas jāpadara runātīgs, tieši par to, šo mehānismu, ir jārunā. Jāuzraksta šis patiesības gribas vēsture, šis zināšanu petīcijas vēsture, kas jau tik daudzus gadsimtus vilina mūs ar seksu: apmātības un neprātīgas aizrautības vēsture. Ko mēs prasām no seksa, vēl bez tajā iespējamajām baudām, ja jau esam tik neatlaidīgi? Kas tā par tādu pacietību, tik kaislīgu vēlmi to iedibināt kā noslēpumu, visuvarošu cēloni, apslēptu jēgu, bailēm bez atelpas? Un kāpēc gan uzdevums atklāt šo sarežģīto patiesību galu galā ir izvērties par aicinājumu atcelt aizliegumus un atraišīt pinekļus? Vai darbs būtu bijis tik grūts, ka uz to vajadzēja iekusmināt ar šo solījumu? Vai šo zināšanu cena kļuva tik augsta – politiska, ekonomiska, ētiska –, ka vajadzēja, lai tām pakļautu ikvienu, – un tas ir zināmā mērā paradokss – pārliecināt, ka tur taps rasta atbrīvošanās?

Lūk, daži vispārīgi apsvērumi, lai ieskicētu izvietošanu tiem pētījumiem, pie kuriem mēs tūdal ķersimies, – par to mērķi, metodi, aplūkojamo jomu un periodizāciju, ko var provizoriski pieņemt.

I MĒRĶIS

Kāpēc jāveic šie pētījumi? Es labi apzinos, ka iepriekš izklāstītajiem uzmetumiem piemīt zināma nenoteiktība; tā rada risku, ka manis iecerētie detalizētākie pētījumi var tikt lemti neveiksmei. Esmu simtām reizu atkārtojis, ka pēdējo gadsimtu vēsture nebūt neuzrāda lielākoties apspiedējas varas rotaļu Rietumu sabiedrībās. Savā izklāstā es izslēdzu no apgrozības šo jēdzienu, izlikdamies neko nezinām par kritiku, kas tikusi izvērsta citur un, neapšaubāmi, daudz radikālākā formā: kritika, kas izpaudās iekāres teorijas līmenī. Tas, ka sekss nav "apspiests", patiesībā nav visai jauns apgalvojums. To jau pirms laba laika ir pateikuši psihoanalītiķi. Viņi neatzina vienkāršo mehānismu, ko labprāt iztēlojas, kad runā par apspiešanu; doma par dumpīgu enerģiju, kuru vajadzētu savaldīt, viņiem šķita nepiemērota,

lai desifrētu, kādā veidā sasaistās vara un iekāre; viņi uzskatīja, ka tās ir saistītas sarežģītākā un sākotnējākā veidā nekā šī rotaļa starp pirmatnējo enerģiju, kas ir dabiska un dzīva un nenorimti plūst no apakšas, un kārtību no augšas, kas tiecas tai radīt šķēršļus; nav jāiedomājas, ka vēlme ir apspiesta, jau tāpēc vien, ka tieši likums konstituē iekāri un nepietiekamību, kas vēlmi rada. Varas attieksme it kā jau pastāv tur, kur ir vēlme: tātad būtu ilūzija piedēvēt varai apspiešanu, kas tiek īstenota pēc rīcības; taču velti ir arī pasākt iekāres izpēti ārpus varas.

Tātad, ietiepīgi tos neatšķirot, es tiku runājis it kā par ekvivalentiem jēdzieniem te par *apspiešanu*, te par *likumu*, par aizliegumu vai par cenzūru. Es neatzinu – aiz stūrģalvības vai nevēribas – neko, kas var atšķirt to teorētiskās vai praktiskās sekas. Es labi apzinos, ka būtu pamats man sacīt: nepārtraukti atsaucoties uz varas pozitīvajām tehnoloģijām, jūs mēģināt laimēt ar vislabāko rezultātu pie diviem galdīņiem uzreiz; jūs sajaucat savus pretiniekus pēc tām ārējām pazīmēm, kas piemīt visvājākajam no viņiem, un, apspriežot vienīgi apspiešanu, jūs pārlietu uzstājīgi gribat likt noticēt, ka esat atbrīvojies no likuma problēmas; tomēr no varas-likuma problēmas jūs saglabājat būtiskās praktiskās sekas, – zināt, ka no varas neizbēgt, ka tā vienmēr jau ir te un ka tā konstituē pat to, ko tai mēģina pretstatīt. No varas-apspiešanas idejas jūs esat izvilcis vistrauslāko teorētisko elementu, lai to kritizētu; no varas-likuma idejas jūs esat izvilcis – nolūkā to saglabāt jūsu paša lietošanai – vissterilizējošākās politiskās sekas.

Mērķis tiem pētījumiem, kas tūdaļ sekos, ir ne tik daudz pievērsties kādai "teorijai", cik varas "analīzei": proti, tās specifiskās jomas definīcijai, ko veido varas attiecības, un to instrumentu noteikšana, kas ļauj to analizēt. Tātad man šķiet, ka šī analīze var izveidoties tikai ar tādu nosacījumu, ka tiek radīta tīra vieta un notiek atbrīvošanās no zināmas varas reprezentācijas, tās, ko es sauktu – tūlīt mēs redzēsim, kādēļ – par "juridiski diskursīvu". Tieši šī koncepcija nosaka gan apspiešanas tematiku, gan iekāri konstituējošā likuma teoriju. Citiem vārdiem runājot, tas, kas atšķir vienu no otras analīzi instinktu apspiešanas terminos un analīzi vēlmes likuma terminos, pavisam droši ir veids, kā iztīrāt tieksmju iedabu un dinamiku, nevis veids, kā iztīrāt varu. Gan viena, gan otra ķeras pie vispārīgas varas reprezentācijas, kas atkarībā no tai dotā pielietojuma un pozīcijas, ko tai atzīst attiecībā pret iekāri, ved pie divām pretstatāmām konsekvencēm: vai nu pie "atbrīvošanas" solījuma, ja varai uz iekāri ir tikai ārēja ietekme vai arī ja vara ir pašas iekāres konstitutīvs, pie apgalvojuma: jūs vienmēr esat jau slazdā. Visbeidzot, neiedomāsimies, ka šis priekšstats būtu raksturīgs

tiem, kas izvirza problēmu par varas attiecībām pret seksu. Tas patiesībā ir daudz vispārīgāks; bieži vien mēs to varam saskatīt politiskajās varas analizēs, un tas neapšaubāmi ir dziļi iesakņojies Rietumu vēsturē.

Lūk, dažas no tā raksturīgākajām iezīmēm.

Negatīva attieksme. Starp varu un seksu vienmēr iedibinās tikai negatīva rakstura attiecības: noraidījums, izslēgšana, atteikums, aizšķēršlošana vai arī ievīstīšana noslēpumā vai nomaskēšana. Vara neko "nevar" pasākt pret seksu un baudām, kā vien pateikt tiem "nē"; ja tā kaut ko rada, tā ir vienīgi klātneesamība vai robi; tā izlaiž elementus, ievieš pārtrauktības, atdala to, kas ir vienots, iezīmē robežas. Tās ietekme gūst vispārīgu ierobežojuma un pietrūkšanas formu.

Noteikuma instance. Vara it kā pēc savas būtības ir tā, kas seksam diktē savus noteikumus. Vispirmām kārtām tas nozīmē, ka seksu vara novieto bināra režīma pakļautībā: likumīgais un nelikumīgais, atļautais un aizliegtais. Attiecīgi tas nozīmē, ka vara nosaka seksam "kārtību", kas funkcionē vienlaikus arī kā izprotamības forma: sekss dešifrējas atkarībā no savām attiecībām pret varu. Visbeidzot, tas nozīmē, ka vara darbojas, izsakot noteikumu: varas iegūšana pār seksu notiek ar runāšanas palīdzību vai drīzāk ar diskursa aktu, kas rada ar pašu savas izpaušanās faktu tiesisku stāvokli. Vara runā, un tas ir noteikums. Tiro varas formu varētu atrast likumdevēja funkcijā; tās darbības veids attiecībā pret seksu tad būtu juridiski diskursīvs.

Aizlieguma aplis: tu netuvosies, tu neaizskarsi, tu nepatērēsi, tu neizjutīsi baudu, tu nerunāsi, tu neparādīsies; galējā gadījumā tu neeksistēsi citādi kā vien pavēnī un noslēpumā. Uz seksu vara liks iedarboties vienīgi aizlieguma likumam. Tās mērķis: lai sekss atteiktos no sevis paša. Tās instruments: soda draudi, kas nav nekas cits kā tā apspiešana. Atsakies pats, citādi tapsi apspiests; neparādies, ja tu nevēlies izzust. Tava eksistence netaps uzturēta citādi kā vien par tevis anulēšanas cenu. Vara ierobežo seksu tikai ar aizliegumu, kas ir alternatīva starp divām neeksistencēm.

Cenzūras loģika. Šim aizliegumam ir paredzēts pieņemt trīs formas: apliecināt, ka tas nav atļauts, nepieļaut, ka tas tiktu teikts, noliegt, ka tas pastāv. Tās acīmredzami ir grūti savienojamas formas. Taču tieši šeit iztēlojas esam zināma veida ķēdes loģiku, kas būtu cenzūras mehānismu raksturotāja: tā sasaista nepastāvošo, nelikumīgo un neizpauzamo tādā veidā, ka ikviens būtu vienlaikus otra cēlonis un sekas: par to, kas ir aizliegts, nevar runāt, līdz kamēr tas būs anulēts realitātē; tam, kas nepastāv, nav tiesību ne uz kādu izpaušmi, pat to vārdu veidā, kas pasludina neeksistēšanu; un

tas, kas jānoklusē, izrādās padzīts no reālā tāpat kā tas, kas ir patiešām aizliegts. Itin kā varas loģika attiecībā pret seksu būtu paradoksāla loģika attiecībā pret to likumu, kas varētu izpausties kā neeksistences, neizpaušanās un klusēšanas priekšraksts.

Dispozitīva vienotība. Vara uz seksu iedarbojas līdzīgā kārtā visos līmeņos. No augšas līdz apakšai, globālos lēmumos tāpat, kā iejaucoties sīkumos; lai kādi būtu mehānismi un institūcijas, uz kurām tā balstās, tā darbojas vienotā un masīvā veidā; tā funkcionē saskaņā ar vienkāršiem un bezgalīgi reproducētiem likuma, aizlieguma un cenzūras mehānismiem: no Valsts līdz ģimenei, no valdnieka līdz tēvam, no tribunāla līdz ikdienišķu pārmetumu sīknaudai, no sociālas uzraudzības iestādījumiem līdz pašu subjektu veidojošām struktūrām atrodama – vienīgi dažādās pakāpēs – vispārīga varas forma. Šī forma – tās ir tiesības ar legālā un nelegālā, pārkāpuma un soda rotaļu. Lai kādu formu piešķirtu varai – vai tas būtu valdnieks, kas formulē tiesības, tēvs, kas aizliedz, cenzors, kas liek klusēt, vai saimnieks, kas diktē noteikumus, – katrā ziņā to vienmēr shematizē juridiskā formā, un tās ietekmi definē kā pakļaušanos. Tās varas priekšā, kas ir likums, subjekts, kam ir subjekta konstitūcija – kas ir pakļauts –, ir tas, kurš paklausa. Stingrajam varas homogēnumam visā tās instanču virknes garumā attiecībā uz to, kuru vara piespiež – vai runa būtu par pavalstnieku attiecībā pret monarhu, par pilsoni iepretī valstij, par bērnu iepretī vecākiem, par skolnieku iepretī skolotājam –, it kā atbilst vispārīga varas forma. Likumdevēja vara, no vienas puses, un pakļautais subjekts, no otras.

Galvenās tēmas aizsegā, proti, ka vara apspiež seksu, tāpat kā zem iekāri konstituējošā likuma idejas, atrodams viens un tas pats domājama varas mehānisms. To nosaka dīvaini ierobežojošā veidā. Vispirms tāpēc, ka tā būtu savos resursos it kā nabadzīga vara, taupīga savā rīcībā, vienveidīga izmantotajās taktikās, izgudrot nespējīga un it kā nolemta allaž atkārtot pati sevi. Tālāk – tāpēc, ka tā ir vara, kurai nav nekā vairāk kā vien "nē" varenība; būdama nespējīga jebko radīt, varēdama vienīgi nospraust robežas, būtībā tā ir anti-enerģija; tāds arī, iespējams, ir viņas iedarbīguma paradokss: neko nevarēt, tikai darīt tā, ka tas, ko šī vara pakļauj, savukārt neko nevarētu kā vien to, ko tam ļauj darīt. Visbeidzot, tāpēc, ka tā ir vara, kuras modelis pamatā ir juridisks, centrēts vienīgi uz likuma pasludināšanu un aizlieguma funkcionēšanu. Visi dominēšanas, pakļaušanas, paverdzināšanas veidi galu galā it kā noved pie paklausīšanas.

Kāpēc tik labprāt tiek pieņemta šī juridiskā varas koncepcija? Un caur to izpaliek viss, kas varētu veidot tās produktīvo iedarbīgumu, stratēģisko

bagātību, pozitivitāti? Kāpēc gan tādā sabiedrībā kā mūsējā, kur varas mehānismu ir tik daudz, tās rituāli – tik pamanāmi un tās instrumenti galu galā – tik droši, šādā sabiedrībā, kas neapšaubāmi bijusi izdomas bagātāka par ikvienu citu attiecībā uz smalkajiem un vēriņajiem varas mehānismiem, pastāv šī tieksme atzīt varu vienīgi negatīvajā un kārnajā aizlieguma formā? Kāpēc atvedināt domāšanas dispozitīvus vienīgi uz aizlieguma likuma procedūru?

Vispārīgs un taktisks apsvēruma, kas šķiet rodamies pats no sevis: vara ir paciešama tikai ar nosacījumu, ka nozīmīga tās daļa tiek nomaskēta. Varas sekmes ir proporcionālas tam, kā tai izdodas noslēpties no saviem mehānismiem. Vai vara tiktu akceptēta, ja tā būtu pilnībā ciniska? Noslēpums tai nav kaut kas tāds, kas būtu ļaunprātīgs; tas ir nepieciešams varas funkcionēšanai. Un ne vien tāpēc, ka vara uztiepj to tiem, ko pakļauj, bet varbūt arī tāpēc, ka šiem pēdējiem tas ir nepieciešams: vai tad viņi pieņemtu šo varu, ja nesaskatītu tur vienkāršu viņu iekārei uzliktu ierobežojumu, ļaujot būt vērtīgai kādai neskartai – pat tad, ja tā ir ļoti neliela – brīvības daļai? Vara kā tīrs brīvībai uzlikts ierobežojums ir – vismaz mūsu sabiedrībā – tās pieņemamības vispārīgā forma.

Varbūt tam ir vēsturisks cēlonis. Lielās varas institūcijas, kas attīstījušās viduslaikos – monarhija, Valsts ar tās mehānismiem –, ir plaši atvēzējušas spārnus uz daudzu iepriekšējo varu bāzes un līdz zināmai pakāpei pret tām: spēcīgām, juceklīgām, konfliktējošām varām, ar tiešu vai netiešu dominēšanu, ar ieroču piederību un kalpību saistītām varām, ar senjoru un vasaļu attiecībām saistītām varām. Ja šīs institūcijas ir spējušas iesakņoties, ja tās ir pratušas, gūstot labumu no veselas virknes taktisku savienību, tapt pieņemtas, tas nozīmē, ka tās ir parādījušas sevi kā regulēšanas, arbitražas, robežu noteikšanas instances, kā veids ieviest šo varas formu iekšpusē noteiktu kārtību, fiksēt principu, kā tās padarīt mērenākas un kā tās izplatīt saskaņā ar iedibinātajām robežām un hierarhiju. Šīs lielās varas formas ir funkcionējušas iepretī daudzējādām un pretišķīgām varām, virs visām šīm neviendabīgajām tiesībām kā tiesību princips ar trejādu raksturu: izveidoties kā vienotam ansamblim, pielīdzināt savu gribu likumam un iedarboties caur aizliegšanas un sankcionēšanas mehānismu. Tās formula *pax et justitia* iezīmē šajā funkcijā, uz kuru tā pretendē, mieru kā feodālo vai privāto karu aizliegumu un justīciju kā veidu apturēt ķildu privāto izšķiršanu. Neapšaubāmi, šajā monarhijas lielo institūciju attīstībā bija runa gluži par ko citu, nevis par tīru un vienkāršu juridisku veidojumu. Taču tāda bija varas valoda, tāda bija izpausme, ko tā pieskīra pati sev un

ko visa publisko tiesību teorija, kura tika uzbūvēta vai pārbūvēta viduslaikos, ir liecinājusi kopš romiešu tiesībām. Tiesības nebija vienkārši monarhu veikli lietots ierocis; tā bija sava veida pašizpaušme monarhijas sistēmai un tās pieņemamības forma. Kopš viduslaikiem Rietumu sabiedrībās varas realizācija vienmēr izpaužas tiesībās.

Tradīcija, kuras pirmsākumi meklējami 18. vai 19. gadsimtā, mūs pieradinājusi saistīt absolūto monarhistisko varu ar ne-tiesiskumu: patvaļa, pārmērības, niķi, labā griba, privilēģijas un izņēmumi, kas balstās uz tradicionālo esošā stāvokļa turpināšanu. Taču tas nozīmē aizmirst to fundamentālo vēstures iezīmi, ka Rietumu monarhijas ir tapušas kā tiesību sistēmas, ka tās apjēdza sevi caur varas teorijām un saviem varas mehānismiem lika darboties tiesību formā. Senais pārmetums, ko Bulēnviljē* vērsa pret franču monarhiju, – ka tā izmanto tiesības un juristus, lai atceltu tiesības un novājinātu aristokrātiju, – plaši raugoties, neapšaubāmi ir pamatots. Caur monarhijas un tās institūciju attīstību ir iedibinājusies šī juridiski politiskā dimensija; tā, protams, neatbilst veidam, kādā vara ir darbojusies un darbojas; taču tā ir kods, saskaņā ar kuru tā izpaužas un pati nosaka, kā ir domājama. Monarhijas vēsture un varas faktu un procedūru pārklāšanās ar juridiski politisko diskursu gāja roku rokā.

Taču, neraugoties uz pūlīņiem, kas tika veltīti, lai izbrīvētu tiesisko no monarhijas institūcijās un politisko no juridiskā, varas izpaušme palika iekļauta šajā sistēmā. Minēsim divus piemērus. Francijas monarhijas institūcijas kritika 18. gadsimtā vērsās nevis pret juridiski monarhistisko sistēmu, bet gan – tīras un bargas juridiskās sistēmas vārdā, tādās sistēmas, kurā bez pārmērībām un pārtraukumiem varētu darboties visi varas mehānismi, – pret monarhiju, kas, neraugoties uz saviem apgalvojumiem, nepārtraukti pārkāpa tiesības un pati sevi nostādīja pāri likumiem. Politiskā kritika izmantoja arī visus juridiskos apsvērumus, kas pavadīja monarhijas attīstību, lai pēdējo nosodītu; taču tā neapšaubīja principu, ka tiesībām jābūt pašai varas formai un ka varai vienmēr būtu jādarbojas tiesiskā formā. Cita tipa politisko institūciju kritika parādījās 19. gadsimtā; tā bija daudz radikālāka kritika, jo nācās parādīt ne vien to, ka reālā vara izvairās no tiesiskiem nosacījumiem, bet arī to, ka pati tiesību sistēma ir bijusi tikai veids, kā īstenot vardarbību, piesavināt to dažu labā un zem vispārēja likuma maskas likt funkcionēt pārākuma asimetrijai un netaisnīgamam. Taču šī tiesību kritika veidojās vēl uz tā postulāta bāzes, ka varai pēc savas būtības un ideāli būtu jādarbojas saskaņā ar fundamentālām tiesībām.

Pašos pamatos, neraugoties uz laikmetu un mērķu atšķirībām, priekšstats par varu ir palicis monarhijas caurvīts. Politiskajā domāšanā un analizē karaļa galva nekad nav nocirsta. No šejienes izriet tā nozīme, kas varas teorijā joprojām tiek pieskirta tiesību un vardarbības, likumības un nelikumības, gribas un brīvības problēmai un it īpaši Valsts un suverenitātes problēmai (pat tad, ja pie tās vērsas nevis valdnieka personā, bet kā pie kolektīvas būtnes). Domāt varu, izejot no šīm problēmām, – tas nozīmē domāt varu, izejot no vēsturiskās formas, kas ir visai specifiska mūsu sabiedrībām: tā ir juridiska monarhija. Visai savdabīga un, neraugoties ne uz ko, pārejoša. Jo, kaut arī tik daudzas tās formas ir izdzīvojušas un joprojām ir dzīvas, tajā mazpamazām ir iespiedušies gluži jauni varas mehānismi, kas, iespējams, nav atvedināmi uz priekšstatu par tiesībām. Mēs to vēlāk redzēsim: šie varas mehānismi vismaz daļēji ir tie, kas kopš 18. gadsimta uzņēmušies rūpi par cilvēku dzīvi, par cilvēku kā dzīvu organismu dzīvi. Un, ja atbilst patiesībai tas, ka juridiskais ir spējis kalpot varas izteikšanai, protams, ne jau nu izsmelošā veidā, tādās varas, kas pamatā centrēta uz atņemšanu un nāvi, tad tas ir absolūti atšķirīgs no jaunajiem varas paņēmieniem, kas funkcionē, pamatojoties nevis uz tiesībām, bet gan uz tehniku, nevis uz likumu, bet gan uz normalizāciju, nevis uz sodu, bet gan uz kontroli, un kas īstenojas tādos līmeņos un formās, kas nošķir Valsti un tās mehānismus. Nu jau kopš vairākiem gadsimtiem mēs esam iegājuši tādā sabiedrībā, kurā juridiskais arvien mazāk spēj kodēt varu vai kalpot tai par reprezentācijas sistēmu. Mūsu slidenā taka arvien vairāk mūs attālina no tiesību valstības, kas sāka atkāpties pagātnē jau tolaik, kad Lielā franču revolūcija un līdz ar to konstitūciju un kodeksu laikmets šķietami to solīja tuvākajā nākotnē.

Šis juridiskais priekšstats joprojām ir aktuāls mūsdienu analizēs par varas attiecībām ar seksu. Tātad problēma nav vis izsecināt, vai iekāre ir gluži sveša varai, vai tā ir likuma priekštece, kā to bieži vien iedomājas, vai arī – tieši pretēji – ka tas nebūt nav likums, kas to konstituē. Ne jau tas ir uzmanības degpunktā. Vai iekāre būtu tāda vai citāda, jebkurā gadījumā to turpina aplūkot tās attiecībās ar varu, kas vienmēr ir juridiska un diskursīva, – varu, kas rod savu centrālo punktu likuma izsludināšanā. Mēs paliekam piesaistīti noteiktam varas-likuma tēlam, varas-suverenitātes tēlam, ko izveidojuši tiesību un monarhistiskās institūcijas teorētiķi. Šis tēls ir tas, no kā jāatbrīvojas, proti, no likuma un suverenitātes teorētiskās privileģētības, ja grib veikt varas analīzi šīs norises konkrētajā un vēsturiskajā spēlē. Jārada tāda varas analīze, kas vairs neņems tiesības par modeli un par kodu.

Es labprāt atzīstu, ka šī seksualitātes vēsture vai drīzāk šī pētījumu sērija, kas ietver sevi varas un seksa diskursa vēsturiskās attiecības, savā ziņā ir riņķa projekts tajā nozīmē, ka runa ir par divējādiem mēģinājumiem, kuri atsaucas viens uz otru. Pamēģināsim tikt valā no juridiska un negatīva priekšstata par varu, atsacīsimies to domāt likuma, aizlieguma, brīvības, suverenitātes jēdzienos: kā tādā gadījumā analizēt to, kas nesenā vēsturē noticis ar šo parādību, kura šķietami ir visai izliegtākā mūsu dzīvē un ķermenī, proti, ar seksu? Kā gan vara lai būtu tikusi tam klāt, ja ne aizlieguma un šķēršļu veidā? Ar kādiem mehānismiem vai kādu taktiku, vai kādiem dispozitīviem? Pieņemsim pretējo, ka kaut cik rūpīgs pētījums parādītu, ka jauno laiku sabiedrībās vara faktiski nav regulējusi seksualitāti likuma vai valdnieka varas veidā; pieņemsim, ka vēsturiskā analīze parādītu īstas seksa "tehnoloģijas" klātbūtni, kas ir daudz sarežģītāka un, galvenais, daudz pozitīvāka nekā vienkārši "aizstāvēšanās" efekts; vai tad šis gadījums – ko nevar neuzlūkot kā privilēģētu, jo šeit labāk nekā jebkur citur vara šķiet funkcionējam kā aizliegums, – vai tas nepiespiež meklēt tādus varas analīzes principus, kas neizriet no tiesību sistēmas un likuma formas? Tātad runa vienlaikus ir par to, lai, izveidojot sev citādu varas teoriju, radītu citu vēsturiskās atsifrēšanas režģi un, aplūkojot mazliet rūpīgāk visu vēsturisko materiālu, mazpamazām tuvotos citai varas koncepcijai. Domāt vienlaikus seksu bez likuma un varu bez karaļa.

2

MÉTODE

Tātad: analizēt, kā veidojas noteikta tipa zināšanas par seksu nevis apspiešanas vai likuma attiecībās, bet gan varas attiecībās. Taču pastāv risks ar vārdu "vara" izraisīt vairākus pārpratumus. Pārpratumus, kas saistīti ar šā vārda identitāti, formu, viengabalību. Ar vārdu "vara" es negribu teikt "Vara" kā institūciju un mehānismu kopums, kas garantē pilsoņu pakļaušanu konkrētajā valstī. Ar vārdu "vara" es nedomāju arī tādu pakļaušanas veidu, kam pretēji varmācībai būtu noteikuma forma. Visbeidzot, es ar to nedomāju arī vispārēju valdīšanas sistēmu, kuru viens elements vai grupa īsteno pār kādu citu un kuras ietekme caur veselu virkni pakāpenisku atzarojumu cauraustu visu sabiedrības ķermeni. Analīzei varas terminos nevajadzētu postulēt kā sākotnēji dotu Valsts suverenitāti, likuma formu vai visaptverošu kādas kundzības viengabalību; tās drīzāk ir tikai galīgās

formas. Ar varu, manuprāt, ir jāsaprot vispirmām kārtām to spēka attiecību daudzējādība, kas ir imanentas jomai, kurā tās īstenojas, un kas ir varas organizācijas veidotājelementi; spēle, kas nebeidzamu cīņu un sadursmju veidā tās pārveido, pastiprina, apvērš; atbalsts, ko šis spēka attiecības rod cita citā, tādējādi veidodamas ķēdi vai sistēmu, vai – gluži pretēji – neatbilstības, pretrunas, kas tās izolē citu no citas; visbeidzot, stratēģijas, kurās tās gūst savu ietekmi un kuru vispārīgās aprises vai institucionālā kristalizācija iegūst apveidus valsts mehānismos, likuma formulēšanā, sociālajā virskundzībā. Varas iespējamības nosacījumu, katrā ziņā viedokli, kas ļauj padarīt saprotamu tās īstenojumu līdz pat "visperiferākajām" tās izpausmēm un kas ļauj arī izmantot tās mehānismus kā sociālā lauka inteligibilitātes režģi, nevajadzētu meklēt jau sākotnējā kāda centrālā punkta pastāvēšanā, suverenitātes vienīgajā degpunktā, no kura izstaro atvasinātas un izrietošas formas; tas ir kustīgs pamats spēka attiecībām, kas, pateicoties savai nevienlīdzībai, pastāvīgi inducē varas stāvokļus, taču allaž lokālus un nestabilus. Varas visuresamība: ne tāpēc, ka tai būtu privilēģija visu pārgrupēt zem savas nesatricināmās viengabalības, bet gan tāpēc, ka tā rodas ik mirkli, visos punktos vai drīzāk ikvienās attiecībās no viena punkta līdz otram. Vara ir visur: ne tāpēc, ka tā aptvertu visu, taču tā nāk no visurienes. Un "vara" ar to, kas tajā ir nepārejošs, kas atkārtojas, ir inerts, atražo pats sevi, ir tikai visa kompleksa efekts*, kas iezīmējas no šā mainīguma, savirknējums, kas balstās uz ikvienu no šiem punktiem un savukārt tiecas tos fiksēt. Neapšaubāmi, jābūt nominālistam: vara – tā nav institūcija un tā nav struktūra, tā nav noteikta varēšana, ar kuru daži ir apveltīti: tas ir nosaukums, kuru piešķir sarežģītai stratēģiskai situācijai kādā noteiktā sabiedrībā.

Vai tādā gadījumā būtu jāapvērš otrādi formula un jāteic, ka politika ir tas pats karš, kurā karo ar citiem līdzekļiem? Varbūt, ja mēs joprojām gribam saglabāt atšķirību starp karu un politiku, vajadzētu drīzāk pieņemt, ka šī spēka attiecību daudzējādība var būt kodēta – daļēji un nekad ne pilnībā – vai nu "kara" formā, vai arī "politikas" formā; tās tad būtu divas atšķirīgas stratēģijas (taču gatavas pāriet viena otrā), lai integrētu šīs nelīdzsvarotās, heterogēnās, nestabilās, saspringtās spēka attiecības.

Šādā veidā turpinot, varētu izvirzīt vairākus pieņēmumus:

- vara nav kaut kas tāds, kas tiek iemantots, izplēsts vai sadalīts, kaut kas tāds, ko nosargā vai kam ļauj pasprukt; varas darbība norisinās no neskaitāmiem punktiem, nevienlīdzīgu un mobilu attiecību spēlē;

- varas attiecības nav izvietotas ārēji salīdzinājumā ar citiem attiecību tipiem (ekonomiskajiem procesiem, zināšanu attiecībām, seksuālajām

attiecībām), bet gan ir tām iekšēji piemītošas; tās ir tūlītēji rezultāti atšķirībām, nevienlīdzībām un nelīdzsvarotībām, kas tur rodas, un otrādi, varas attiecības ir šo dažādību iekšēji nosacījumi; varas attiecības neatrodas virsbūves pozīcijās, pildot vienkāršo aizliegšanas vai restaurēšanas lomu; tur, kur tās darbojas, tām ir tieši produktīva loma;

- vara nāk no apakšas; proti, varas attiecību principā un kā vispārēja matricē nepastāv tāda bināra un globāla opozīcija starp valdītājiem un pārvaldāmajiem, jo šī divējādošanās atbalsojas no augšas uz leju pār aizvien šaurākām grupām līdz pat sabiedrības ķermeņa dzīlēm. Drīzāk ir jāpieņem, ka daudzējādās varas attiecības, kas veidojas un darbojas ražošanas sistēmās, ģimenēs, nelielās grupās, institūcijās, kalpo kā balsts plašām noslāņošanās sekām, kas caurstrāvo sabiedrības ķermeni kopumā. Pēdējās tātad veido vispārējā spēka līniju, kas šķērso lokālās sadursmes un tās sasaista; protams, tās savukārt iedarbojas uz varas attiecībām ar pārdalīšanu, izlīdzināšanu, homogenizāciju, virknes slēgumiem, izkārtotumu par konverģentām. Galvenie kundzības veidi ir hegemonijas sekas, ko nepārtraukti atbalsta visu šo sadursmju intensitāte;

- varas attiecības ir vienlaikus intencionālas un nav subjektīvas. Ja tās patiesi ir inteligīblas, tas nav tāpēc, ka tās, kauzalitātes jēdzienos runājot, būtu sekas kādai citai instancei, kas tās "izskaidrotu", bet gan tāpēc, ka tās ir viscaur aprēķina caurvītas: nav tādas varas, ko īstenotu bez nolūku un mērķu virknes. Taču tas nenozīmē, ka tā rezultējas no individuāla subjekta izvēles vai lēmuma; nemeklēsim kādu štābu, kas vadītu tās racionalitāti; ne valdītāja kasta, ne grupas, kas kontrolē valsts mehānismus, ne tie, kas pieņem nozīmīgākos ekonomiskos lēmumus, nevada visu varas tīklu, kas funkcionē kādā sabiedrībā (un liek tai funkcionēt); varas racionalitāte ir to taktiku racionalitāte, kas bieži vien ir stipri izteiktas tai ierobežotajā līmenī, kur tās ir iekļautas – tas ir varas lokālais cinisms –, kas, sāākējoties cita ar citu, savstarpēji sasaucoties un vairojoties, rodot citur sev atbalstu un nosacījumus, galu galā iezīmē visa kopuma dispozitīvus: tur loģika vēl ir pilnīgi skaidra, nolūki atšifrējami, un tomēr gadās, ka vairs nav neviena, kas tos aptvertu, un maz tādu, kas varētu tos formulēt: to lielo anonīmo, gandrīz mēmo stratēģiju implicītais raksturs, kas koordinē plāpīgās taktikas, kuru "izgudrotāji" vai par kurām atbildīgie bieži vien ir bez viltus;

- tur, kur ir vara, ir pretestība, un tomēr vai drīzāk tieši tāpēc tā nekad nav ārējās pozīcijās attiecībā pret varu. Vai tad vēl ir jāsaka, ka mēs nepieciešami esam varā "iekšā", ka mēs no tās "neizsprūkam", ka attiecībā pret varu nepastāv absolūti ārējais tāpēc, ka mēs bez izņēmuma esam

pakļauti likumam? Vai ka, vēsturei esot prāta viltībai, vara savukārt būtu vēstures viltība – tā, kas vienmēr uzvar? Tas nozīmētu neņemt vērā varas uz relācijām stingri balstīto attiecību raksturu. Tās var pastāvēt tikai kā pretestības punktu daudzuma funkcija: tiem varas attiecībās ir ienaidnieka, mērķa, atbalsta vai izklupiena loma. Šie pretestības punkti varas tīklā ir viscaur klātesoši. Tāad attiecībā pret varu nepastāv kāda *viena* lielā Noraidījuma vieta – sašutuma dvēsele, visu dumpju epicentrs, revolucionāra tīrais likums. Pastāv pretošanās veidu *daudzskaitība*, kur katrs gadījums ir īpašs: iespējams, nepieciešams, mazticams, spontāns, barbarisks, vientuļš, saskaņots, ložnājošs, varmācīgs, nesamierināms, gatavs saskaņošanai, savtīgs vai nesavtīgs; pēc definīcijas, pretošanās var pastāvēt tikai varas attiecību stratēģiskajā laukā. Taču tas nenozīmē, ka pretošanās ir tikai atbalss, zīme tukšumā, kas veido attiecībā pret galveno kundzību galu galā vienmēr pasīvu otru pusi, kura allaž lemta sakāvei. Pretestības nerodas no dažiem nevienādīgiem principiem; taču tās nav arī ēsma vai neizbēgami pievilts solījums. Tās ir cita galējība varas attiecībās; tās tur ir ietvertas kā tāds nenovēršams *vis-à-vis*. Tāad arī pretestības tiek izplatītas neregulārā veidā: pretošanās punkti, mezgli, centri ir vairāk vai mazāk blīvi izkaisīti laikā un telpā, galīgi sarīdot dažkārt grupas vai indivīdus, izgaismojot noteiktus ķermeņa punktus, noteiktus dzīves brīžus, noteiktus uzvedības tipus. Lielas, radikālas šķelšanās, bināras un masīvas sadalīšanās? Dažkārt. Taču visbiežāk ir darīšana ar kustīgiem un pārejošiem pretošanās punktiem, kas ievieš sabiedrībā klejojošu noslāņošanu, sagraujot viengabalības un izraisot pārgrupēšanās, vagojot pašus indivīdus, tos citādi piegriežot un pārmodelējot, iezīmējot viņos, viņu ķermeņos un viņu dvēselēs nereducējamus novadus. Tāpat kā varas attiecību tīkls galu galā izveido biezu audumu, kas caurvij mehānismus un institūcijas, precīzi nelokalizējoties tajos, tāpat arī izkaisītie pretestības punkti šķērso sociālās stratifikācijas un individuālās vienības. Neapšaubāmi, tieši šo pretestības punktu stratēģiskā kodēšana dara iespējamu revolūciju, zināmā mērā līdzīgi tam, kā valsts dibinās uz varas attiecību institucionālo integrāciju.

Tieši šajā spēka attiecību laukā jāvērtina analizēt varas mehānismus. Tādējādi mēs izvairīsimies no sistēmas Suverēns-Likums, kas tik ilgi apžilbinājusi politisko domu. Un, ja ir taisnība, ka Makjavelli bija viens no ne daudzajiem – neapšaubāmi, tas bija par iemeslu skandālam sakarā ar viņa "cinismu" –, kas domāja par Valdnieka varu spēka attiecību jēdzienos – tad varbūt ir jāspēr vēl viens solis tālāk, jāiztiek bez Valdnieka tēla un jāatsifrē varas mehānismi, balstoties uz spēka attiecībām iekšēji piemītošu stratēģiju.

Lai no tā atgrieztos pie seksa un pie patiesības diskursiem, kas pār to uzņēmušies rūpes, jautājums, kam vajadzētu rast risinājumu, tātad nav: ja reiz ir dota šāda valsts struktūra, kā un kāpēc varai ir nepieciešams iedibināt zināšanas par seksu. Tas nav arī: kādai kundzībai ir kalpojušas kopš 18. gadsimta pieliktās pūles, lai izstrādātu patiesus diskursus par seksu. Nedz arī: kāds likums ir pamatā vienlaikus seksuālās uzvedības regularitātei un par to teiktā atbilstībai. Bet gan: šāda tipa diskursā par seksu, šādā patiesības izspiešanas formā, kas parādās vēsturiski un noteiktās vietās (ap bērna ķermeni, sakarā ar sievietes seksu, dzimstības ierobežošanas prakses sakarā utt.), kādas ir vistiesākās un vislokālākās varas attiecības, kas šeit ir spēkā? Kā tās padara iespējamus šos diskursa veidus, un – otrādi – kā šie diskursi tām kalpo par balstu? Kā šo varas attiecību spēle izrādās pārveidota ar viņu pašu darbošanos – dažu jēdzienu pastiprināšanos, citu pavājināšanos, pretestības un pretpasākumu izpausmēm – tā, ka nav arī bijis vienreiz pār visām reizēm dota, noturīga pakļaušanas tipa? Kā šīs varas attiecības saistās citas ar citām atbilstoši visaptverošas stratēģijas loģikai, kas retrospektīvi pieņem unitāras un patvaļīgas seksa politikas izskatu? Lielās līnijās: drīzāk, nekā lielās Varas vienīgajai formai piedēvēt ik niecīgāko varmācību, kas tiek nodarīta seksam, visi tramīgie skatieni, ko tam veltī, visa slēpšana, ar kuras palīdzību dzēs iespējamās zināšanas, runa ir par seksa diskursu dāsnās produkcijas iegremdēšanu daudzējādo un mobilo varas attiecību laukā.

Tas iepriekšēja pieņēmuma veidā noved pie četriem noteikumiem. Taču tie nebūt nav metodes imperatīvi: augstākais – piesardzības diktēti priekšraksti.

1. *Imanences noteikums*

Nevajadzētu uzskatīt, ka pastāv noteikta seksualitātes joma, kas ir tiesīga būt zinātnisku, neieinteresētu un brīvu zināšanu pārzinā, taču attiecībā uz ko varas prasības – ekonomiskas vai ideoloģiskas – ir likušas iedarboties aizlieguma mehānismiem. Seksualitāte ir izveidojusies kā izziņas joma, tieši balstoties uz varas attiecībām, kas to ir institucionalizējušas kā iespējamo objektu; un otrādi – vara ir spējusi to izvirzīt par mērķi tieši tāpēc, ka zināšanu metodes, diskursa procedūras ir bijušas spējīgas seksualitāti atbalstīt. Starp zināšanu metodēm un varas stratēģijām nav nekādas neitrālas joslas pat tādā gadījumā, ja tām ir katrai sava specifiskā loma un tās savstarpēji saistās locīšanā, balstoties uz savām atšķirībām. Mēs sāksim tātad ar to, ko varētu dēvēt par varas-zināšanu "lokālajiem centriem": piemēram, attiecības, kas iedibinās starp grēku sūdzētāju un grēksūdzes uz-

klausītāju vai starp ticīgo un garīdznieku: tur un zem savaldāmas miesas zīmes dažādas diskursa formas – pašizpēte, iztaujāšana, atzīšanās, interpretācijas, sarunas – pārvieto pakļaušanas formas un zināšanu shēmas nebeidzamā turp un atpakaļ kustībā. Tāpat arī tā uzraugāmā bērna ķermenis, ko viņa šūpulī, viņa gultā vai viņa istabā apstājis vesels vecāku un vecvecāku, radu, aukļu, mājkalpotāju, pedagogu un ārstu bars, kuri visi ir modri pret vissīkākajām viņa dzimuma izpausmēm, veido, sevišķi sākot no 18. gadsimta, citu varas-zināšanu "lokālo centru".

2. *Nepārtraukto variāciju noteikumi*

Nav jāmeklē, kam pieder vara seksualitātes sistēmā (vīriešiem, pieaugušajiem, vecākiem, ārstiem) un kam tā ir liegta (sievietēm, pusaudžiem, bērniem, slimniekiem utt.), nedz arī tas, kam ir tiesības zināt un kas piespiedu kārtā tiek turēts neziņā. Drīzāk gan būtu jāmeklē to modifikāciju shēma, ko implicē pati spēka attiecību spēle. "Varas izplatīšanas veidi", kā arī "zināšanu iemantošana" vienmēr ir tikai norīšu – vai nu visstiprākā elementa uzkrātās pastiprināšanās, vai nu attiecību inversijas, vai arī abu locekļu vienlaicīga pieauguma momentgriezumi. Varas-zināšanu attiecības nav acīmredzamas sadalījuma formas, tās ir "pārveidojumu matrices". Ap bērnu un viņa seksu 19. gadsimtā radītais komplekss, kas sastāv no tēva, mātes, audzinātāja, ārsta, ir izgājis caur nebeidzamām modifikācijām, nepārtrauktu pārvietošanos, kuras gaitā viens no izteismīgākajiem rezultātiem bija divaina apvēršanās: lai gan bērna seksualitāte sākotnēji tika padarīta par problēmu attiecībās, kas iedibinājās tieši starp ārstu un vecākiem (padomu formā, kā brīdinājumi par viņa uzraudzīšanu, kā draudi nākotnei), galu galā pašu pieaugušo seksualitāte caur psihiatra attieksmi pret bērnu izrādījās padarīta par problēmu.

3. *Divkāršās nosacītības noteikums*

Neviens "lokāls centrs", neviena "transformācijas shēma" nevarētu funkcionēt, ja tie ar virkni pakāpenisku saākēšanos galā netiktu iekļauti zināma veida kopīgā stratēģijā. Un otrādi, neviena stratēģija nevarētu nodrošināt visaptverošus rezultātus, ja tā nebalstītos uz precīzām un smalkām attiecībām, kuras tai kalpo ne lietojuma un piesaistes dēļ, bet gan kā balsts un piesaistes vieta. Starp vienām un otrām nepastāv diskontinuitāte, it kā runa būtu par diviem atšķirīgiem līmeņiem (vienu mikroskopisku un otru makroskopisku), taču starp tām nav arī viendabīguma (it kā vienas būtu tikai otru palielināta projekcija vai samazinājums); drīzāk te jādomā par

tādas stratēģijas divkāršu nosacītību, ko veido iespējamo taktiku savdabība, bet taktiku divkāršo nosacītību savukārt veido stratēģiskais ietvars, kas tām liek funkcionēt. Tā tēvs ģimenē nav valdnieka vai Valsts "pārstāvis"; pēdējie savukārt nebūt nav tēva projekcijas citā pakāpē. Ģimene nereproducē sabiedrību; tā savukārt neimitē ģimeni. Taču ģimenes dispozitīvs, pateicoties tieši tam, kas viņā ir norobežots un nevienāds attiecībā pret citiem varas mehānismiem, varēja kalpot par atbalstu lielajiem "manevriem"* – maltusiskajai dzimstības kontrolei, populistiskai kūdīšanai, seksa medicinizācijai un tā ne-dzimuma formu psihiatrizēšanai.

4. Diskursu taktiskā daudzvērtīguma noteikums

Tas, kas tiek apgalvots par seksu, nav jāanalizē vienkārši kā šo varas mehānismu projekcijas virsma. Tieši diskursā vara un zināšanas izrādās saistītas. Un šā paša cēloņa dēļ diskurss jāuzlūko kā pārtrauktu segmentu virkne, kuras taktiskā funkcija nav ne vienveidīga, ne noturīga. Precīzāk izsakoties, diskursa pasaule ir jāiztēlojas nevis kā sadalīta starp pieņemto diskursu un izslēgto diskursu vai starp valdošo diskursu un to, pār kuru valda, bet gan kā tādu diskursīvu elementu daudzība, kas var darboties dažādās stratēģijās. Tieši šis sadalījums ir jāatjauno – līdz ar visu, ko tas ietver sevī gan no pateiktā, gan no apslēptā, no ieteicamiem un aizliegtiem izklāstiem; ar visu, ko tas paredz no dažādiem variantiem un rezultātiem – atkarībā no tā, kurš runā, no viņa varas pozīcijas, institucionālā konteksta, kurā viņš atrodas; ar visu to, ko šis sadalījums ietver sevī no pretējiem uzdevumiem paredzētu identisku formulu pārbīdes un atkārtotas izmantošanas. Diskursi, tāpat kā noklusējumi, uz visiem laikiem pakļauti varai vai nostādīti pret to. Ir jāatzīst, ka ir iespējama sarežģīta un nenoturīga spēle, kur diskurss var būt vienlaikus varas rīks un rezultāts, taču arī šķērslis, buferis, pretestības punkts un pretējas stratēģijas atspēriena dēlītis. Diskurss pārnes un izstrādā varu; tas to pastiprina, taču arī ārdā, dara ievainojamu, trauslu un rada iespēju likt tai šķēršļus. Tāpat klusums un noslēpums aizsargā varu, nostiprina tās aizliegumus; taču tie arī atļauj valīgāk tās tvērienus un pieļauj vairāk vai mazāk miglainu iecietību. Padomāsim, piemēram, par tā vēsturi, kas bija visaugstākajā mērā lielais "grēks" pret dabu. Galējais tekstu atturīgums attiecībā uz sodomiju – šo galēji miglaino kategoriju, gandrīz visaptverošā tīšā izvairīšanās par to runāt ir ilgstoši pielāvusi tās divējādu funkcionēšanu: no vienas puses, galēju bardzību (sodīšana sadedzinot, ko izmantoja vēl 18. gadsimtā, un nekādu vērā ņemamu protestu nejaudāja formulēt agrāk par gadsimta vidu) un, no otras puses,

jau savlaicīgu ļoti plašu iecietību (ko netieši var izsecināt no retajiem notiesāšanas gadījumiem un kas tiešāk saskatāma dažās liecībās par vīriešu grupām, kuras varēja pastāvēt armijā vai galmos). Tātad veselās diskursu virknes parādīšanās par homoseksualitātes, inversiju, pederastijas, "psihiska hermafroditisma" veidiem un paveidiem 19. gadsimta psihiatrijā, jurisprudencē, arī literatūrā drošicami pielāva ļoti spēcīgas sabiedriskas kontroles izvirzīšanos šajā "perversitātes" reģionā; taču tā pielāva arī atgriezeniska diskursa izveidošanos: homoseksualitāte ķērās pie runāšanas pati par sevi, ķērās pie savas legimitātes jeb sava "dabiskuma" aizstāvēšanas, bieži vien ar to pašu leksiku, tādās kategorijās, ar kādām tā tikusi medicīniski diskvalificēta. Nav tā, ka vienā pusē būtu varas diskurss un tam iepretī cits – opozicionārs. Diskursi ir taktikas elementi vai bloki varas attiecību laukā; tie var būt dažādi un pat pretrunīgi vienas un tās pašas stratēģijas ietvaros; tie var – gluži pretēji – cirkulēt, nemainot formu, starp pretējām stratēģijām. Diskursiem par seksu vispirmām kārtām nav jājautā, no kādas implīcītas teorijas tie ir atvasināti vai kādu morālu sadalījumu tie turpina, vai kādu ideoloģiju – valdošo vai pārvaldīto – tie pārstāv; tie ir jāiztaujā divos līmeņos: to taktiskās produktivitātes līmenī (kādas savstarpējas varas un zināšanu izpausmes tie nodrošina) un to stratēģiskās integrācijas līmenī (kāda konjunktūra un kādas spēka attiecības dara to izmantošanu nepieciešamu tajā vai citā dažādo notiekošo konfliktu epizodē).

Visumā tātad runa ir par orientāciju uz tādu varas koncepciju, kas likuma privilēģiju aizstāj ar mērķa viedokli, aizlieguma privilēģiju – ar taktiskās efektivitātes apsvērumiem, bet suverenitātes privilēģiju – ar tā daudzējādā un mobilā varas attiecību lauka analīzi, kur top globālas, taču nekad ne pilnīgi noturīgas kundzības izpausmes. Drīzāk stratēģisks, nevis tiesību modelis. Un nevis kā spekulatīvas izvēles vai teorētiskas priekšrokas došanas sekas, bet gan tāpēc, ka patiešām tā ir viena no Rietumu sabiedrību fundamentālajām iezīmēm, ka varas attiecības, kas ilgstoši izpaudušās galvenokārt karā, visās kara formās, mazpamazām ieguldīja sevi politiskās varas līmenī.

3

NOVADS

Nevajadzētu aprakstīt seksualitāti kā niķīgu dziņu, pēc sava rakstura svešu un nepieciešami nepakļāvīgu varai, kas savukārt mokās vai nost, lai to pakļautu, un bieži cieš neveiksmi, mēģinot pilnībā to savaldīt. Drīzāk

tā šķiet kā sevišķi blīvs varas attiecību pārejas punkts starp vīriešiem un sievietēm, starp jauniem un veciem, starp vecākiem un viņu atvasēm, starp audzinātājiem un audzēkņiem, starp garīdzniekiem un laicīgajiem laudim, starp administrāciju un iedzīvotājiem. Varas attiecībās seksualitāte nav visnemanāmākais elements, bet gan drīzāk viens no tiem, kas apveltīti ar vislielāko instrumentalitāti: lietojams vislielākajam manevru skaitam un spējīgs kalpot par atbalsta punktu, par vienojošo posmu visdažādākajām stratēģijām.

Nav tādas vienas vienīgas globālas stratēģijas, kas būtu derīga visai sabiedrībai un kas vienādi attiektos uz visām seksa izpausmēm: piemēram, ja domā, ka bieži vien visu seksu dažādos veidos ir mēģināts reducēt uz atražošanas funkciju, uz heteroksuālo un pieaugušo formu, un uz tā leģitimitāti laulības ietvaros, tad tas, protams, nozīmē neņemt vērā daudzos domājamus objektus, daudzos paņēmienus, kas ir ieviesti seksuālajās politikās, kas attiecas uz abiem dzimumiem, dažādiem vecumiem, atšķirīgām sabiedrības šķirām.

Pirmajā tuvinājumā šķiet, ka, sākot no 18. gadsimta, varētu izšķirt četrus lielus stratēģiskus kompleksus, kas attiecībā uz seksu attīsta specifiskus zināšanu un varas dispozitīvus. Tie nav kā vienots veselums radušies šajā mirklī, taču tagad tie ir ieguvuši kopsakarību, sasnieguši efektivitāti varas ziņā un produktivitāti zināšanu ziņā, un tas ļauj šos kompleksus aprakstīt kā relatīvi autonomus.

Sievietes ķermeņa histerizācija: trīskāršais process, ar kura palīdzību ticis analizēts – kvalificēts un diskvalificēts – sievietes ķermenis kā tāds, kas ir seksualitātes viscaur piesātināts; process, ar kādu šis ķermenis ticis integrēts medicīnas prakses laukā, piedēvējot tam it kā iekšēji piemītošu patoloģiju; ar kura palīdzību, visbeidzot, tas ir sasaistīts organiskā komunikācijā ar sociālo ķermeni (kuram tam jānodrošina noregulēta auglība), ģimenes vidi (kurā tam jābūt substanciālam un funkcionālam elementam) un ar bērnu dzīvību (ko tas rada un kas tam jāgarantē ar bioloģisku un morālu atbildību, kura ilgst visas audzināšanas gaitā). Māte un viņas tēls negatīvā, kas ir "nervoza sieviete", veido šīs histerizācijas vispamanāmāko formu.

Bērņa seksa pedagoģizācija: divkāršs apgalvojums, ka gandrīz visi bērni nododas vai viņiem piemīt nosliece nodoties seksuālai aktivitātei un ka šī aktivitāte, būdama bērnam nepiedienīga, vienlaikus "dabiska" un "pret-dabiska", ietver sevī fiziskus un morālus draudus, kolektīvu un individuālu bīstamību; bērni ir definēti kā seksuālas būtnes "uz sliekšņa", viņpus seksa un jau tajā iekšā, uz bīstamās robežšķirtnes līnijas; vecākiem, ģimenēm,

audzinātājiem, ārstiem, psihologiem vēlāk attiecīgi jāuzņemas rūpes par šo vērtīgo un pazudinošo, bīstamo un apdraudēto seksualitātes iedīgli; šī pedagoģizācija it īpaši izpaužas onānisma apkarošanā, kas Rietumos ilga gandrīz divus gadsimtus.

Radīšanas uzvedības socializācija: ekonomiskā socializācija, izmantojot visas tieksmes un bremzes, ar "sociāliem" vai fiskāliem līdzekļiem, kas tiek piemēroti pāru auglībai, politiska socializācija, padarot pārus atbildīgus attiecībā pret visu sociālo ķermeni (kuru vajag ierobežot vai, tieši otrādi, pastiprināt), medicīniska socializācija, ar patogēnas nozīmes piedēvēšanu dzimstības kontroles praksēm – gan no indivīda, gan no sugas viedokļa.

Visbeidzot, *perversas baudas psihiatrizācija:* dzimuminstinkts tika izolēts kā autonomas bioloģisks un psihisks instinkts; tika veikta visu to anomāliju formu klīniska analīze, kuras var skart dzimuminstinktu; tam ir piešķirta visas izturēšanās normalizēšanas un patoloģizēšanas loma; visbeidzot, šīm anomālijām tika meklēta korigējoša tehnoloģija.

Norūpētībā par seksu, kas pieaug visa 19. gadsimta gaitā, iezīmējas četras figūras, privileģēti zināšanu objekti, mērķi un stiprinājuma punkti zināšanu operācijām: histēriska sieviete, masturbētājs bērns, Maltusa ideju pārņemts pāris, perverss pieaugušais, ikvienam esot korelācijā ar kādu no šīm stratēģijām, kas katra savā veidā ir cauraudusi un izmantojusi bērnu, sieviešu un vīriešu seksu.

Par ko ir runa šajās stratēģijās? Par cīņu pret seksualitāti? Vai par centieniem iegūt pār to kontroli? Par mēģinājumiem labāk regulēt seksualitāti un nomaskēt to, kas tajā varētu būt nekautrs, uzkrītošs, nepaklāvīgs? Par veidu, kā formulēt par seksualitāti to zināšanu daļu, kas būtu gluži pieņemama un derīga? Patiesībā runa drīzāk ir par pašu seksualitātes izstrādāšanu. Seksualitāti nevajadzētu uzlūkot kā kaut ko dabas dotu, ko vara mēģina savaldīt, vai kā neskaidru jomu, kam zināšanas mēģinātu mazpamazām noņemt plīvuru. Tas ir vārds, ko var dot vēstures dispozitīvam: nevis pagrīdes realitāte, pār kuru norisinās grūtas cīņas, bet gan plašs, virspusīgs tīkls, kur ķermeņu stimulācija, baudu intensificēšana, pamudinājums uz diskursu, zināšanu veidošanās, kontroles un pretestības pastiprināšanās sašķēdējas citas ar citām atbilstoši dažām lielām zināšanu un varas stratēģijām.

Bez šaubām, var pieņemt, ka seksa attiecības ikvienā sabiedrībā ir devušas vietu *laulības dispozitīvam:* laulību, vecāku un bērnu attiecību fiksēšanas un attīstības, uzvārdu un mantas nodošanas sistēmai. Šis laulāto savienības dispozitīvs ar piespiešanas mehānismiem, kas to nodrošina, ar bieži vien sarežģītajām zināšanām, ko tas prasa, ir zaudējis savu nozīmi

atbilstoši tam, kā ekonomiskie procesi un politiskās struktūras nevarēja vairs tajā rast adekvātu instrumentu vai pietiekamu atbalstu. Jauno laiku Rietumu sabiedrības ir izgudrojušas un ieviesušas, sevišķi kopš 18. gadsimta sākuma, jaunu dispozitīvu, kas tam pārklājas un, neatceļot to, ir veicinājis tā nozīmes samazināšanos. Tas ir *seksualitātes dispozitīvs*: tāpat kā laulības dispozitīvs, tas pieslēdzas seksa partneriem, taču pavisam citādā veidā. Tos varētu soli pa solim pretstatīt. Laulības dispozitīvs vijas ap noteikumu sistēmu, definējot atļauto un aizliegto, ieteicamo un neatļauto; seksualitātes dispozitīvs funkcionē saskaņā ar mobilām, polimorfām un konjunktūrai pakļautām varas tehnikām. Laulības dispozitīva galveno mērķu vidū ir arī atražot attiecību rotaļu un uzturēt likumu, kas tās vada; seksualitātes dispozitīvs turpretī ievieš kontroles jomu un formu permanentu paplašināšanos. Pirmajam ir raksturīga saikne starp partneriem noteiktā statusā; otrajam tādas ir ķermeņa sajūtas, baudu kvalitāte, iespaidu raksturs, lai cik netverami un smalki tie būtu. Visbeidzot, laulības dispozitīvs ir stipri saistīts ar ekonomiku – sakarā ar to lomu, kas tam var būt bagātību nodošanā vai aprītē, bet seksualitātes dispozitīvs ir piesaistīts ekonomikai ar daudziem smalkiem starpposmiem, taču pats galvenais tajā ir ķermenis – ķermenis, kas rada un kas patērē. Īsāk sakot, laulāto savienības dispozitīvu, neapšaubāmi, sakārto sociālā ķermeņa homeostāze*, un viņa funkcija ir to uzturēt; no šejienes izriet viņa privileģētā saikne ar tiesībām; no šejienes arī fakts, ka viņa kulminācijas punkts ir "atražošana". Seksualitātes dispozitīva pastāvēšanas pamatojums ir nevis atražot pašam sevi, bet gan piepildīt, atjaunināt, anektēt, izgudrot, caurstrāvēt ķermeņus arvien detalizētākā veidā un kontrolēt iedzīvotājus arvien visaptverošāk. Tātad ir jāpieņem trīs vai četras pretējas tēzes tam, ko paredz seksualitātes tēma, kuru apspiež jauno laiku sabiedrības formas: seksualitāte ir piesaistīta nesenajiem varas dispozitīviem; kopš 17. gadsimta tās ekspansija ir aizvien pieaugusi; kārtību, kura kopš tā laika viņu ir uzturējusi, nenoteica atražošana; kopš saviem pirmsākumiem tā ir bijusi piesaistīta ķermeņa intensifikācijai – ar vērtības piešķiršanu ķermenim kā zināšanu objektam un kā elementam varas attiecībās.

Apgalvot, ka seksualitātes dispozitīvs ir aizvietojis laulības dispozitīvu, nebūtu īsti precīzi. Var iztēloties, ka varbūt kādudien tas būs viņu aizstājis. Taču īstenībā pašreiz tas tiecas viņu pārklāt, bet nav ne izdzēsis, nedz arī padarījis nederīgu. Turklāt vēsturiski tieši ap laulības dispozitīvu un izejot no tā seksualitātes dispozitīvs ir radis savu vietu. Grēksūdzes prakse, pēc tam tikumības pārbaudes un garīgas vadības prakse bija seksualitātes dis-

pozitīva veidotājs kodols: turklāt, kā mēs jau redzējām, tieši sekss kā attiecību balsts bija nozīmīgs grēksūdzes tribunālā; šeit tika jautāts par atļauto vai aizliegto rīcību (laulības pārkāpums, ārļaulības attiecības ar aizliegtu personu tās asiņu vai statusa dēļ, savienošanās akta likumīgais vai nelikumīgais raksturs); pēc tam mazpamazām līdz ar jauno garīdzniecību un tās izglītošanu semināros, koledžās un klosteros notika pāreja no attiecību problemātikas uz "miesas" problemātiku, proti, uz ķermeņa, sajūtu, baudas rakstura, iegribas visslepenāko kustību, miesas prieku un apmierinājuma visizsmalcinātāko formu problemātiku. "Seksualitāte" bija rašanās stadijā, tā radās no varas tehnikas, kas savos pirmsākumos bijusi centrēta uz laulību. Kopš tā laika seksualitāte nav pārstājusī darboties attiecībā pret laulību sistēmu un balstoties uz to. Ģimenes šūniņa, tāda, kādai tai tika piešķirta vērtība 18. gadsimta gaitā, deva iespēju uz divām galvenajām tās dimensijām – uz ass vīrs-sieva un uz ass bērni-vecāki – attīstīties seksualitātes dispozitīva galvenajiem elementiem (sievietes ķermenis, bērnu pāragra attīstība, dzimstības regulēšana un, protams, daudz mazākā mērā, perversiju specifiskācija). Ģimene nav jāsaprot tās mūsdienu formā kā laulāto savienības sociāla, ekonomiska un politiska struktūra, kas izslēdz seksualitāti vai vismaz to apvalda, cik vien iespējams, un saglabā tikai tās derīgās funkcijas. Ģimenes loma, gluži pretēji, ir to nostiprināt un izveidot tai nepārtrauktu atbalstu. Tā nodrošina tādas seksualitātes veidošanu, kas nesakrīt ar laulāto savienības priekšrocībām, tomēr pielaujot, ka laulības sistēmas cauraustu gluži jauna, līdz tam nepazīstama varas taktika. Ģimene ir maiņas funkciju veicēja starp seksualitāti un laulību: tā pārnes likumu un juridisko dimensiju seksualitātes dispozitīvā; tā pārnes arī baudas ekonomiku un sajūtu intensitāti laulības režīmā.

Šī laulības dispozitīva un seksualitātes dispozitīva saākšanās ģimenes formā ļauj izprast vairākus faktus: ka ģimene kopš 18. gadsimta kļūst par afektu, jūtu, mīlestības obligātas klātesamības vietu; ka privileģēts seksualitātes izlaušanās punkts ir ģimene; ka šā iemesla dēļ seksualitāte jau piedzimst ar "incestu". Ļoti iespējams, ka sabiedrībās, kurās pārsvarā ir laulības dispozitīvi, incesta aizliegums ir funkcionāli nepieciešams nosacījums. Taču tādā sabiedrībā kā mūsējā, kur ģimene ir visaktīvākais seksualitātes centrs un kur neapšaubāmi tieši seksualitātes prasības uztur un paildzina ģimenes pastāvēšanu, incests gluži citu iemeslu pēc un pavisam citādā veidā ieņem centrālo vietu; tas nepārtraukti tiek pieprasīts un noraidīts kā objekts, ko vajā un piesauc, kā biedējošs noslēpums un nepieciešams saistījums. Incests parādās kā tas, kas ir visaugstākajā mērā aizliegts ģimenē,

jo tā izpaužas kā laulības dispozitīvs; taču incests ir arī tas, kas tiek pastāvīgi pieprasīts, lai ģimene patiešām būtu seksualitātes nepārtrauktas ierosināšanas centrs. Ja jau vairāk nekā gadsimtu Rietumi ir bijuši tik stipri ieinteresēti incesta aizliegumā, un gandrīz vai ar vispārēju piekrišanu tajā tika saskatīta sociāla universālija un viena no neizbēgamām pieturvietām pārējā uz kultūru, varbūt tajā saskatīja aizstāvēšanās līdzekli nevis pret vēlmi pēc incesta, bet gan pret to, ka izplatītos un radītu sekas šīs seksualitātes dispozitīvs, kas bija jau iedibināts, taču kura neērtums līdzās daudzām priekšrocībām bija laulības likumu un juridisko formu nezināšana. Apliecināt, ka ikviena sabiedrība, lai kāda tā būtu, un attiecīgi arī mūsējā, ir pakļauta šim likumu likumam, garantētu, ka šīs seksualitātes dispozitīvs, ar kura dīvainajiem efektiem – un to vidū ar ģimenes telpas emocionalitātes intensifikāciju – sāka manipulēt, nevarēs izvairīties no varenās un senās laulības savienības sistēmas. Tādējādi tiesības pat jaunajā varas mehānismā saglabātos. Jo tāds ir šīs sabiedrības paradokss, kura kopš 18. gadsimta ir izgudrojusi tik daudz tiesībām svešu varas tehnoloģiju: tā apšaubā viņu iedarbīgumu un strauju izplatību un mēģina tās atkodēt tiesību formās. Ja pieņem, ka ikvienas kultūras sliekšnis ir aizliegts incests, tad seksualitāte kopš aizlaikiem atrodas zem likuma un tiesību zīmes. Etnoloģijai, kas nerimus arvien no jauna jau kopš tik ilga laika izstrādā incesta aizlieguma starpkultūru teoriju, ir lieli nopelni sakarā ar visu mūsdienu seksualitātes dispozitīvu un teorētiskajiem diskursiem, ko tas rada.

To, kas ir noticis kopš 17. gadsimta, var atsifrēt šādi: seksualitātes dispozitīvs, kas sākotnēji attīstījies ģimenes institūciju perifērijā (tikumiskajā vadībā, pedagoģijā), mazpamazām sāk orientēties uz ģimeni: visu, kas tajā varēja būt svešāds, nenovēršams, varbūt bīstams laulības dispozitīvam – šo briesmu apzināšanās izpaužas audzinātāju nesavaldībai tik bieži adresētajās kritikās un visās mazliet vēlāk notiekošajās diskusijās par bērnu privātu vai publisku audzināšanu, institucionālu audzināšanu vai audzināšanu ģimenē¹, – to visu tagad uz sevi ņem ģimene, pārveidota, neapšaubāmi kļuvusi ciešāka, noteikti intensificēta attiecībā pret senajām funkcijām, ko tā pildīja laulības dispozitīvā. Vecāki, laulātie ģimenē kļūst par seksualitātes dispozitīva galvenajiem aģentiem, – ārpusē tas balstās uz ārstiem, pedagogiem, vēlāk uz psihietriem, turpretī iekšpusē tas sāk dublēt

¹ Moljēra *Tartifa* un Lenca *Audzinātāju* šķir vairāk nekā gadsimts, taču abi šie darbi parāda seksualitātes dispozitīva pārklāšanos pār ģimenes dispozitīvu, *Tartifa* gadījumā garīgās uzraudzības ziņā, bet *Audzinātājā* – audzināšanas ziņā.

un drīz vien arī "psiholoģizēt" vai "psihiatrizēt" laulības attiecības. Tad parādās šie jaunie personāži: nervozā sieviete, frigidā sieva, vienaldzīgā vai slepkavniecisku māniju apsēstā māte, nespējīgs, sadistisks, perverss vīrs, histēriska vai neirastēniska meita, pāragri attistījies un jau izsīcis bērns, jauns homoseksuālists, kas atsakās no laulības vai atstāj novārtā savu sievu. Tās ir pakļūdas laulības un nenormālas seksualitātes dažādās sejas; tās pārnes pēdējās traucējumus pirmās līmenī; laulību sistēmai tā ir izdevība aizstāvēt savas tiesības seksualitātes līmenī. No ģimenes tagad dzimst uzstājīga prasība: prasība palīdzēt risināt šīs nelaimīgās rotaļas starp seksualitāti un laulību; ģimeni notvēris slazdā seksualitātes dispozitīvs, kas tajā investēja no ārpuses, kas veicināja tās nostiprināšanos mūsdienu formā, un nu ģimene vērsas pie ārstiem, pedagogiem, psihietriem, kā arī priesteriem un garīdzniekiem, pie visiem iespējamiem "ekspertiem" ar stieptām žēlabām par savām seksuālajām ciešanām. Viss notiek tā, it kā ģimene piepeši būtu atklājusi briesmīgo noslēpumu par to, ko viņai ir iestāstījuši un nebeidz vien atgādināt: ka ģimene, laulības pamatbalsts, bijusi visu seksa neveiksmju iedīglis. Un, lūk, vismaz kopš 19. gadsimta vidus ģimene vajā sevī vissīkākās seksualitātes pēdas, izplēs no sevis visgrūtākās atzišanās, pieprasa, lai viņu uzklausu visi, kas varētu par to jelko zināt, un spriedi pa spriedim atklājas nebeidzamai izpētei. Ģimene – tas ir kristāls seksualitātes dispozitīvā: tā šķiet izplatām seksualitāti, bet patiesībā to atstaro un lauž. Ar savu caurlaidību un šo rotaļu ar atstarošanu uz ārpusi ģimene šim dispozitīvam ir viens no vērtīgākajiem taktikas elementiem.

Taču tas viss tā nenotika bez sasprindzinājuma un problēmām. Te atkal, protams, centrālā figūra ir Šarko. Gadiem ilgi viņš bija ievērojamākais no tiem, pie kā vērsās seksualitātes pārblīvētas un pārsātinātas ģimenes, pieprasīdamas šķīrējtiesu un rūpes. Un viņam, kurš pieņēma no visas pasaules vecākus, kas atveduši savus bērnus, vīrus, kas atveduši savas sievas, sievas, kas atvedušas vīrus, galvenās rūpes bija – un viņš bieži vien to ieteica arī saviem skolniekiem – nošķirt "slimnieku" no viņa ģimenes un, lai labāk viņu novērotu, uzklausīt ģimeni¹, cik vien maz iespējams. Viņš tiecās nošķirt

¹ Šarko, *Otrdienas lekcijas*. 1888. gada 7. janvāris: "Lai labi ārstētu jaunu, histērisku meiteni, nevajag viņu atstāt ar tēvu un māti, viņa jāievieto dziednīcā.(..)Vai jūs zināt, cik ilgi labi audzinātas jaunavas raud pēc savas mātes, kad viņas tās atstāj?(..) Nemsim, ja vēlaties, vidējo; tā ir pusstunda, un tas nav daudz."

1888. gada 21. februāris: "Jaunekļu histērijas gadījumā jādara, lūk, kas: jāšķir viņi no mātes. Kamēr viņi ir kopā ar māti, neko nevar izdarīt.(..) Dažreiz tēvs ir tikpat neciešams kā māte; tātad vislabāk ir aizvākt viņus abus."

seksualitātes jomu no laulības sistēmas, lai to ārstētu tieši, ar tādu medicīnas praksi, kuras paņēmieni kopumu un autonomiju garantēja neiroloģiskais modelis. Tādējādi medicīna pārņēma pati savā ziņā, turklāt atbilstoši specifiskiem zināšanu noteikumiem, seksualitāti, ar ko tā tika mudinājusi nodarboties ģimenes kā ar būtisku pienākumu un lielākajām briesmām. Un Šarko vairākkārt atzīmē, ar kādām grūtībām ģimenes "uztīcēja" ārstam pacientu, ko tās ir atvedušas tieši šādā nolūkā, kā tās aplenca dziednīcas, kur slimnieku turēja nošķirtībā, un ar kādu iejaukšanos tās nenorimti traucēja ārsta darbu. Taču ģimenēm nebija par ko satraukties: terapeits iejaucās tālab, lai tām atdotu ģimenes sistēmā seksuāli integrējamus individuus; un šī iejaukšanās, visnotaļ manipulējot ar seksuālo ķermeni, nelāva tam izpausties skaidrā diskursā. Nevajag runāt par šiem "ģenitālajiem cēloņiem": tāda bija pusbalsī izteiktā frāze, ko mūsu laikmeta visslavenākā auss izdzirda kādā 1886. gada dienā no Šarko mutes.

Šajā spēles laukumā nu ir ieradusies uz palikšanu psihoanalīze, taču ievērojami pārveidojot satraukumu un pārmērīgas apdrošināšanās režīmu. Pašā sākumā tai patiesi bija jāizraisa neuzticšanās un naidīgums, jo, novedot līdz galējībām Šarko mācību, tā uzņēmās izskatīt individu seksualitāti ārpus ģimenes kontroles; tā izcēla dienasgaismā pašu šo seksualitāti, nepārklājot to ar neiroloģisko modeli; vēl vairāk, analizē, ko tā veica, tā pakļāva šaubām ģimenes attiecības. Taču, lūk, psihoanalīze, kas savās tehniskajās izpausmēs šķita novietojam seksualitātes atzīšanu ārpus ģimenes suverenitātes, laulības likumu, kāzu un radniecības jucekļīgās rotaļas un incestu atrada no jauna šīs seksualitātes pašā serdē kā savas veidošanās principu un savas uztveramības šifru. Garantija, ka tur, ikviena seksualitātes dziļumos, no jauna atklāsies attiecības vecāki-bērni, ļāva tobrīd, kad viss šķita norādām uz pretēju procesu, uzturēt seksualitātes dispozitīva piesaisti laulātības sistēmai. Nebija riska, ka seksualitāte pēc savas dabas varētu izrādīties sveša likumam: tieši likums to konstituēja. Vecāki, nebaidieties vest savus bērnus uz analīzi: tā viņiem iemācīs, ka jebkurā gadījumā jūs esat tie, ko viņi mīl. Bērni, nežēlojieties pārlieku par to, ka jūs neesat bāreņi, un par to, ka jūsu pašu dziļumos jūs vienmēr atrodat savu Māti-Objektu vai Tēva suverēno zīmi: tieši caur viņiem jūs tiekat pie vēlmes. No šejienes pēc tik daudz noklusējumiem izrietēja milzīgais analīzes patēriņš sabiedrībā, kurās laulības dispozitīvam un ģimenes sistēmai bija nepieciešams pastiprinājums. Jo šeit ir viens no pamatpunktiem visā šajā seksualitātes dispozitīva vēsturē: līdz ar "miesas" tehnoloģiju klasiskajā kristietībā tas ir radies, balstoties uz laulību sistēmām un noteikumiem, kas tās vada; taču tagad

tam ir pretēja loma: tieši seksualitātes dispozitīvs tiecas atbalstīt veco laulības dispozitīvu. No tikumiskas pamācīšanas līdz psihoanalīzei laulības dispozitīvs un seksualitātes dispozitīvs, apvēršoties otrādi savstarpējās attiecībās saskaņā ar lēno procesu, kam pašreiz ir vairāk nekā trīs gadsimti, ir apvēršusi savu stāvokli; kristīgajā garīdzniecībā laulību likums kodēja šo miesu, kas tobrīd bija atklāšanas stadijā, un no paša sākuma uztiepa tai joprojām juridisku armatūru; līdz ar psihoanalīzi seksualitāte piešķīra taustāmus apveidus un iedvesa dzīvību laulības noteikumiem, piesātinot tos ar iekāri.

Tā tad šis seksualitātes dispozitīvs ir tas novads, par kura analīzi būs runa dažādajos pētījumos, kas sekos šim sējumam: seksualitātes dispozitīva veidošanās, vadoties pēc izpratnes par miesu kristietībā; tā attīstība caur četrām lielajām stratēģijām, kas izvērsās 19. gadsimtā, – bērna seksualizācija, sievietes hysterizācija, perversiju noteikšana, dzimstības regulēšana – visas stratēģijas, kas iet caur ģimeni, par kuru ir jābūt skaidrībā, ka tā bijusi ne vien aizliedzēja vara, bet arī nozīmīgākais seksualizācijas faktors.

Pirmais apstāklis atbilstu nepieciešamībai radīt "darbaspēku" (tā tad, lai nebūtu nekādas nelietderīgas "šķiešanās", enerģijas šķērdēšanas, visi spēki jāsakopo vienīgi darbam) un nodrošināt tā atražošanu (laulātība, noregulēta bērnu "ražošana"). Otrs apstāklis atbilstu šim *Spātkapitalismam* (vēlinā kapitālisma) laikmetam, kad algota darba izmantošana neprasa tādu pašu varmācīgu un fizisku piespiešanu kā 19. gadsimtā un kad ķermeņa politika nepieprasa vairs izvairīšanos no seksa vai tā ierobežošanu vienīgi līdz atražotāja lomai; drīzāk tā norisinās caur tās daudzējādo novadišanu ekonomikas kontrolētajos lokos: pārrepresīva desublimācija, kā to dēvē.

Taču, ja seksa politika iedarbina ne tik daudz aizlieguma likumu, cik veselu tehnisku aparātu, ja runa drīzāk ir par "seksualitātes" izstrādāšanu, nevis par seksa apspiešanu, tad jāatsakās no šāda dalījuma, jānobīda analīze attiecībā pret "darbaspēka" problēmu un, neapšaubāmi, jāatmet difūzais enerģētisms, kas apspiestas seksualitātes tēmu uztur ekonomisku iemeslu dēļ.

4

PERIODIZĀCIJA

Seksualitātes vēsture, ja to grib iecentrēt uz apspiešanas mehānismiem, ietver divus pārrāvumus. Vienu – 17. gadsimtā: nozīmīgāko aizliegumu rašanās, vērtības piešķiršana vienīgi pieaugušo seksualitātei laulības ietvaros,

pievienīguma imperatīvi, obligāta izvairība no ķermeņa, valodas piespiešana uz noklusejumiem un prasīgais atturīgums; otru – 20. gadsimtā; tas gan ir ne tik daudz pārrāvums, cik liknes nobīde: tas ir brīdis, kad apspiešanas mehānismi it kā sāka kļūt vaļīgāki; it kā notika pāreja no uzspiestajiem seksuālajiem aizliegumiem uz relatīvu iecietību pret pirmslulību un ārslulības sakariem; "izvirtuļu" noraidīšana it kā atlaidās, viņu sodīšana ar likumu daļēji izzuda; it kā tika atcelta laba tiesa no tiem tabu, kas gūlās pār bērnu seksualitāti.

Jāmēģina izsekot šo norišu hronoloģijai: izgudrojumiem, mehānismu pārveidojumiem, atlikušajām parādībām. Taču pastāv arī to izmantošanas kalendārs, to izplatības un izraisīto seku (paklaušanās vai pretošanās) hronoloģija. Šie daudzie datējumi, protams, nesakrīt ar lielo represīvo ciklu, ko parasti novieto starp 17. un 20. gadsimtu.

1. Pašu metožu hronoloģija ietiecas dziļā senatnē. To veidošanās punkts jāmeklē viduslaiku kristietības grēksūdzes praksēs vai drīzāk dubultajā virknē, ko veido obligātā, izsmelošā un periodiskā atzīšanās, kuru visiem ticīgajiem uzlicis par pienākumu Latrānas koncils, un askētisma, garīgas vingrināšanās un misticisma metodes, kas sevišķi attīstījās kopš 14. gadsimta. Vīspirms reformācija, pēc tam Trentas koncila katolicisms iezīmē svarīgu pārmaiņu un šķelšanās tajā, ko varētu saukt – "tradicionālā miesas tehnoloģija". Tā ir plaša, kuras dziļumu nevajadzētu novērtēt par zemu; tas tomēr neizslēdz zināmu paralēlismu katolikajās un protestantiskajās sirdapziņas pārbaudes un garīgās vadības metodēs: gan tur, gan te ar dažādiem viltīgiem paņēmieniem nostiprinās "kāriības" analīzes procesi un tās padarīšana par diskursu. Bagātīga, izsmalcināta tehnika, kas, pateicoties ilgstošām teorētiskām izstrādņēm, attīstās kopš 16. gadsimta un kas 18. gadsimta beigās tiek fiksēta formulās, kuras varētu simbolizēt Alfonsa de Liguori mēreno bardzību, no vienas puses, un pedagoģiju Veslija* stilā, no otras puses.

Tātad šajās pašās 18. gadsimta beigās un tādu iemeslu dēļ, kas vēl būtu jāprecizē, radās gluži jauna seksta tehnoloģija; jauna tāpēc, ka, nebūdamā reāli neatkarīga no grēka tematikas, būtībā tā izvairījās no baznīcas institūcijas. Ar pedagoģijas, medicīnas un ekonomikas starpniecību tā ne vien izveidoja no seksta pasaulīgu pasākumu, bet padarīja to arī par Valsts lietu; vai, vēl vairāk, pasākumu, kur viss sabiedrības korpuss un gandrīz ikviens no tā indivīdiem tika aicināts pakļauties uzraudzībai. Jauna arī tāpēc, ka tā attīstījās atbilstoši trim asīm: pedagoģijas asij ar bērna specifisko seksualitāti kā mērķi, medicīnas asij ar sievietēm piemītošo seksuālo fiziolo-

ģiju kā mērķi un, visbeidzot, demogrāfijas asij, kuras mērķis bija spontāna vai saskaņota dzimstības regulēšana. "Jaunības grēks", "nervu slimības" un "pēcnācēju radīšanas aprūpšana" (kā vēlāk dēvēs šos "postošos noslēpumus") tādējādi iezīmē šīs jaunās tehnoloģijas trīs privilēģētos novadus. Protams, ikvienam no tiem šī tehnoloģija atkārtu, taču ne bez vienkāršošanas, kristietības jau izveidotās metodes: bērnu seksualitāte bija padarīta par problēmu kristietības garīgajā pedagogijā (nav mazsvarīgi tas, ka pirmo *Mikstmiesības* grēkam veltīto traktātu 15. gadsimtā sarakstījis audzinātājs un mistiķis Žersons*; un ka Dekera sastādītais krājums *Onānija* vārds vārdā atkārtu anglikāņu garīdzniecības minētos piemērus); nervu un nervu lēkmju medicīna 18. gadsimtā savukārt pārņem to analīzes jomu, kas jau ir noteikta brīdī, kad apmātības fenomeni parādīja smagu krīzi tik "nekautrīgajās" tikumiskās pamācīšanas un grēksūdzes uzklaušanas praksēs (nervu slimība, protams, nav patiesība par apmātību, taču histērijas ārstēšanai ir zināms sakars ar vecum veco "apmāto" sieviešu vadišanu); bet kampaņas sakarā ar dzimstību pārvieta uz citu formu un citu līmeni, uz laulāto kontroli pār attiecībām, ko kristīgā grēksūdze ļoti neatlaidīgi pārbaudīja. Tā ir acīmredzama kontinuitāte, taču tas nav šķērslis būtiskām izmaiņām: seksa tehnoloģija kopš šā brīža sāk pakārtoties medicīniskai institūcijai, prasībai pēc normalitātes un drīzāk nekā jautājumam par nāvi un par mūžīgo sodu pievērsties dzīvības un slimības problēmai. "Miesa" ir pazemināta par organismu.

Šī būtiskā pārmaiņa ir norisinājusies 18. un 19. gadsimta griežos; tā ir pavērusi ceļu daudzām citām transformācijām, kas ir tās atvasinājumi. Viena no izmaiņām vispirms atdalīja dzimuma medicīnu no vispārējās ķermeņa medicīnas; tā izolēja dzimuma "instinktu", kas spēj pat bez organiskām izmaiņām uzrādīt konstitutīvas anomālijas, iegūtas novirzes, kroplības vai patoloģiskus procesus. Heinriha Kāna 1846. gadā publicētā *Psychopatia sexualis* var kalpot par indikatoru: no tā laika datējama relatīva seksa autonomizācija attiecībā pret ķermeni un attiecīgi korelatīva tādas medicīnas, tādas "ortopēdijas" parādīšanās, kas būtu tam specifiska, īsāk sakot, šīs plašās medicīniski psiholoģiskās jomas atklāšana, kas drīz vien aizstās izvīrtības un pārmērību morālās kategorijas. Tajā pašā laikmetā iedzimtības analīze novietoja seksu (dzimumattiecības, veneriskās slimības, laulības saites, novirzes) "bioloģiskās atbildības pozīcijā attiecībā pret sugu: seksu ne tikai var skart pašam seksam raksturīgas slimības, bet sekss, ja to nekontrolē, var arī vai nu nodot slimības tālāk, vai arī radīt tās nākamajām paaudzēm: tādējādi tas izrādās esam pamatā veselai gūzmai sugas

patoloģiju. No šejienes – medicīniskis un arī politisks projekts valstiski organizēt laulību, dzimstību un dzīves ilgumu; sekss un tā auglīgums ir jāadministrē. Perversiju medicīna un iedzimtības uzlabošanas programmas bija divi galvenie jaunievedumi seksa tehnoloģijā 19. gadsimta otrajā pusē.

Šie jaunievedumi viegli sasaistījās, jo "deģenerēšanās" teorija tiem ļāva nemitīgi atsaukties vienam uz otru; tā izskaidroja, kā dažādu slimību smagā iedzimtība – nav svarīgi, vai tās ir organiskas, funkcionālas vai psihiskas, – beigu beigās rada seksuālu novirzi (papētiēt ekshibicionista vai homoseksuālista ciltskoku: jūs tur atradīsiet ar hemiplēģiju sirgstošu senci, dilonslimu tēvu vai māti vai vecuma plānprātības ķertu tēvocī); tā izskaidroja arī to, kā seksuāla novirze izraisījusi pēcnācēju izvēršanu – bērnu rahītismu, nākamo paaudžu neauglību. Komplekss novirze-iedzimtība-deģenerācija izveidoja stingru jauno seksa tehnoloģiju kodolu. Neiedomāsimies, ka šeit būtu runa tikai par zinātniski nepietiekamu un pārlietu moralizējošu medicīnas teoriju. Tai bija plaša izplatības virsma, un tā dziļi iesakņojās. Psihiatrija, kā arī jurisprudences, tiesu medicīna, sociālās kontroles instances, bīstamu vai apdraudētu bērnu uzraudzība ir ilgstoši darbojušies "ā la deģenerācija", sistēmā iedzimtība-novirze. Vesela sociālā prakse, kuras izmisīga un koherenta forma bija Valsts rasisms, piešķīra šai seksa tehnoloģijai bīstamu varenību un tālejošas sekas.

Psihoanalīzes īpašā pozīcija 19. gadsimta beigās ir grūti izprotama, ja nesaskata plaisu, ko tā ir radījusi attiecībā pret lielo deģenerācijas sistēmu: tā ir pārtvērusi seksuālajam instinktā piederīgu medicīniskās tehnoloģijas projektu; taču tā ir centusies šo medicīnas tehnoloģiju atbrīvot no tās korelācijām ar iedzimtību, tātad arī ar jebkādu rasismu un eīģenismu. Tagad, protams, var atgriezties pie tā, kas tur Freidam varēja būt no normalizētājas gribas; tāpat varētu arī atmaskot to lomu, kas jau gadiem ilgi bijusi psihoanalīzes institūcijai; šajā lielajā seksa tehnoloģiju saimē, kas ļoti dziļi ietiecas kristīgo Rietumu vēsturē, un to vidū, kas 19. gadsimtā uzsāka seksa medicīnizēšanu, līdz pat 1940. gadam psihoanalīze bija stingrā opozīcijā politiskajiem un institucionālajiem sistēmas novirze-iedzimtība-deģenerācija rezultātiem.

Ir acīmredzams: visu šo tehniku ģeoneoloģija ar to mutācijām, nobīdēm, kontinuitātēm, pārrāvumiem nesakrīt ar lielās represīvās fāzes hipotēzi, kas ieviesta klasikas laikmetā un 20. gadsimtā lēni apstāst. Drīzāk šeit ir bijusi nepārtraukta izdomas spēja, metožu un procesu konstanta pārpilnība ar diviem sevišķi auglīgiem laikposmiem šajā audzēlīgajā vēsturē: ap 16. gadsimta vidū, kad attīstījās pamācīšanas un grēksūdzes procedūras, 19. gadsimta sākumā, kad attīstījās seksa medicīniskās tehnoloģijas.

2. Taču šeit pagaidām ir tikai pašu seksa tehniku datēšana. To izplatīšanās un pielikšanas punktu vēsture bija citāda. Ja raksta seksualitātes vēsturi apspiešanas jēdzienos un salāgo šo apspiešanu ar darbaspēka izmantošanu, tad ir jāpieņem, ka seksa kontrole ir bijusi jo intensīvāka un rūpīgāka, ja attiekusies uz nabadzīgajām šķirām; jāpieņem, ka tās pārvietojušās pa vislielākās apspiešanas un vissistemātiskākās ekspluatācijas ceļiem: pieaugušam jaunam cilvēkam, kam piederēja tikai viņa dzīvības spēks, bija jāklūst par pirmo mērķi apspiešanai, kas paredzēta uz nelietderīgu izpriecu ievirzītas enerģijas pārvietošanai obligāta darba virzienā. Taču nešķiet, ka viss būtu ritējis šādi. Gluži pretēji, visbargākās tehnikas ir veidojušās un it īpaši tās ar vislielāko intensitāti ir lietotas vispirmām kārtām ekonomiski privileģētajās un politiski vadošajās šķirās. Sirdsapziņas vadīšana, pašizpēte, visa ilgstošā miesas grēku izklāstīšana, iekāres rūpīgā izsekošana – tik daudz izsmalcinātu paņēmieni, kas varēja būt pieejami tikai ierobežotām grupām. Tiesa, plašāku izplatību tiem nodrošināja Alfonsa de Liguori grēksūdzes metode, Veslija iesācītie noteikumi metodistiem; taču tas notika par ievērojamas vienkāršošanas cenu. To pašu varētu apgalvot par ģimeni kā par kontroles institūciju un seksuāla piesātinājuma punktu: tieši "buržuāziskā" vai "aristokrātiskā" ģimenē sākotnēji tika problematizēta bērnu un pusaudžu seksualitāte; tajā tika medicinizēta sieviešu seksualitāte; tieši tajā vispirms tika sacelta trauksme par iespējamo seksa patoloģiju, neatliekamību to uzraudzīt un nepieciešamību radīt racionālu korekcijas tehnoloģiju. Tieši šī ģimene bija pirmā seksa psihiatrizācijas vieta. Ģimene pirmā nonāca seksuālā pārkairinātībā, ļaujoties bailēm, izdomājot receptes, piesaucot palīgā zinātniskus paņēmienus, izraisot neskaitāmus diskursus, lai pati sev tos atkārtotu. Buržuāzija sāka ar to, ka uzlūkoja pati savu seksu par kaut ko nozīmīgu, par trauksli dārglietu, par noslēpumu, ko nepieciešams iepazīt. Nevajadzētu aizmirst, ka personāžs, kurā pirmoreiz investēja seksualitātes dispozītīvs, viens no pirmajiem, kas tika "seksualizēts", bija "dika" sieviete uz robežas starp "augstākajām aprindām", kur viņai allaž vajadzēja figurēt kā vērtībai, un ģimeni, kur viņai krita jauns laulāto attiecību un vecāku – bērnu attiecību izraisīto pienākumu laimests: tādējādi ir parādījusies "nervoza" sieviete, "nespēka" skarta sieviete; tur sievietes histerizācija ir atradusi savu pieturas vietu. Runājot par pusaudzi, kas slēpjāmās baudās izšķiež savu nākamo substanci, bērnu onānistu, kurš ir tik ļoti nodarbinājis ārstus un audzinātājus kopš 18. gadsimta beigām līdz 19. gadsimta beigām, – tas nebija bērns no tautas, nākamais strādnieks, kuru būtu vajadzējis izglītot ķermeņa mācībā; tas bija koledžas

audzēknis, bērns ar mājkāpotājiem, audzinātājiem un guvernantēm visapkārt, bērns, kas riskēja pakļaut briesmām ne tik daudz fizisko spēku, cik prāta spējas, morāles pienākumu un uzdevumu saglabāt savai ģimenei un savai šķirai veselus pēcnācējus.

Tiesi tautas slāņi ilgstoši izvairījās no "seksualitātes" dispozitīva. Protams, savā īpašā veidā tie bija pakļauti "laulības" dispozitīvam: likumīgas laulības un auglības padarīšana par vērtību, laulības saišu noraidīšana starp asinsradniekiem, priekšraksti par sociālu un lokālu endogāmiju. Toties ir ne visai ticami, ka miesas kristīgajai tehnoloģijai jebkad būtu bijusi sevišķa nozīme tās acīs. Kas attiecas uz seksualizācijas mehānismiem, tie tur ietiecās pamazām, trijos pakāpeniskos posmos. Vispirms sakarā ar dzimstības problēmām, kad 18. gadsimta beigās tika atklāts, ka māksla apkrāpt dabu nav pilsētnieku un izvirtuļu privilēģija, bet to pazīst un piekropj tie, kam, esot tuviem pašai dabai, būtu vajadzējis vairāk nekā visiem citiem izjust riebumu pret šo krāpšanu. Tālāk – kad ap 19. gadsimta 30. gadiem parādījās "kanoniskas" ģimenes organizācija kā politiskas kontroles un ekonomiskas regulācijas mehānisms, kas nepieciešams pilsētu proletariāta pakļaušanai: plaša kampaņa "nabadzīgo šķiru moralizācijai". Visbeidzot – kad 19. gadsimta beigās attīstījās juridiska un medicīniska noviržu kontrole sabiedrības un rases vispārējās aizsardzības vārdā. Varētu sacīt, ka tagad "seksualitātes" dispozitīvs, savās vissarežģītākajās, visintensīvākajās formās privileģētajām šķirām un privileģēto šķiru izstrādāts, izplatījās visā sociālajā korpusā. Taču tas neguva visur vienādas formas un nelietoja visur vienus un tos pašus instrumentus (attiecīgās medicīnas un tiesiskās institūcijas lomas nebija vienas un tās pašas šeit un citur, nedz arī pats veids, kā darbojās seksualitātes medicīna).

Šiem atgādinājumiem par hronoloģiju – vai runa būtu par tehniku izgudrošanu vai par to izplatīšanas kalendāru – ir sava nozīme. Tie padara stipri apšaubāmu domu par apspiešanas ciklu, kam būtu sākums un beigas, iezīmējot vismaz likni ar saviem pārliekumpunktiem: acīmredzot seksuālas apspiestības laikmeta nav bijis; tie liek arī šaubīties par procesa homogēnumu visos sabiedrības līmeņos un visās šķirās: nav bijis vienas seksta politikas. Bet it īpaši tie padara problemātisku procesa jēgu un tā pastāvēšanas pamatu: šķiet, ka seksualitātes dispozitīvu ne jau kā baidu ierobežošanas principu citiem iedibināja tie, ko pēc tradīcijas pieņemts saukt par "valdošajām šķirām". Drīzāk šķiet, ka tās seksualitātes dispozitīvu vispirms ir izmēģinājušas pašas uz sevis. Vai tā būtu jauna iemīsošanās tam buržuāzijas askētismam, kas tik daudzas reizes aprakstīts sakarā

ar reformāciju, jauno darba ētiku un kapitālisma uzplaukumu? Šķiet tomēr, ka runa te nav par askētismu, katrā ziņā ne par atteikšanos no baudas vai par miesas noraidīšanu; bet – tieši pretēji – par ķermeņa intensifikāciju, par veselības un tās funkcionēšanas nosacījumu problematizāciju; runa ir par jaunām tehnikām, lai maksimalizētu dzīvi. Drīzāk ir runa nevis par ekspluatējamo šķiru seksa apspiešanu, bet gan pirmām kārtām par "valdošo" šķiru ķermeni, spēku, ilgdzīvošanu, izcelsmi un pēcnācējiem. Tieši tur pirmajā instancē tika iedibināts seksualitātes dispozitīvs kā jauns baudu, diskursu, patiesību un varu sadalījums. Šeit drīzāk būtu jātur aizdomās viena šķira par pašapliecināšanos nekā par citas šķiras paverdzināšanu: aizsardzība, protekcija, pastiprināšana, eksaltācija, kas vēlāk par dažādu pārveidojumu cenu tika attiecinātas uz citiem kā ekonomiskas kontroles un politiskas pakļaušanas līdzekļi. Ar šiem ieguldījumiem pašai savā seksā ar pašas izgudrotas varas un zināšanu tehnoloģijas palīdzību buržuāzija lika novērtēt sava ķermeņa, savu izjūtu, baudu, veselības, savas izdzīvošanas augsto politisko cenu. Neizcelsim visās šajās norisēs to, kas tur varētu būt no aizliegumiem, bailēm, izvairības vai klusuma, lai to visu attiecinātu uz kādu konstitutīvu aizliegumu vai izstumšanu, vai nāves instinktu. Tas, kas šeit ir izveidojies, ir politiska dzīves kārtība, un tā izpaužas nevis cita apspiešanā, bet gan sevis apliecināšanā. Ir tālu no tā, ka šķira, kas 18. gadsimtā kļuva par valdošo, būtu uzskatījusi par savu pienākumu atdalīt savu ķermeni no nelietderīga, izšķērdīga un bīstama seksa – no tā brīža, kad tas vairs nav paredzēts vienīgi vairošanās nolūkiem, – gluži pretēji, var sacīt, ka buržuāzija ir nodevusies ķermeņa kopšanai, aizsardzībai, kultivēšanai, pasargāšanai no visādām briesmām un visiem kontaktiem, izolācijai no citiem, lai tas saglabātu savu atšķirīgo vērtību; un tas notiek, piešķirot sev, citu līdzekļu vidū seksa tehnoloģiju.

Sekss nav tā ķermeņa daļa, kuru buržuāzijai būtu vajadzējis diskvalificēt vai anulēt, lai pieliktu pie darba tos, pār ko viņa valdīja. Sekss ir tā pašas buržuāzijas sastāvdaļa, kas viņu vairāk nekā jebkura cita ir satraukusi, nodarbinājusi, kas pieprasīja un saņēma viņas rūpes un ko viņa ir kultivējusi ar baiļu, ziņkārības, tiksmes un drudzainības sajaukumu. Buržuāzija ar to ir identificējusi vai vismaz pakļāvusi tam savu ķermeni, piešķirot seksam pār šo ķermeni noslēpumainu un neierobežotu varu; buržuāzija tam ir piesaistījusi savu dzīvību un nāvi, padarot seksu atbildīgu par savu veselību nākotnē; viņa ir investējusi seksā savu nākotni, pieņemot, ka tam ir neatgriezeniska ietekme uz viņas pēcnācējiem; viņa tam ir pakļāvusi savu dvēseli, uzskatot, ka tieši sekss ir dvēseles visapslēptākā un vissvarīgākā

sastāvdaļa. Neiedomāsimies buržuāziju simboliski sevi kastrējam, lai labāk varētu liegt citiem tiesības uz seksu un liegt izmantot to pēc saviem ieskatiem. Drīzāk būtu jāsaskata tas, kā buržuāzija kopš 18. gadsimta vidus tiecas dot sev seksualitāti un uz tās bāzes konstituēt sev īpašu ķermeni, "šķiras" ķermeni ar veselību, ar higiēnu, ar pēcnācējiem, ar sugu: sava ķermeņa pašseksualizēšana, sekā iemiesošana pašai savā ķermenī, sekā un ķermeņa endogāmija. Neapšaubāmi, tam bija vairāki iemesli.

Vispirmām kārtām tā bija dižciltīgo kārtas izmantoto procedūru transpozīcija citādās formās, lai iezīmētu un saglabātu savas kastas atšķirības; jo arī dižciltīgā aristokrātija bija apliecinājusi sava ķermeņa sevišķumu; taču tas notika, pamatojoties uz *asinīm*, proti, atkarībā no ciltskoka senuma un laulības saišu vērtības; turpretī buržuāzija, lai dotu sev ķermeni, pāraudzījās uz to no savu pēcnācēju un no sava organisma veselības viedokļa. Buržuāzijas "asinis" bija viņas sekss. Tā nav spēlēšanās ar vārdiem; daudzi temati, kas attiecas uz dižciltīgo kastas manierēm, ir no jauna atrodami 19. gadsimta buržuāzijā, taču bioloģisku, medicīnisku vai eigēnisku priekšstatu veidā; rūpes par ciltskoku ir kļuvušas par nodarbošanos ar iedzimtību; attiecībā uz laulībām tiek pievērsta uzmanība ne tikai ekonomiskiem imperatīviem un sociālā homogēnuma prasībām, ne tikai mantojuma solījumiem, bet arī iedzimtības draudiem; ģimenes nesa un slēpa kaut ko līdzīgu acgārnām un drūmām ģerbonim, kura necienīgie elementi bija dzimtas locekļu slimības vai defekti: kāda senča vispārējā paralīze, mātes neirastēnija, jaunākās meitas dilonis, tantes histēriķes vai erotomānes, netikli brālēni. Taču šajās rūpēs par seksuālo ķermeni bija kaut kas vairāk par dižciltības tēmu pārnesumu uz buržuāziju pašapliecināšanās nolūkā. Runa bija arī par kādu citu projektu: par nebeidzamu spēka, mundruma, veselības, dzīvības ekspansiju. Ķermeņa padarīšana par vērtību ir jāsaista ar buržuāzijas hegemonijas pieauguma un nostiprināšanās procesu: tomēr ne tirgus vērtības dēļ, ko ieguva darbaspēks, bet tā dēļ, ko politiski, ekonomiski, vēsturiski – gan buržuāzijas tagadnei, gan nākotnei – nozīmē viņas pašas ķermeņa "kultūra". Buržuāzijas vara daļēji no tā bija atkarīga; tas nebija tikai ekonomikas vai ideoloģijas jautājums, tas bija arī "fizisks" jautājums. Par to liecina 18. gadsimta beigās izdots lielais darbu skaits par ķermeņa higiēnu, ilgdzīvošanas mākslu, metodēm, kā radīt veselīgus bērņus un noturēt viņus pie dzīvības iespējami ilgi, par pasākumiem, lai uzlabotu nākamās paaudzes; tādējādi tie apliecina korelāciju starp šīm rūpēm par ķermeni un seksu un "rasismu". Taču tas ir kaut kas ļoti atšķirīgs no tā, ko demonstrēja dižciltīgie un kas bija domāts būtībā konser-

tīviem mērķiem. Runa ir par dinamisku rasismu, par ekspansijas rasismu, pat tad, ja to saskata vēl tikai iedīgla stadijā un tam būtu jāgaida 19. gadsimta otra puse, lai nestu tos augļus, ko mēs esam baudījuši.

Lai man piedod tie, kam buržuāzija nozīmē ķermeņa ignorēšanu un seksualitātes atspiešanu, tie, kuriem šķiru cīņa nozīmē kauju, lai atceltu šo atspiešanu. Buržuāzijas "spontānā filosofija" varbūt nav ne tik ideālistiska, ne tik kastrējoša, kā runā; katrā ziņā viena no pirmajām viņas rūpēm bija pieskirt sev ķermeni un seksualitāti – pārliecināties par šā ķermeņa spēku, nezūdamību, vairošanos gadsimtu gaitā ar seksualitātes dispozitīva organizēšanas palīdzību. Šis process bija saistīts ar kustību, kurā buržuāzija apliecināja savu atšķirīgumu un savu hegemoniju. Protams, ir jāpielauj iespēja, ka viena no šķiras apziņas sākotnējām formām ir ķermeņa apliecināšana; vismaz tas tā bija ar buržuāziju 18. gadsimta gaitā; tā apmainīja dižciltīgo zilās asinis pret mundru organismu un veselīgu seksualitāti; saprotams, kāpēc viņai bija jāveltī tik daudz laika un nācās pretstatīt tik daudz noklusējumu, lai atzītu ķermeni un seksu arī citām šķirām – tieši tām, ko viņa ekspluatēja. Dzīves apstākļi, kas tika radīti proletariātam, it īpaši 19. gadsimta pirmajā pusē, parāda, ka bija vēl tālu līdz rūpēm par proletariāta ķermeni un seksu¹: nav svarīgi, vai šie cilvēki dzīvo vai mirst, ķermenis jebkurā gadījumā atražojas pats no sevis. Lai proletariāts būtu apveltīts ar ķermeni un seksualitāti, lai viņa veselības stāvoklis, viņa sekss un viņa vairošanās būtu problēma, bija vajadzīgi konflikti (konkrēti, saistībā ar pilsētas vidi: dzīvošana līdzās, šaurība, piesārņotība, epidēmijas, piemēram, holera 1832. gadā, vai arī prostitūcija un veneriskās slimības); bija jābūt neatliekamām ekonomiskām vajadzībām (smagās rūpniecības attīstība ar nepieciešamību pēc stabila un kompetenta darbaspēka, nepieciešamība kontrolēt iedzīvotāju plūsmas un ķerties pie demogrāfijas regulēšanas); visbeidzot, bija vajadzīga vesela kontroles mehānisma ieviešana, kas ļāva paturēt uzraudzībā šo ķermeni un šo seksualitāti, ko beidzot viņos atzina (skola, dzīvesvietas politika, sabiedriskā higiēna, drošības un apdrošināšanas institūcijas, iedzīvotāju vispārēja pakļaušana medikalizācijai, vārdu sakot, vesels administratīvs un tehnisks aparāts ļāva bez briesmām pārnest seksualitātes dispozitīvu ekspluatētajā šķirā; vairs nebija riska, ka tam būs šķiras pašapliecināšanās loma attiecībā pret buržuāziju; tas palika viņas hegemonijas instruments). No šejienes, protams, proletariāta izvairība pieņemt šo dispozitīvu; no šejienes proletariāta

¹ Cf. K. Markss, Kapitāls, I.I, X nod., 2.

tieksme apgalvot, ka visa šī seksualitāte ir buržuāzijas darīšana un uz proletariātu neattiecas.

Daži domā, ka ir iespējams atmaskot vienlaikus divas simetriskas liekulības: valdošo, buržuāzijas liekulību, jo buržuāzija noliedzot pati savu seksualitāti, un no šīs liekulības izrietošo proletariāta liekulību, kas savukārt noraida paša seksualitāti ar pretējās ideoloģijas pieņemšanu. Tas liecina, ka ir slikti saprasts process, ar kura palīdzību buržuāzija, gluži pretēji, pieņemot izaicinošu politiku, ir apgādājusies ar plāpīgu seksualitāti, ko proletariāts ilgstoši atteicies pieņemt kopš tā laika, kad šī seksualitāte viņam tikusi uzspiesta paverdzināšanas nolūkā. Ja ir tiesa, ka "seksualitāte" ir rezultātu kopums, kas norisinās ķermeņos, izturēšanās veidos, sabiedriskajās attiecībās ar zināmu dispozitīvu, kurš ir sarežģītas politiskas tehnoloģijas pārziņā, ir jāatzīst, ka šis dispozitīvs nedarbojas simetriski gan te, gan tur, ka tātad tas nerada vienus un tos pašus rezultātus. Tātad ir jāatgriežas pie jau sen nonievātiem formulējumiem; ir jāpasaka, ka pastāv buržuāzijas seksualitāte, ka pastāv šķiru seksualitātes. Vai drīzāk, ka seksualitāte pēc savas cilmes, vēsturiski, ir buržuāziska un ka tā savas pakāpeniskās pārvietošanās un pārneses gaitā ved pie specifiskiem šķiru rezultātiem.

*

Vēl daži vārdi. Tātad 19. gadsimta gaitā ir notikusi seksualitātes dispozitīva vispārināšana, sākot no kāda hegemoniska centra. Galu galā, viss sociālais korpuss ir apveltīts ar "seksuālo ķermeni", kaut arī atšķirīgā veidā un ar dažādiem instrumentiem. Vai tas būtu seksualitātes universālums? Tieši šeit mēs redzam parādāmie jaunu diferencējošu elementu. Nedaudz līdzīgi tam, kā buržuāzija 18. gadsimta beigās pretstatīja augstmaņu vērtīgajām asinīm pati savu ķermeni un dārgo seksualitāti, 19. gadsimta beigās tā sāka meklēt, kā no jauna definēt savas seksualitātes specifiku pretstatā citu seksualitātei, kā atšķirīgi uztvert pašai savu seksualitāti, novilkt nošķiruma līniju, kas atdala un aizsargā tās ķermeni. Šī līnija vairs nebūs tā, kas iedibina seksualitāti, bet gan – gluži pretēji – līnija, kas to ierobežo; tieši aizliegums vai vismaz veids, kādā tas realizējas, un bardzība, ar kādu tas tiek iedibināts, rada atšķirīgumu. Šeit meklējami pirmsākumi apspiešanas teorijai, kas mazpamazām sāk aplāt visu seksualitātes dispozitīvu un pieskirt tam vispārināta aizlieguma nozīmi jau kopš tā rašanās sākuma. Tā vēsturiski ir saistīta ar seksualitātes dispozitīva izplatību. No vienas puses, apspiešanas teorija sāks pamatot tā autoritāro un vardarbīgo izplatību,

izvirzot principu, ka jebkurai seksualitātei jābūt pakļautai likumam vai, vēl vairāk, ka seksualitāte vispār ir seksualitāte, tikai pateicoties likumam: ir ne vien jāpakļauj likumam jūsu seksualitāte, bet gan, tikai pakļaujot jūs likumam, jūs iegūsiat seksualitāti. Taču, no otras puses, apspiešanas teorija sāk kompensēt šo seksualitātes dispozitīva vispārējo izplatību – analizējot aizliegumu atšķirīgo spēli attiecībā pret sociālajām šķirām. No diskursa, kas 18. gadsimta beigās apgalvoja: "Mūsos ir kāds vērtīgs elements, no kura jābaidās un par kuru jā rūpējas, un jāveltī tam visas mūsu pūles, ja mēs nevēlamies, lai tas radītu nebeidzamu ļaunumu," – ir notikusi pāreja pie diskursa, kurš pauž: "Mūsu seksualitāte atšķirībā no citu seksualitātes ir pakļauta tik intensīvam apspiešanas režīmam, ka tagad tieši tur slēpjas briesmas; sekss ne vien ir bīstams noslēpums, kā to bez apstājas iepriekšējām paaudzēm apgalvojuši tikumības audzinātāji, morālisti, pedagogi un ārsti, tas ne vien ir jāizvilina no midzeņa tā patiesībā, bet gan – ja jau tas nes sev līdzī tik daudz briesmu – tas ir tāpēc, ka mēs pārāk ilgi – vai tas būtu sirdsapziņas dēļ, pārlietu asas grēka izjūtas vai liekulības dēļ – esam to nolēmuši noklusēt." Kopš tā laika sociālā diferenciacija izpaužas nevis ar ķermeņa "seksuālo" kvalitāti, bet gan ar tās apspiešanas intensitāti.

Psihoanalīze iekārtojas šajā vietā: vienlaikus kā likuma un iekāres būtiskas sakarības teorija un kā tehnika aizlieguma seku novēršanai tur, kur aizlieguma bardzība to padara patogēnu. Savā vēsturiskajā izcelsmē psihoanalīze nevar tikt atdalīta no seksualitātes dispozitīva vispārīnāšanas un no sekundārajiem diferenciacijas mehānismiem, kas no tās ir radušies. No šā viedokļa zīmīga ir incesta problēma. No vienas puses, kā mēs redzējām, tā aizliegums ir izvirzīts kā absolūti universāls princips, kas ļauj domāt vienlaikus par laulības saišu sistēmu un par seksualitātes režīmu; šis aizliegums tādā vai citādā veidā tāpat ir spēkā visai sabiedrībai un ikvienam individam. Taču praksē psihoanalīze uzskata par savu uzdevumu novērst tiem, kas ir tādā stāvoklī, lai meklētu viņas palīdzību, izstumšanas efektus, ko aizliegums var inducēt; psihoanalīze viņiem ļauj artikulēt diskursā viņu incestuālo iekāri. Taču tajā pašā laikā tiek uzsākta asinsgrēka prakšu sistemātiska vājšana, tādu prakšu, kādas tās pastāvēja laukos vai zināmā pilsētnieku vidē, kur psihoanalīze netika klāt: lai tam darītu galu, tika radīts blīvs administratīvs un juridisks režģis; bērnības aizsardzības un "briesmās" esošu mazgadīgo nodošanas aizbildniecībā politikas mērķis bija viņu nošķiršana no ģimenes, kuru turēja aizdomās – sakarā ar kļūmīgu dzīvesvietu, apšaubāmi ciešu kopdzīvi, paradumu rīkot tračus, "pirmatnēju" mežonību vai izvīrtību – par incesta piekopšanu. Kopš tā laika, kad

no 18. gadsimta seksualitātes dispozitīvs intensificēja afektīvās attiecības un ķermenisku tuvību starp vecākiem un bērniem, kad buržuāziskajā ģimenē pastāvēja nepārtraukts pamudinājums uz incestu, tautas slāņiem uzliktais seksualitātes režīms, tieši pretēji, paredzēja incesta prakšu izslēgšanu vai vismaz to pārcelšanu citā formā. Tajā laikā, kad incestu kā uzvedību, no vienas puses, vajā, no otras puses, izmanto psihoanalīzi, lai to izceltu dienasgaismā kā iekāri un atceltu bardzību, kas to izstumj – tiem, kas no šīs bardzības cieš. Nevajadzētu aizmirst, ka Edipa atklāšana notika vienlaikus ar tēva tiesību atņemšanas juridisko ieviešanu (Francijā ar 1889. un 1898. gada likumu). Brīdī, kad Freids atklāja, kāda bija Doras vēlēšanās, un lāva tai noformulēties, sabiedrība cēlās kājās, lai citos sabiedrības slāņos atrastu risinājumu visām apkaunojošajām tuvības formām; tēvs, no vienas puses, bija pacelts par obligātas mīlestības objektu; bet, no otras puses, ja viņš bija mīļākais, viņu vajāja likums. Tādējādi psihoanalīze kā rezervēta terapeitiska prakse pildīja diferencētājas lomu attiecībā pret citām procedūrām tolaik vispārinātajā seksualitātes dispozitīvā. Tiem, kas bija pazaudējuši īpašo privilēģiju rūpēties par savu seksualitāti, kopš tā laika piederēja privilēģija vairāk nekā citiem izjust to, kas viņu aizliedz, un iegūt metodi, kas ļauj novērst izstumšanu.

Seksualitātes dispozitīva vēsture, tāda, kāda tā attīstījusies kopš klasikas laikmeta, var būt vērtīga kā psihoanalīzes arheoloģija. To mēs patiesām esam redzējuši: psihoanalīze šajā dispozitīvā vienlaikus izpilda vairākas lomas: tā ir seksualitātes piekabīnāšanas mehānisms pie laulības sistēmas; tā nostājas opozīcijā pret deģenerācijas teoriju; tā funkcionē kā diferencētājs elements vispārējā seksa tehnoloģijā. Pateicoties tai, lielā atzīšanās prasība, kas tika izveidojusies jau tik sen, iegūst jaunu nozīmi – kā priekšraksts novērst izstumšanu. Pienākums pret patiesību tagad ir saistīts ar šaubām par patiesību.

Taču tas pats pavēra arī iespēju ievērojamai taktiskai nobīdei: pārinterpretēt visu seksualitātes dispozitīvu vispārinātas apspiešanas jēdzienos; piesaistīt šo apspiešanu valdīšanas un ekspluatācijas lielajiem mehānismiem; piesaistīt citu pie cita procesus, kas ļauj atbrīvoties no vieniem un no otriem. Tādējādi laikā starp abiem pasaules kariem un ap Reihu izveidojās seksuālās apspiešanas vēsturiski politiska kritika. Šīs kritikas vērtība un tās ietekme uz realitāti bija visai ievērojama. Taču pati tās sekmju iespējamība bija saistīta ar apstākli, ka tā vienmēr izvēršās seksualitātes dispozitīvā, nevis ārpus tā vai pret to. Fakts, ka tik daudz kas varēja mainīties Rietumu sabiedrību seksuālajā uzvedībā, turklāt neīstenojot nevienu no

politiskajiem solījumiem vai nosacījumiem, ko Reihs ar to saistīja, ir pietiekams, lai pierādītu, ka visa šī seksta "revolūcija", visa šī "antirepresīvā" cīņa parādīja ne vairāk un arī ne mazāk – un jau tas bija stipri nozīmīgi – kā taktisku pārvietošanos un apvēršanos lielā seksualitātes dispozitīva ietvaros. Taču ir saprotams arī tas, kāpēc nevarēja prasīt, lai šī kritika būtu režģis šā paša dispozitīva vēsturei. Nedz arī kustības princips, lai to sagrautu.

V

TIESĪBAS UZ NĀVI UN VARA PĀR DZĪVĪBU

Ilgu laiku viena no suverēnajai varai raksturīgajām privilēģijām bija tiesības pār dzīvību un nāvi. Protams, formāli tās izrietēja no senā principa *patria potestas*, kas romiešu ģimenes tēvam piešķīra tiesības "rīkoties" ar savu bērnu dzīvību tāpat kā ar vergu dzīvību; viņš viņiem to bija "devis", viņš varēja to viņiem atņemt.

Tiesības pār dzīvību un nāvi tādā veidā, kā tās formulējuši klasiskie teorētiķi, ir jau ievērojami mikstināta šo tiesību forma. No valdnieka līdz pat pavalstniekiem neviens vairs neiedomājas, ka tās darbojas absolūti un bez nosacījumiem, bet gan vienīgi tajos gadījumos, kad patvaldnieks izrādās apdraudēts pats savā eksistencē: tas ir atbildes rīcības tiesību paveids. Vai viņu apdraud ārējie ienaidnieki, kas grib viņu gāzt vai apstrīdēt viņa tiesības? Tad viņš var likumīgi sākt karu un prasīt no saviem pavalstniekiem līdzdalību Valsts aizsardzībā; "neparedzot tieši viņu nāvi", viņš var likumīgi "apdraudēt viņu dzīvību": šajā nozīmē viņš īsteno pār viņiem "netiešas" tiesības pār dzīvību un nāvi¹. Taču, ja kāds no pavalstniekiem sacēlas pret valdnieku un pārkāpj viņa likumus, valdnieks var īstenot tiešu varu pār šī pavalstnieka dzīvību: izmantojot to kā sodamēru, viņš viņu nogalina.

Šādā izpratnē tiesības uz dzīvību un nāvi vairs nav absolūta privilēģija: tās nosaka valdnieka aizsardzība un viņa paša izdzīvošana. Vai, līdzīgi Hobsam, šīs tiesības būtu jāuzlūko kā to tiesību pāriešana pie valdnieka, kuras dabiskā stāvoklī piederējušas ikvienam – aizstāvēt savu dzīvību par citu nāves cenu? Vai arī te būtu jāsaprata īpašas tiesības, kas parādās līdz

¹ S. Pufendorf, *Le Droit de la nature* (trad. de 1734), p. 445.

ar šo jauno juridisko būtņi, kas ir valdnieks¹? Katrā ziņā tiesības pār dzīvību un nāvi gan šajā jaunlaiku formā, kas ir relatīva un ierobežota, tāpat kā to senajā un absolūtajā formā, ir asimetriskas tiesības. Valdnieks šeit īsteno savas tiesības uz dzīvību, tikai liekot darboties savām tiesībām nogalināt vai arī atturoties no tām; viņš iezīmē savas tiesības uz dzīvību tikai caur nāvi, ko viņš var pieprasīt. Tiesības, kas tiek formulētas kā tiesības "pār dzīvību un nāvi", patiešām ir tiesības *likt mirt vai ļaut dzīvot*. Turklāt to simbols bija zobens. Un varbūt vajadzētu šo juridisko formu attiecināt uz to sabiedrības vēsturisko tipu, kurā vara pamatā īstenojās kā atņemšanas instance, konfiskācijas mehānisms, tiesības piesavināties daļu no bagātībām, pavalstniekiem uzspiesta ražojumu, labumu, pakalpojumu, darba un asiņu izspiešana. Vara tur bija vispirmām kārtām tiesības nemt: lietas, laiku, ķermeņus un, visbeidzot, dzīvību; kulminācija bija privilēģija to iegūt, lai iznīcinātu.

Tādējādi Rietumi kopš klasikas laikmeta izdzīvoja ļoti dziļu šo varas mehānismu transformāciju. "Atņemšana" tiecas vairs nebūt varas galvenā forma, bet tikai viens no elementiem citu vidū, kuru funkcijas ir šīs varas paklauro spēku pamudinājums, pastiprināšana, kontrole, uzraudzība, pavairošana un organizēšana: šīs varas uzdevums drīzāk ir radīt spēkus, likt tiem pieaugt un tos sakārtot, nevis ierobežot, likt tiem pakļauties vai tos sagraut. Tiesības uz nāvi kopš tā laika tiecas pārvietoties vai vismaz gūt atbalstu tās varas prasībās, kas vada dzīvi, un pakļauties tam, ko pašas sludina. Šī nāve, kas pamatojās uz valdnieka tiesībām aizstāvēties vai prasīt, lai viņu aizstāvētu, var šķist vienkārši otra puse sociālā ķermeņa tiesībām nodrošināt savu dzīvi, to saglabāt vai attīstīt. Tomēr nekad kari nebija bijuši asiņaināki kā kopš 19. gadsimta, un, pat esot līdzīgiem nosacījumiem, nekad režīmi līdz tam nebija praktizējuši paši pret saviem iedzīvotājiem tam līdzīgas izkaušanas. Taču šī baismīgā nāves vara – un varbūt tieši tas viņai piešķir kādu daļu no spēka un cinisma, ar kādu tā ir tik tālu papletusi pati savas robežas, – tagad parādās kā tās varas papildinājums, kas pozitīvi iedarbojas uz dzīvi, kas uzņemas to virzīt, celt un vairo, ietekmēt ar precīzu kontroli un regulēšanu kopumā. Kari vairs neizraisās suverēna vārdā, kuru vajadzētu aizstāvēt; tie notiek visu eksistences vārdā; veselas tautas

¹ "Tāpat kā saliktam ķermenim var piemist īpašības, kas nav atrodamas nevienā no vienkāršajiem ķermeņiem, no kuru sajaukuma tas ir veidots, tāpat arī morālajam ķermenim var piemist tieši kā to personu apvienojuma īpašība, no kura tas ir veidots, dažas tiesības, ar kurām neviens atsevišķi nav bijis formāli apveltīts un ko īstenot piedien vienīgi valditājiem." Pufendorf, *loc. cit.*, p. 452.

sakūda uz savstarpēju slaktiņu attiecīgi viņu dzīves nepieciešamības vārdā. Slaktiņi ir kļuvuši vitāli nepieciešami. Tiesi kā dzīves un izdzīvošanas, ķermeņu un rasu pārvaldītāji tik daudzi režīmi varēja izraisīt tik daudzus karus, liekot nogalināt tik daudz cilvēku. Un, pateicoties pavērsienam, kas ļauj noslēgt apli, jo vairāk karu tehnoloģija likusi tiem izvērsties par pilnīgu iznīcināšanu, jo vairāk lēmums, kas tos izraisa, un lēmums, kas tos liek beigt, patiesībā pakārtojas kailas izdzīvošanas jautājumam. Kodolsituācija mūsdienās ir šā procesa vainagojums: vara pakļaut veselu populāciju vispārējai izmiršanai ir otra puse tai varai, kas kādai citai populācijai spēj garantēt eksistences saglabāšanu. Princips: varēt nogalināt, lai varētu dzīvot, kas bija cīņas taktikas balsts, ir kļuvis par starpvalstu stratēģijas principu; taču jautājums par eksistenci, ko mēs pašreiz aplūkojam, vairs nav par suverenitātes juridisko eksistenci, bet gan jautājums par kādas populācijas bioloģisko eksistenci. Ja genocīds patiesi ir mūsdienu varas sapnis, tas nav tāpēc, ka atgrieztos senās tiesības nogalināt; tas ir tāpēc, ka vara atrodas un darbojas dzīvības, sugas, rases un masveidīgu populācijas parādību līmenī.

Es varētu izmantot – citā līmenī – piemēru par nāvessodu. Līdzās karam tas ilgi ir bijis zobena tiesību cita forma; nāvessods bija valdnieka atbilde tam, kas izaicināja viņa gribu, likumu, viņa personu. To, kas mirst uz ešafota, kļūst arvien mazāk un mazāk pretēji tiem, kas mirst karos. Taču tas, ka pēdējo kļūst arvien vairāk un pirmo arvien mazāk, notiek vienu un to pašu iemeslu pēc. Kopš tā laika, kad vara uzņēmusies funkciju spriest pār dzīvību, ne jau cilvēcisku jūtu rašanās ir padarījusi arvien grūtāku nāvessoda piemērošanu, bet gan varas pastāvēšanas jēga un tās darbības loģika. Kādā veidā gan vara, piespriežot nāvi, spētu ieīstīnāt savas visaugstākās pilnvaras, ja tās pamatuzdevums ir nodrošināt, atbalstīt, nostiprināt, vairot dzīvību un sakārtot dzīvi? Tādai varai nāvessoda izpilde ir vienlaikus galējā robeža, skandāls un pretruna. No šejienes izriet, ka nāvessodu ir izdevies saglabāt, apelējot ne tik daudz pie paša nozieguma apmēriem, cik pie noziedznieka briesmīguma, viņa nelabojamības un pie sabiedrības pasargāšanas. Tos, kuri citiem ir bioloģisku briesmu paveids, likumīgi nogalina.

Varētu sacīt, ka vecās tiesības *likt* mirt vai *ļaut* dzīvot ir aizstājuši vara *likt* dzīvot vai *raidīt* nāvē. Varbūt ar to ir izskaidrojama tā nāves diskvalifikācija, ko iezīmē nesenā to pavadošo rituālu piekopsanas izbeigšana. Pūliņi, ko veltī nāves noklusēšanai, ir saistīti ne tik daudz ar jaunām bailēm, kas nāvi padara mūsu sabiedrībām nepanesamu, cik ar faktu, ka varas procedūras nav pārstājušas no tās attālināties. Līdz ar vienas pasaules pār-

ēju citā nāve bija vienas, šīs zemes suverenitātes nomaīņa ar citu, vienkārši spēcīgāku; krāšņums, kas to apjoza, nāca no politiskās ceremonijas. Tagad tieši dzīvei, turklāt visā tās norises gaitā, vara izliek savus slazdus; nāve ir tās robeža, mirklis, kas no varas pasprūk; nāve kļūst par eksistences visnoslēpumaināko punktu, par "visprivātāko" punktu. Nav jābrīnās, ka pašnāvība – kas kādreiz bijusi noziegums tāpēc, ka tā bija veids, kā piesavināties tiesības uz nāvi, ar ko valdniekam, vai nu šīs pasaules vai viņsaules, vienīgajam bija tiesības rīkoties, – 19. gadsimta gaitā kļuva par vienu no pirmajām uzvedības izpausmēm, kas nokļuva socioloģiskās analīzes uzmanības lokā; tā lika parādīties individuālajām un privātajām tiesībām mirt uz tās varas robežām un starptelpās tai varai, kas tiek īstenota pār dzīvību. Šī apsēstība mirt, tik dīvaina un tomēr tik parasta, tik pastāvīga savās izpausmēs, tik vāji izskaidrojama attiecīgi ar individuālām īpatnībām vai atsevišķiem gadījumiem, bija viens no pirmajiem pārsteigumiem sabiedrībai, kur politiskā vara tikko bija uzņēmusies pienākumu būt noteicēja pār dzīvību.

Konkrēti, šī vara pār dzīvību kopš 17. gadsimta ir attīstījusies divās pamatformās; tās nav tieši pretējas viena otrai; drīzāk tās veido divus attīstības polus, ko sasaista vesels starpattiecību kūlis. Viens no poliemi, kas šķiet esam veidojies pirmais, centrējas uz ķermeni kā mehānismu: tā dresēšana, tā prasmju palielināšana, tā spēku izsūkšana, tā lietderīguma un tā pakļāvīguma paralēls pieaugums, tā iekļaušana efektīvās un ekonomiskās kontroles sistēmās – to visu nodrošināja varas procedūras, kas raksturo *disciplīnas: cilvēka ķermeņa anatomiskā politika*. Otrs, kas izveidojies mazliet vēlāk, ap 18. gadsimta vidū, ir centrēts uz ķermeni-sugu, uz ķermeni, caur kuru iet dzīvības mehānika un kurš kalpo par bioloģisko procesu nodrošinājumu: vairošanās, dzimstību un mirstību, veselības līmeni, dzīves ilgumu, ilgdzīvošanu līdz ar visiem nosacījumiem, kas var likt tiem mainīties; rūpju uzņemšanās pār tiem norisinās ar veselības iekļaušanos virknes un *regulējošas kontroles* palīdzību: tā ir *iedzīvotāju biopolitika*. Ķermeņa disciplīnas un iedzīvotāju regulēšana veido divus polus, ap kuriem izvērsas varas pār dzīvību organizācija. Šīs lielās divseju tehnoloģijas ieviešana klasikas laikmeta gaitā – anatomiskas un bioloģiskas, individualizējošas un specifizējošas, pavērsta pret ķermeņa sasniegumiem un skatītājas uz dzīvības procesiem – raksturo varu, kuras visaugstākā funkcija kopš tā laika varbūt vairs nav nogalināt, bet gan viscaur investēt dzīvību.

Senā nāves varenība, kurā simboliski izpaudās suverēna vara, tagad ir rūpīgi apslēpta ar ķermeņu administrēšanu un aprēķina pilnu dzīvības

pārvaldīšanu. Visdažādāko disciplīnu – skolu, koledžu, kazarmu, darbnīcu – straujā attīstība klasikas laikmeta gaitā, kā arī dzimstības, ilgdzīvošanas, iedzīvotāju veselības, izmitināšanas, migrācijas problēmu parādīšanās politisko prakšu un ekonomisko novērojumu laukā; tāpat notiek daudzu un dažādu tehniku eksplozija, lai panāktu ķermeņa paverdzināšanu un iedzīvotāju kontroli. Tādējādi aizsākas "biovaras" ēra. Divi virzieni, kuros tā izvērsas, vēl 18. gadsimtā parādās tīrā veidā nodalīti. No disciplīnas puses tās ir tādas institūcijas kā armija vai skola; tās ir pārdomas par taktiku, par apmācību, par audzināšanu, par kārtību sabiedrībā; tās virzās no Saksijas Morica tīri militārajām analīzēm uz Gibēra vai Servāna politiskajiem sapņiem. No apdzīvotības regulēšanas viedokļa tā ir demogrāfija, tā ir attiecību novērtēšana starp resursiem un iedzīvotājiem, tā ir bagātību un to aprites, dzīves un tās paredzamā ilguma sarakstu sastādīšana: tas ir Kenē, Moo, Zissmilhs. "Ideologu" filosofija kā idejas, zīmes, sajūtu individuālās ģenēzes teorija, taču arī kā interešu sociālās saskaņotības teorija. Ideoloģija kā apmācības doktrīna, taču arī kā sociālā ķermeņa regulēta līguma un izglītības doktrīna neapšaubāmi veido abstraktu diskursu, kurā ticis meklēts, kā saskaņot šīs divas varas tehnikas, lai no tā radītu visaptverošu teoriju. Faktiski to artikulācija nenotiek spekulatīva diskursa līmenī, bet gan konkrētu shēmu formā, kas veidos lielo varas tehnoloģiju 19. gadsimtā: seksualitātes dispozitīvs būs viena no tām, turklāt viena no svarīgākajām.

Ši biovara neapšaubāmi ir bijusi nepieciešams elements kapitalisma attīstībā; pēdējo nebūtu bijis iespējams nodrošināt citādi kā vien par kontrolētas ķermeņa ietveršanas cenu ražošanas aparātā un panākot apdzīvotības parādību piesaistīšanu ekonomiskajiem procesiem. Taču šī attīstība ir prasījusi vēl ko vairāk: tai bija vajadzīgs vienu un otru pieaugums, to pastiprināšanās vienlaikus ar lietojamību un pakļāvīgumu; tai bija vajadzīgas varas metodes, kas ir spējīgas vairot spēkus, spējas, dzīvību vispār, tomēr nepadarot grūtāku to pakļaušanu; ja lielo Valsts mehānismu attīstība, tādu kā varas *institūcijas*, ir nodrošinājusi ražošanas attiecību uzturēšanu, rudimentus no anatomiskās un biovaras, kas izgudrotas 18. gadsimtā kā varas *tehnikas*, kas ir klātesošas visos sociālā ķermeņa līmeņos un ko izmantojušas visdažādākās institūcijas (gan ģimene un armija, gan skola un policija, gan individuālā medicīna un kolektīva administrācija), ir darbojusies gan ekonomisko procesu un to izvēšanās līmenī, kā arī to spēku līmenī, kas tur darbojas un tos pakļauj; tie ir darbojušies arī kā sociālās segregācijas un hierarhizācijas faktori, iedarbojoties attiecīgi uz vienu un otru spēkiem, garantējot valdīšanas attiecības un hegemonijas sekas; cilvēku

akumulēšanās piesaistīšana kapitāla uzkrāšanai, cilvēku grupu pieauguma sa-
saistīšana ar ražotājspēku ekspansiju un atšķirīgu peļņas sadali ir daļēji klu-
vusi iespējama, pateicoties biovaras darbībai tās daudzajās formās un ar
daudzējādiem paņēmieniem. Investēšana dzīvajā ķermenī, tā padarīšana par
vērtīgu un distributīva tā spēku pārvaldīšana šajā brīdī bija nepieciešama.

Mēs zinām, cik daudz reizu ticis uzdots jautājums par to-lomu, kāda
būtu varējusi būt kapitālisma veidošanās pašos pirmsākumos askētiskai
morālei; taču tas, kas 18. gadsimtā notika dažās Rietumu valstīs un kas
bijis saistīts ar kapitālisma attīstību, ir cita parādība, un varbūt tai ir lielāka
nozīme nekā šai jaunajai morālei, kas šķita diskvalificējam ķermenī; tas
bija kaut kas ne mazāks par dzīvības ienākšanu vēsturē – es gribu teikt, cil-
vēku sugai raksturīgu fenomenu ienākšana zināšanu un varas mērogā, –
politisko tehniku laukā. Runa nav par pieņēmumu, ka šajā brīdī būtu
radusies pirmā dzīvības un vēstures saskare. Gluži pretēji, bioloģiskā spie-
diens uz vēsturisko gadu tūkstošu gaitā ir saglabājies galēji stiprs; epidēmī-
jas un bads veidoja divas šo attiecību lielās formas, kas tādējādi palika
novietotas zem nāves zīmes; ekonomiskā, galvenokārt lauksaimnieciskā at-
tīstība 18. gadsimtā, ražīguma un resursu vēl straujāka palielināšanās nekā
demogrāfiskais pieaugums, ko tie veicināja – pateicoties šim procesam pa
apli, to dziļie draudi mazliet atslāba: bada un mēra lielo postījumu ēra –
neskaitot dažus recidīvus – noslēdzās pirms Lielās franču revolūcijas; nāve
vairs tieši nevajā dzīvību. Taču vienlaikus to zināšanu attīstība, kas ietver
sevi dzīvību kopumā, lauksaimniecības tehnikas uzlabošana, novērojumi
un pasākumi, kas attiecas uz cilvēku dzīvi un izdzīvošanu, veicināja šo at-
slābšanu: relatīva kundzība pār dzīvību atvairīja dažu nāves nenovēršamī-
bību. Šādi iekārtotā spēles laukumā, organizējot un paplašinot to, varas
un zināšanu procesi rēķinās ar dzīvības norisēm un uzņemas tās kontrolēt
un pārveidot. Rietumu cilvēks mazpamazām apguva, ko nozīmē būt dzī-
vai būtnei dzīvā pasaulē, būt ar ķermenī, ar eksistences nosacījumiem, ar
dzīves iespējamībām, individuālo un kolektīvo veselību, ar spēkiem, kurus
var pārveidot, un telpu, kur var tos izkārtot optimālā veidā. Neapšaubāmi
pirmoreiz vēsturē bioloģiskais atspoguļojās politikā; dzīvošanas fakts vairs
nav tas neaizsniedzamais pamats, kas tikai laiku pa laikam uznirst no nāves
un tās nenovēršamības gadījuma spēles; daļēji šis fakts pāriet zināšanu
kontrolētā un varai pieejamā laukā. Varai ir darīšana ne vairs tikai ar
tiesību subjektiem, pār kuriem galējais līdzeklis ir nāve, bet gan ar dzīvām
būtnēm, un paņēmienam, ko attiecībā pret viņām var lietot, jānovietojas
pašas dzīvības līmenī; vairāk nekā nāves draudi, tā ir rūpju uzņemšanās pār

dzīvību, kas dod varai iespēju tikt līdz pat ķermenim. Ja var saukt par "biovēsturi" tos spiedienus, ar kuriem dzīves kustības un vēstures procesi iedarbojas cits uz citu, tad būtu jārunā par "biopolitiku", lai apzīmētu to, kas liek ienākt dzīvībai un tās mehānismiem skaidru aprēķinu jomā un veido no varas-zināšanām cilvēku dzīves pārveidošanas reaģentu; tas nebūt nenozīmē, ka dzīve būtu izsmeloši integrēta tehnikās, kas pār to dominē un to pārvalda; tā nepārtaukti no tām izslid. Ārpus Rietumu pasaules bāds pastāv nozīmīgākā pakāpē nekā jebkad; un bioloģiskie riski, kam ir pakļauta suga, varbūt ir lielāki, katrā ziņā smagāki nekā pirms mikrobioloģijas rašanās. Taču tas, ko varētu saukt par kādas sabiedrības "modernās bioloģijas sliekšni", uzrodas tajā mirklī, kad suga ienāk kā mērķis pati savās politiskajās stratēģijās. Cilvēks gadu tūkstošu gaitā ir palicis tāds pats, kāds viņš bijis Aristoteļa skatījumā: dzīvs dzīvnieks, turklāt spējīgs uz politisku eksistenci; mūsdienu cilvēks ir dzīvnieks politikā, no kuras viņa kā dzīvas būtnes dzīve ir atkarīga.

Šai transformācijai bija ievērojamas sekas. Nebūtu lietderīgi šeit pastāvēt uz pārrāvumu, kas tolaik notika zinātnes diskursa režīmā, un uz veidu, kā dubultā – dzīves un cilvēka problemātika caurauza un izmainīja klasiskās epistēmas kārtību. Ja jautājums par cilvēku ir ticis uzdots – kā specifisks jautājums par dzīvu būtību un kā specifisks jautājums par viņa attiecībām ar citiem dzīvajiem –, tā iemesls ir jaunā meklējumi vēstures un dzīves attiecībās: šajā dzīves dubultpozīcijā, kas to novieto vienlaikus gan ārpus vēstures kā dzīves bioloģisko apkārtni, gan cilvēka vēsturiskuma iekšienē, ko caurauz dzīves zināšanu un varas tehnikas. Bezjēdzīgi arī pastāvēt uz politisko tehnoloģiju savairošanos, kas, uz to pamatojoties, sāks investēt ķermenī, veselībā, uztura un izmitināšanās veidos, dzīves apstākļos, visas sugas eksistencē.

Vēl viena konsekvence, kas izriet no šīs biovaras attīstības, ir tā pieaugošā nozīme, ko ieņem normas darbība par sliktu likuma juridiskajai sistēmai. Likums nevar nebūt bruņots, un tā varenākais ierocis ir nāve; tiem, kas likumu pārkāpj, tas atbild, vismaz kā ar pēdējo līdzekli, ar šo absolūto draudu. Likums vienmēr atsaucas uz zobenu. Taču varai, kuras uzdevums ir uzņemt rūpes par dzīvību, ir nepieciešami pastāvīgi regulētāji un korigētāji mehānismi. Vairs nav runa par to, lai liktu nāvei darboties suverenitātes laukā, bet par to, lai iedalītu dzīvo vērtības un derīguma jomā. Tādai varai drīzāk nākas klasificēt, izmērīt, novērtēt, hierarhizēt nekā izpausties nāvējošā sprādzienā; tai nav jānovelk līnija, kas šķirtu paklausīgos pavalstniekus no valdnieka ienaidniekiem; tā izkārto iedalījumu saskaņā ar

normu. Es negribu sacīt, ka likums tiek dzēsts vai ka tiesību institūcijas tiecas izzust, bet gan ka likums vienmēr darbojas vairāk kā norma un ka juridiska institūcija arvien vairāk integrējas aparātu (medicīnas, administrācijas utt.) kontinuumā, kur tās funkcijas galvenokārt ir regulējošas. Normalizējoša sabiedrība ir uz dzīvību centrētas varas tehnoloģijas vēsturisks rezultāts. Attiecībā pret sabiedrībām, ko mēs esam pazinusi līdz 18. gadsimtam, mēs esam iegājuši juridiskas regresijas fāzē; kopš Lielās franču revolūcijas visā pasaulē sarakstītajām konstitūcijām, uzrakstītajiem un pārakstītajiem kodeksiem, visai nepārtrauktajai un skaļajai likumdošanas aktivitātei nevajadzētu radīt ilūzijas: tās ir formas, kas padara pieņemamu tādu varu, kas savā būtībā ir normalizējoša.

Tie spēki, kas pretojas šai 19. gadsimtā vēl jaunajai varai, ir raduši atbalstu tur, kur vara investējusi – proti, dzīvībā un cilvēkā kā tādā, kas ir dzīvs. Kopš iepriekšējā gadsimta lielās cīņas, kas apšaubīja varas vispārējo sistēmu, vairs nenorisnās, aicinot atgriezties pie vecajām tiesībām vai saskaņā ar tūkstošgadīgo sapni par laiku cikliskumu un zelta laikmetu. Vairs netiek gaidīts nabago imperators, nedz arī nākamības karaļvalsts, pat ne vienīgi tā taisnīguma atjaunošanās, ko iztēlojas par sentēvu taisnīgumu; tas, kas tiek pieprasīts un kalpo par mērķi, ir dzīvība tās fundamentālo vajadzību izpratnē, cilvēka konkrētā būtība, viņa iespējamību piepildījums, iespējamības pilnība. Nav svarīgi, vai runa ir vai nav par utopiju; šeit mums ir ļoti reāls cīņas process; dzīvība kā politikas objekts kaut kādā ziņā ir turēta pie vārda un pavērsta pret sistēmu, kas uzņēmusies to kontrolēt. Daudz augstākā mērā nekā tiesības tieši dzīvība tagad ir kļuvusi politisko cīņu mērķis, pat tad, ja tā sevi formulē caur tiesību nojēgumiem. "Tiesības" uz dzīvību, ķermeni, veselību, laimi, vajadzību apmierināšanu, "tiesības" viņpus jebkurai apspiestībai vai "atsavināšanai" katram atrast, kas viņš tāds ir un kas viņš varētu būt, šīs tiesības ir neizprotamas klasiskajai juridiskajai sistēmai, un tās bija politiska replika uz visām šīm jaunajām varas procedūrām, kas arī pašas neizriet no tradicionālajām suverenitātes tiesībām.

*

Uz šā pamata ir saprotama nozīme, ko ieņēmis sekss kā politiska likme. Proti, sekss ir savienojumpunkts divām asīm, gar kurām ir attīstījusies visa dzīves politiskā tehnoloģija. No vienas puses, tas izceļ ķermeņa disciplīnas: dresēšanu, spēku intensifikāciju un sadalīšanu, enerģiju izlīdzināšanu un ekonomiju. No otras puses, tas pastiprina iedzīvotāju regulāciju

ar visām globālajām sekām, ko tas izraisa. Sekss ir ietverts vienlaikus divos reģistros; tas izraisa bezgalniecīgas uzraudzības, ikmirkļa kontroli, ārkārtīgi rūpīgu telpas ierīkošanu, nebeidzamas medicīniskas un psiholoģiskas pārbaudes, veselu mikrovaru pār ķermeni; taču sekss izraisa arī plašus pasākumus, statistiskus vērtējumus, iejaukšanos, kas skar visu sociālo ķermeni vai visā savā kopumā ņemtas grupas. Sekss vienlaikus ir pieceja ķermeņa dzīvei un sugas dzīvei. To izmanto kā disciplīnu matrici un kā regulēšanas principu. Tāpēc 19. gadsimtā seksualitāte tiek vajāta līdz pat vissīkākajai cilvēku dzīves detaļai: tā tiek skaušta uzvedībā, vajāta sapņos; to aizdomīgi saskata vismazākajās trakulībās, to izseko pat pirmajos bērnības gados; tā kļūst par individualitātes šifru, vienlaikus tādu, kas ļauj to analizēt, un tādu, kas padara iespējamu tās dresēšanu. Taču mēs redzam arī, ka tas kļūst par politisku manipulāciju tēmu, par ekonomisku iejaukšanos tēmu (ar pamudinājumu uz vairošanos vai tās bremzēšanu), par moralizēšanas vai atbildības uzkrāšanas ideoloģisko kampaņu tēmu: tam liek būt vērtīgam kā sabiedrības spēka rādītājam, uzsverot tiklab pēdējās politisko enerģiju kā bioloģisko sparū. No šīs seksa tehnoloģijas viena pola līdz otram izkārtojas vesela virkne atšķirīgu taktiku, kuras kombinē atkarībā no mainīgām proporcijām ķermeņa disciplīnas mērķi un iedzīvotāju regulācijas mērķi.

No šejienes izriet to četru lielo uzbrukuma līniju nozīmīgums, gar kurām kopš diviem gadsimtiem ir virzījusies seksa politika. Ikviens ir bijusi veids, kā saskaņot disciplinārās tehnikas ar regulējošām procedūrām. Divas pirmās balstās uz regulācijas prasībām – uz veselu sugas, izcelsmes, kolektīvās veselības tematiku –, lai iegūtu rezultātus disciplīnas līmenī; bērna seksualizācija ir notikusi kampaņas formā par rases veselību (pāragra seksualitāte kopš 18. gadsimta līdz pat 19. gadsimta beigām tikusi parādīta vienlaikus kā epidēmijas draudi, kas riskē sabojāt ne vien pieaugušo veselību nākotnē, bet arī visas sabiedrības un sugas nākotni); sieviešu histerizācija, kas izraisīja rūpīgu viņu ķermeņa un viņu seksa medicinizāciju, ir veikta tās atbildības vārdā, kas sievietēm ir attiecībā pret savu bērnu veselību, pret ģimenes institūcijas stiprumu un pret sabiedrības labklājību. Tiesi pretēja attieksme ir nozīmīga sakarā ar dzimstības kontroli un perversiju psihiatrizāciju: šeit notika regulatīva rakstura iejaukšanās, taču tai vajadzēja balstīties uz individuālu disciplīnu un dresūras prasībām. Vispārīgā veidā "ķermeņa" un "populācijas" savienojumvietā sekss kļūst par centrālu mērķi varai, kas drīzāk organizējas ap dzīves pārziņu nekā ap nāves draudiem.

Asinis ilgstoši saglabājās kā nozīmīgs elements varas mehānismos, tās izpausmēs un rituālos. Sabiedrībai, kurā noteicošās ir laulību sistēmas, suverēna politiskā forma, iedalījums kārtās un kastās, ciltskoka vērtība, sabiedrībai, kurā bads, epidēmijas, vardarbība padara nāvi neizbēgamu, asinis ir viena no pamatvērtībām; par savu cenu tām jāpateicas vienlaikus instrumentālajai lomai (iespēja izliet asinis), funkcionēšanai zīmju līmenī (būt ar noteiktām asinīm, būt ar tām pašām asinīm, piekrist riskēt ar asinīm), kā arī savam nepastāvīgumam (viegli izliet, tās ir izsīkstošas, pārāk gatavas sajaukties, ātri bojājas). Asins sabiedrība – es gandrīz jau pateicu: "asiņaina" sabiedrība; kara gods un bailes no bada, nāves triumfs, valdnieks ar zobenu, bendes un spīdzināšana – vara runā *caur* asinīm; tā ir *realitāte ar simbolisku funkciju*. Bet mēs savukārt esam "sekss" sabiedrība vai drīzāk "seksualitātes" sabiedrība: varas mehānismi vērsas pie ķermeņa, pie dzīvības, pie tā, kas liek pēdējai sakuplot, pie tā, kas dara stiprāku sugu, tās dzīvessparu, tās spēju dominēt vai tās iespēju tikt izmantotai. Veselība, pēcteci, rase, sugas nākotne, sociālā ķermeņa vitalitāte, vara runā *par* seksualitāti un *seksualitātei*; pēdējā nav iezīme vai simbols, tā ir objekts un mērķis. Un tās nozīmīgumu veido ne tik daudz retums vai nenoturība, cik uzstājība, viltīgā klātbūtne, fakts, ka tā ir visur, vienlaicīgi iesvelama un bijājama. Vara to izceļ, veicina un izmanto kā vairojošos jēgu, kas vienmēr jākontrolē, lai nekas nepaliktu nepamanīts; tā ir *efekts ar jēgas vērtību*. Es negribu sacīt, ka asiņu nomaiņa ar seksu vienīgā rezumē pārveidojumus, kas iezīmē jauno laiku sliekšni. Tā nav divu civilizāciju dvēsele vai divu kultūras formu organizētājs princips, ko es cenšos izskaidrot; es meklēju iemeslus, kuru dēļ seksualitāte, kas ir tālu no tā, lai būtu apspiesta mūsdienu sabiedrībā, gluži pretēji – tiek tajā nepārtraukti radīta. Jaunās varas procedūras, kas ir izstrādātas klasikas laikmetā gaitā un ieviestas 19. gadsimtā, ir likušas pāriet mūsu sabiedrībām no *asins simbolisma* uz *seksualitātes analītiskumu*. Tas ir saprotams – tieši asinis atrodas tajā pusē, kur likums, nāve, pārkāpums, simboliskais un suverenitāte; seksualitāte ir vienā pusē ar normu, zināšanām, dzīvību, jēgu, disciplinām un regulācijām.

Marķīzs de Sads un pirmie eigeniķi ir šīs pārejas no "asiņainības" uz "seksualitāti" laikabiedri. Taču, kamēr pirmie sapņi par sugas uzlabošanu lika visai asins problēmai novirzīties uz sekss vadību, turklāt ar stipri izteiktu piespiedu raksturu (māksla noteikt labas laulības, izraisīt vēlamo auglīgumu, nodrošināt bērnu veselību un izdzīvošanu), kamēr jaunā rases ideja tiecas dzēst aristokrātiskās asins īpatnības, lai iegūtu tikai kontrolējamus sekss efektus, Sads pārvieto izsmelošu sekss analīzi pārspīlētos senās

suverenitātes varas mehānismos un zem pilnībā saglabātas senās asins autoritātes; asinis tek visā baudas ilgumā – spīdzināšanas un absolūtās varas asinis, kastas asinis, kuras respektē pašas par sevi un kurām tomēr liek tecēt lielajos vecāku slepkavības un incesta rituālos, tautas asinis, ko izlej bez žēlastības, jo asinis, kas tek viņas dzīslās, nav pat šā vārda cienīgas. Sekss Sadam ir bez normas, bez iekšējas likumības, kas varētu tikt formulēta, pamatojoties uz paša seksta raksturu; taču tas ir pakļauts varas neierobežotajam likumam, varas, kura atzīst tikai pati savējo; ja tai gadās prieka pēc iedibināt cita citai sekojošās dienās rūpīgi izkārtotu plānu, šis vingrinājums to vedina būt vairs tikai vienīgas un kailas suverenitātes tīram punktam: tādas ir visvarenas briesmonības neierobežotās tiesības. Asinis ir uzsūkušas seksu.

Patiesām, lai seksualitātes analitiskums un asins simboliskums ar saviem principiem saskaņojas ar diviem visai atšķirīgiem varas režīmu principiem, taču tie nesevoja viens otram (tāpat kā pašas šīs varas) bez pārklājumiem, mijiedarbības vai atbalsīm. Norūpētība par asinīm un likumu atšķirīgos veidos jau gandrīz divus gadsimtus ir neatlaidīgi vajājusi seksualitātes pārvaldīšanu. Divas no šīm interferencēm ir visai ievērojamas – viena sava vēsturiskā nozīmīguma dēļ, otra teorētisko problēmu dēļ, ko tā izvirza. Kopš 19. gadsimta otrās puses ir noticis tā, ka asins tematika ir tikusi aicināta atdzīvināt un balstīt ar visu vēstures slāni to politiskās varas tipu, kas darbojas caur seksualitātes dispozitīviem. Šajā punktā veidojas rasisms (rasisms tā jauno laiku formā, valsts rasisms, bioloģiskais rasisms): vesela apdzīvotības, ģimenes, laulību, izglītības, sabiedriskās hierarhijas, īpašuma politika, kā arī gara, nepārtraukta iejaukšanās virtene ķermeņa, uzvedības, veselības, ikdienas dzīves līmenī nu ir ieguvušas spilgtumu un attaisnojumu sakarā ar mītiskajām rūpēm nosargāt asiņu tīrību un likt triumfēt rasei. Nacisms, protams, bija visnaivākā un visviltīgākā asins fantasmu un disciplināras varas paroksisma kombinācija – turklāt pēdējā tāda bija, pateicoties pirmajai. Sabiedrības eigēniskā sakārtošana līdz ar visu, kas tajā varēja būt no mikrovaru paplašināšanas un intensificēšanas, neierobežotas valstiskošanas aizsegā tika papildināta ar murgainu eksaltāciju par visvērtīgākajām asinīm; tā vienlaikus izraisīja sistemātisku genocīdu pret citiem un risku izvirzīt pašiem sevi par totālu upuri. Un vēsture vēlējās, lai hitleriskā seksta politika paliktu nenozīmīga prakse, turpretī asins mīts pārtaptu vislielākajā masu izkaušanā, ko vien cilvēki pašreiz spēj atcerēties.

Iepretī tam kopš šīm pašām 19. gadsimta beigām ir iespējams izsekot, teorētiskajiem pūliņiem pārrakstīt seksualitātes tematiku likuma, simboliskās kārtības un suverenitātes sistēmā. Tas ir psihoanalīzes politiskais no-

pelns – vai vismaz tā nopelns, kas viņā ir konsekvents, – apšaubīt (kopš psihoanalīzes rašanās, proti, kopš attiecību saraušanas ar deģenerācijas neiropsihiatriju) to, kas varēja būt neatgriezeniski audzēlīgs šajos varas mehānismos, kuri pretendēja kontrolēt un pārvaldīt seksualitātes ikdienu: no šejienes freidiskie pūliņi (neapšaubāmi kā reakcija straujajam rasisma kāpumam, kas tolaik norisinājās) piešķirt seksualitātei likumu kā principu – laulības, aizliegtā asinssajaukuma, Tēva-Valdnieka likumu, ar vārdu sakot, izveidot apkārt vēlmei visu seno varas kārtību. Tieši pateicoties tam, psihoanalīze izrādījās – ar nedaudziem izņēmumiem un tajā, kas attiecās uz vissvarīgāko, – teorētiskā un praktiskā opozīcijā fašismam. Taču šī psihoanalīzes pozīcija bija saistīta ar noteiktu vēsturisku konjunktūru. Un nekas nevarētu aizkavēt domāt par seksuālo kārtību atkarībā no likuma, nāves, asins un suverenitātes instances – lai kādas būtu atsaukšanās uz Sadu un uz Bataiju, lai kādas būtu "nogāšanas" ķīlas, ko viņiem prasītu, – galu galā būtu tikai vēsturiska "retroversija". Seksualitātes dispozitīvs ir domājams, pamatojoties uz varas tehnikām, kas ir tā laikabiedres.

*

Man sacīs: tas nozīmē ieslīgt drīzāk sasteigtā nekā radikālā historicismā; tas nozīmē – varbūt mainīgu, taču trauslu, sekundāru un kopumā paviršu parādību labā noklusēt seksuālo funkciju bioloģiski noturīgo eksistenci; tas nozīmē runāt par seksualitāti tā, it kā sekss nepastāvētu. Un man varētu pamatoti iebilst: "Jūs pretendējat detalizēti analizēt procesus, ar kuru palīdzību tika seksualizēts sieviešu ķermenis, bērnu dzīve, ģimenes attiecības un vesels plašs sabiedrisko attiecību tīkls. Jūs gribat aprakstīt šo seksuālo rūpju lielo kāpumu kopš 18. gadsimta un pieaugošo dedzību, ko mēs esam veltījuši tam, lai visur saskatītu seksu. Pieņemsim un iztēlosimies, ka varas mehānismi patiešām vairāk lietoti, lai rosinātu un "kairinātu" seksualitāti, nekā lai to apspiestu. Taču te nu jūs esat palicis stipri tuvu tam, par ko domājat, ka esat no tā norobežojies; dziļākajā būtībā jūs parādāt seksualitātes izplatības, nostiprināšanās, fiksācijas fenomenus, jūs mēģināt likt ieraudzīt to, ko varētu saukt par "erogēno zonu" organizēšanu sociālajā ķermenī; ļoti iespējams, ka jūs esat tikai pārvietojis difūzu procesu līmenī tos mehānismus, ko psihoanalīze precīzi ir attiecinājusi uz indivīda līmeni. Taču jūs neņemat vērā to, uz ko balstoties šī seksualizācija varēja izveidoties un ko psihoanalīze savukārt nenoniecina – proti, seksu. Pirms Freida tiecās cik vien iespējams cieši lokalizēt seksualitāti: seksā, tā

reproduktīvajās funkcijās, tiešajās anatomiskajās lokalizācijās; nolaidās līdz bioloģiskajam minimumam – orgāns, instinkts, galamērķis. Taču jūs esat simetriskā un inversā pozīcijā: jums paliek tikai sekas bez atbalsta, sazarojumi, kam laupītas saknes, seksualitāte bez sekas. Un tad vēl kastrācija."

Šajā sakarībā jāizšķir divi jautājumi. No vienas puses, vai seksualitātes analīze kā "politisks dispozitīvs" nepieciešami paredz anatomijas, bioloģiskā, funkcionālā ķermeņa neņemšanu vērā? Es domāju, ka uz šo pirmo jautājumu var atbildēt ar nē. Katrā ziņā šā pētījuma mērķis ir parādīt, kā varas dispozitīvi tieši sasaistās ar ķermeni – ar ķermeņiem, funkcijām, fizioloģiskajiem procesiem, izjūtām, baudām; nav runa par to, ka ķermenis būtu jāizdzēs, bet gan par to, ka tam jāliek parādīties tādā analīzē, kur bioloģiskais un vēsturiskais neseko viens otram kā agrāko laiku sociologu evolucionismā, bet sasaistās saskaņā ar pieaugošu sarežģītību tādā mērā, kā attīstās mūsdienu varas tehnoloģijas, kuru mērķis ir dzīve un dzīvība. Tātad nevis "mentalitāšu vēsture", kas rēķinātos ar ķermeņiem tikai no tāda skatījuma viedokļa, kādā tie tikuši uztverti vai apveltīti ar jēgu un vērtību, bet gan "ķermeņu vēsture" un tā veida vēsture, kā tikuši izdarīti ieguldījumi tajā, kas viņos ir vismateriālākais, visdzīvākais.

Otrs jautājums, no pirmā jautājuma atšķirīgs: šī materialitāte, uz kuru atsaucas, vai tā attiecīgi nav sekas materialitāte, un vai nav paradoksāli gribēt veidot seksualitātes vēsturi ķermeņu līmenī, kaut pavisam nelielā mērā neskarot seksu? Galu galā, vai vara, kas darbojas caur seksualitāti, vai tad tā it īpaši nevēršas pie šā realitātes elementa, kas ir sekss – "sekss" vispār? Tas, ka seksualitāte attiecībā pret varu nav ārēja joma, kurai vara sevi uzspiestu, ka, gluži pretēji, tā ir varas aprikojumu iznākums un instruments, – tas vēl iet cauri. Taču vai sekss pats attiecībā pret varu nav "cits", turpreti attiecībā pret seksualitāti vai tas nav centrs, ap kuru tā izplata varas efektus? Lūk, tieši šo *seksa* ideju nevar pieņemt bez pārbaudīšanas. Vai "sekss" patiešām būtu noenkurošanās vieta, kas balsta "seksualitātes" izpausmes, vai varbūt kompleksa ideja, kas vēsturiski veidojusies seksualitātes dispozitīva ietvaros? Katrā ziņā ir iespējams parādīt, kā šī sekas ideja ir veidojusies caur dažādām varas stratēģijām un kāda noteicoša loma tai ir bijusi.

Visās pamatlīnijās, kurās kopš 19. gadsimta ir attīstīties seksualitātes dispozitīvs, redzams, ka šī ideja izstrādājas – pastāv vēl kaut kas cits bez ķermeņa, orgāniem, somatiskām lokalizācijām, funkcijām, anatomiski fizioloģiskām sistēmām, sajūtām, baudām; kaut kas cits, pat vēl vairāk – kaut kas tāds, kam ir pašam savas iekšēji piemītošas īpašības un pašam savi likumi: "sekss". Tā sievietes histerizēšanas procesā sekss tika definēts trijos

veidos: kā kaut kas tāds, kas pieder vienlaikus gan vīrietim, gan sievietei; vai arī kaut kas tāds, kas pieder galvenokārt vīrietim un kas tādai pietrūkst sievietei; bet vēl arī kaut kas tāds, kas viens pats konstituē sievietes ķermeni, pakļaujot to visā pilnībā vairošanās funkcijām un nepārtraukti to traucējot ar šīs pašas funkcijas ietekmēm; histērija šajā stratēģijā tiek interpretēta kā sekss spēle, ciktāl sekss ir "kaut kas" un "cits", veselais un daļa, princips un iztrūkums. Seksualizējot bērnību, šī ideja izstrādājas no tāda sekss, kas ir klātesošs (no anatomijas fakta) un neesošs (no fizioloģijas viedokļa), tāpat arī klātesošs, ja ņem vērā tā aktivitāti, un nepietiekams, ja skatās pēc reprodiktīvā galamērķa; vai arī – aktuāls savās izpausmēs, bet slēpts savos rezultātos, kas visā to patoloģiskajā smagumā parādīsies tikai vēlāk; savukārt pieaugušajam, ja bērna sekss vēl ir klātesošs, tas tā ir apslēptas cēlonības formā, kas tiecas anulēt pieaugušā seksu (tā bija viena no 18. un 19. gadsimta medicīnas dogmām – pieņemt, ka pāragra sekss sekas ir neauglība, impotence, frigiditāte, nespēja izjust baudu, sajūtu trūkums); seksualizējot bērnību, tika radīta ideja par seksu, ko raksturo galvenokārt klātesības un promisesības, apslēptā un izpaustā rotaļa; masturbācija ar sekām, ko tai piedēvē, vispirmām kārtām atklāj šo klātesamības un promisesības, izpausmes un apslēpšanas spēli. Perversiju psihiatrizēšanā sekss tika attiecināts uz bioloģiskām funkcijām un uz anatomiski fizioloģisku mehānismu, kas tam piešķir "jēgu", proti, galamērķi; taču sekss tiek attiecināts arī uz instinktu, kas caur sevis paša attīstību un atkarībā no objektiem, uz kuriem tas var attiekties, padara iespējamu perversas uzvedības parādīšanos, bet tās rašanos prātam izprotamu; tādējādi sekss tiek noteikts caur funkcijas un instinkta, galamērķa un nozīmes savijumu; un šajā formā tas izpaūžas labāk nekā jebkur citur, perversijā-paraugā, šajā "fetiģismā", kas vismaz kopš 1877. gada ir kalpojis par vadošo pavedienu visu pārējo noviržu analīzē, jo tur tika skaidri nolasīta instinkta fiksēšanās uz objektu vēsturiskas saķeres un bioloģiska neadekvātuma manierē. Visbeidzot, ar vairošanas saistītās uzvedības socializācijā sekss tiek aprakstīts kā iespiests starp realitātes likumu (kura tiešā un visrupjākā forma ir ekonomiskā nepieciešamība) un baudas ekonomiku, kas vienmēr tiecas šo likumu apiet, ja tā vispār to atzīst; visslavenākā no "viltībām", "coitus interruptus", uzrāda to punktu, kur reālā instance piespiež darīt galu baudai un kur bauda vēl rod iespēju izpausties, neraugoties uz ekonomiku, ko noteicis reālais. Ir redzams, ka tas ir seksualitātes dispozitīvs, kurš savās atšķirīgajās stratēģijās noliek vietā šo "sekss" ideju; un tā liek tam parādīties četrās galvenajās formās – histērijā, onānismā, fetišismā un pārtrauktajā dzimumaktā – kā pakļautu veselā un

daļas, principa un iztrūkuma, promesības un klātesamības, pārsātinātības un trūkuma, funkcijas un instinkta, galamērķa un jēgas, reālā un baudas rotaļai. Tādējādi mazpamazām ir izveidojusies vispārīgās seksta teorijas armatūra.

Tā šī teorija, tādā veidā ieviesta, seksualitātes dispozitīvā izpildīja zināmu skaitu funkciju, kas to padarīja nepieciešamu. Sevišķi trīs no tām bija nozīmīgas. Vispirms "seksta" jēdziens deva iespēju saskaņā ar mākslīgu vienotību pārgrupēt anatomiskos elementus, bioloģiskās funkcijas, uzvedību, sajūtas un baudas, un tas ļāva likt funkcionēt šai fiktīvajai vienībai kā cēlonības principam, visuresošai jēgai, visur atklājamam noslēpumam: sekss tā tad varēja funkcionēt kā vienīgais apzīmētājs un kā universāls apzīmējamais. Turklāt, parādoties vienoti kā anatomijai un kā trūkumam, kā funkcijai un kā latentumam, kā instinktā un kā jēgai, tas spēja iezīmēt kontakta līniju starp zināšanām par cilvēka seksualitāti un bioloģijas zinātnēm par vairošanos; tādējādi pirmais, neko reāli neaizņemoties no otrajiem – izņemot dažas nedrošas analogijas un dažus pārstādītus konceptus –, pateicoties priekšrocībai atrasties tādos kaimiņos, ir ieguvis kvazizinātniskuma garantiju; taču šis pašas blakusesības dēļ kaut kas no bioloģijas un fizioloģijas satura varēja kalpot par normalitātes principu cilvēka seksualitātei. Visbeidzot, seksta jēdziens ir nodrošinājis būtisku pavērsienu; tas ir lāvis apvērst varas attiecību pret seksualitāti izpausmi un likt tai parādīties nevis būtiskajā un pozitīvajā attieksmē pret varu, bet gan kā iestiprinājušos specifiskā un nereducējamā instancē, ko vara kā vien spēdama tiecas pakļaut; tādējādi "seksta" ideja ļauj izvairīties no tā, kas veido varas "varu"; tā ļauj par sevi domāt tikai kā par likumu un aizliegumu. Sekss – šī instance, kas mums šķiet dominējam pār mums, un šis noslēpums, kas mums šķiet pamatā visam, kas mēs esam, šis punkts, kas mūs fascinē ar varu, kuru tas demonstrē, un ar jēgu, kuru tas apslēpj, no kura mēs prasām atklāt, kas mēs esam, un atbrīvot mums to, kas mūs nosaka, – protams, ka sekss ir tikai ideāls punkts, ko padarījis nepieciešamu seksualitātes dispozitīvs un tā funkcionēšana. Nevajag iztēloties autonomu seksta instanci, kas sekundāri izstrādātu daudzveidīgos seksualitātes efektus uz visas tās kontaktu virsmas ar varu. Tiesi otrādi, sekss ir vispekulatīvākais, visideālākais, arī visiekšējākais elements seksualitātes dispozitīvā, ko vara organizē tur, kur tā pārņem ķermeņus, to materialitāti, spēkus, enerģijas, sajūtas un baudas.

Varētu vēl piebilst, ka "sekss" izpilda vēl citu funkciju, kas šķērso pirmās un balsta tās. Šoreiz tā ir vairāk praktiska nekā teorētiska loma. Tiesi caur seksu, imagināro punktu, ko fiksējis seksualitātes dispozitīvs, ikvienam ir jāiziet, lai tiktu klāt pašam savai inteligibilitātei* (tāpēc, ka tas vienlaikus

ir apslēpts elements un jēgas radītājs princips), sava ķermeņa kopumam (tāpēc, ka sekss ir tā reāla un apdraudēta daļa un simboliski veido no tā kopumu), savai identitātei (tāpēc, ka sekss pievieno impulsa spēkam viena gadījuma sevišķumu). Rezultāts šai apvēršanai, kas, protams, nemanāmi ir sākusies jau sen – miesas kristīgās ganīšanas laikmetā –, ir tāds, ka mēs tagad esam nonākuši pie mūsu inteligibilitātes prasīšanas tam, kas tik daudzus gadsimtus ticis uzlūkots kā trakums, mūsu ķermeņa pilnības prasīšanas tam, kas ilgstoši bijis kauna zīme un it kā brūce, un pie mūsu identitātes prasīšanas tam, kas ticis uzlūkots kā tumšs spiediņš bez vārda. No šejienes izriet lielā nozīme, ko mēs tam piešķiram, pakalpīgās bailes, ar kurām mēs to apjozam, rūpes, ko mēs veltām tā iepazīšanai. No šejienes izriet arī fakts, ka gadsimtu gaitā tas pakāpeniski ir kļuvis nozīmīgāks nekā mūsu dvēsele, gandrīz vai nozīmīgāks nekā mūsu dzīvība; un no šejienes arī tas, ka visas pasaules miklas mums šķiet tik vieglas salīdzinājumā ar šo noslēpumu, kas ikvienā no mums ir mazitiņš, taču tā blīvums to padara smagāku par jebkuru citu. Faustiskais ligums, ko seksualitātes dispozitīvs ir ierakstījis mūsos kā kārdinājumu, kopš tā laika ir šāds: iemainīt visu dzīvi kopumā pret pašu seksu kā tādu, pret seksa patiesību un suverenitāti. Sekss noteikti ir nāves vērts. Tieši šajā nozīmē – un uz to ir jāskatās stingri vēsturiski – mūsdienās seksu šķērso nāves instinkts. Kad Rietumi jau stipri sen atklāja mīlestību, tie viņai noteica pietiekamu cenu, lai darītu nāvi pieņemamu; tieši sekss mūsdienās pretendē uz šā ekvivalenta – visdārgākā no visiem – lomu. Un, kamēr seksualitātes dispozitīvs atļauj varas tehnikām izdarīt ieguldījumus dzīvībā, fiktīvais seksa punkts, ko viņš pats ir iezīmējis, iedarbojas pietiekami fascinējoši uz ikvienu no mums, lai mēs būtu ar mieru tur dzirdēt nāves dunu.

Radot tādu imagināro elementu kā sekss, seksualitātes dispozitīvs ir radījis vienu no saviem būtiskākajiem iekšējiem funkcionēšanas principiem: kāre pēc seksa – vēlēšanās to dabūt, vēlēšanās tam piekļūt, to atklāt, atbrīvot, artikulēt diskursā, formulēt patiesībā. Tas izveidoja pašu "seksu" par kaut ko vēlamu. Un tā ir šī seksa vēlamība, kas saista ikvienu no mums ar priekšrakstu to iepazīt, atklāt tā likumu un varu; tieši šī vēlamība liek mums ticēt, ka mēs apliecinām mūsu seksa tiesības pret visām varām, lai gan patiesībā tā mūs piesaista seksualitātes dispozitīvam, kas no mūsu pašu dziļumiem liek celties kā mirāžai, kur mēs domājam sevi ieraudzīt, melnajam seksa mirdzumam.

"Viss ir sekss," sacīja Keita *Spārnotajā čūskā*, "viss ir sekss. Cik gan sekss var būt skaists, kad cilvēks to saglabā varenu un svētu un kad tas piepilda pasauli. Tas ir kā saule, kas jūs pārpludina, caurauz jūs ar savu gaismu."

Tātad neatvedināt seksualitātes vēsturi uz seksa instanci, bet gan parādīt, kā "sekss" nonāk seksualitātes vēsturiskajā atkarībā. Nenovietot seksu reālās esamības pusē, bet seksualitāti – neskaidru ideju un ilūziju pusē; seksualitāte ir ļoti reāla vēsturiska figūra, un tieši tā ir radījusi seksa jēdzienu kā spekulatīvu un tās funkcionēšanai nepieciešamu elementu. Nedomāt, ka, pasakot *jā* seksam, mēs sakām nē varai; gluži pretēji, mēs sekojam seksualitātes vispārīgā dispozitīva pavedienam. Tieši no seksa instances ir jāatbrīvojas, ja ar dažādu seksualitātes mehānismu taktisku apvēršanu mēs gribam padarīt vērtīgus pret varas tikojumus ķermeņus, baudas, zināšanas visā to daudzveidībā un pretestības spējās. Prettrieciena atbalsta punktam pret seksualitātes dispozitīvu būtu jābūt nevis seksamiekārei, bet gan ķermeņiem un baudām.

*

"Pagātnē ir bijis tik daudz darbības," sacījis D. H. Lourenss, "konkrēti, seksuālas darbības, tik monotonas un nogurdinošas atkārtotās bez mazākās paralēlās attīstības domāšanā un sapratnē. Tagad mūsu darbs ir saprast seksualitāti. Šodien pilnībā apzināta seksuālā instinkta izpratne nozīmē vairāk nekā seksuālais akts."

Varbūt kādudien cilvēki brīnīsies. Būs grūti izprotams, kā gan civilizācija, kas citādi tik ļoti nodevusies milzīgu ražošanas un sagraušanas mehānismu attīstībai, ir atradusi laiku un bezgalīgu pacietību tik bažīgi iztaujāt sevi par to, kā tad īsti ir ar seksu; varbūt smaidīs, atceroties, ka šie cilvēki, kas būsīm bijuši mēs, uzskatīja, ka šajā pusē pastāv vismaz tikpat vērtīga patiesība kā tā, ko viņi jau ir mēģinājuši izdibināt no zemes, zvaigznēm un no savas domas tīrajām formām; būs pārsteigti par to dedzību, ko mēs esam veltījuši, lai izrautu seksualitāti no viņas nakts, seksualitāti, ko viss – mūsu diskursi, mūsu paradumi, mūsu institūcijas, mūsu reglamenti, mūsu zināšanas – izstrādājuši pilnīgā apgaismojumā un ar blikšķi palaiduši gaisā. Un jautās sev, kāpēc mēs tik ļoti esam vēlējušies atcelt likumu klusēt par to, kas bijis viskliedzošākais no mūsu aizspriedumiem. Troksnis retrospektīvi varētu šķist nesamērīgs, taču vēl divaināka varētu šķist mūsu stūrgalvība tur saskatīt tikai atteikšanos runāt un rīkojumu klusēt. Tiks uzdots jautājums par to, kas gan mūs varējis padarīt tik augstprātīgus; pētīs, kāpēc mēs piedēvējam sev nopelnus, ka pirmie esam piešķirusi seksam pret visu tūkstošgadīgo morāli to nozīmīgumu, kas, mūsaprāt, tam pieder, un kā mums izdevies padarīt sevi slavenus par to, ka

20. gadsimtā beidzot esam atbrīvojušies no ilgās un smagas apspiestības laikiem – no ieilgušā, lejupejošā, buržuāziskās ekonomikas imperatīvu skopulīgi un sikumaini izmantotā kristīgā askētisma. Un tur, kur mēs šodien redzam ar grūtībām atceltās cenzūras vēsturi, drīzāk saskatīs sarežģīta dispozitīva ilgstošu kāpumu caur gadsimtiem, lai liktu runāt par seksu, lai piesaistītu tam mūsu uzmanību un mūsu rūpes, lai liktu mums ticēt tā likuma suverenitātei, turpretī patiesībā mūs vada seksualitātes valdonīgie mehānismi.

Pārmetums par panseksuālismu, ko vienubrīd vērsa pret Freidu un psihoanalīzi, izraisīs izsmieklus. Taču mazāk akli varbūt šķitīs tie, kas to ir formulējuši, nevis tie, kas ar vienu rokas mājienu atmetuši, it kā tā izpaustu tikai novecojušās klirības bailes. Jo pirmos galu galā tikai pārsteidza process, kas bija sācies jau kopš ļoti seniem laikiem un ko tie nemanīja apjozami ap sevi no visām pusēm; to, kas bija ticis gatavots jau ilgi, viņi attiecināja vienīgi uz Freida launo ģeniju; par vispārējā seksualitātes dispozitīva ieviešanu mūsu sabiedrībā viņi kļūdījās attiecībā uz datumu. Taču otrie savukārt kļūdījās attiecībā uz procesa raksturu; viņi nolēma, ka Freids beidzot, pateicoties pēkšņam pavērsienam, atdeva seksam to daļu, kas tam pienācās un kas tam tik ilgi tikusi apstrīdēta; viņi nesaskatīja, ka Freida labais ģēnijs to novietoja vienā no noteicošajiem punktiem, kurus zināšanu un varas stratēģijas iezīmējušas kopš 18. gadsimta, un ka tādejādi viņš ar apbrīnojamu iedarbības spēku, kas bija dziļāko klasikas laikmeta intelektuāļu un garīgo vadoņu cienīgs, atjaunojis gadsimtiem seno norādījumu iepazīt seksu un ielikt to diskursā. Bieži vien piemin tos neskaitāmos paņēmienus, ar kuriem veclaiku kristietība mums lika nīst ķermeni; taču padomāsim mazliet par visām tām viltībām, ar kurām kopš vairākiem gadsimtiem mums lika mīlēt seksu, ar kurām mums padarīja par vēlamu to pazīt un pār vērtīgu visu, kas par to tika teikts; ar kurām arī pamudināja mūs izvērst visas mūsu izmaņas, lai to pārsteigtu, un pievērsa uzdevumam izvilkt no tā patiesību; ar kurām mūs padarīja vainīgus par to, ka mēs tik ilgi to neatzinām. Tieši šīs viltības šodien būtu pelnījušas izbrīnu. Un mums vajadzētu padomāt, ka varbūt kādudien citā ķermeņu un baudu ekonomikā vairs nesapratīs, kā seksualitātes viltībām un tās dispozitīvu atbalstošajai varai izdevās pakļaut mūs šai skarbajai seksa monarhijai līdz pat tam, ka izdevās mūs nolemt skaidri neizsakāmajam uzdevumam varmācīgi laupīt tā noslēpumu un izspiest no tā tumsības pašas patiesākās atzīšanās.

Šī dispozitīva ironija: tas liek mums noticēt, ka šeit ir runa par mūsu "atbrīvošanos".

PIEZĪMES

Mišels Fuko šajā darbā ir lietojis vairākus vārdus, ko latviski nāktos tulkot ļoti atšķirīgi, bet tādā gadījumā zustu jebkāda vienība starp tiem un būtu aprgrūtināta teksta uztveršana kopumā. Tādēļ daži vārdi jeb jēdzieni, ko autors lietojis stipri atšķirīgās nozīmēs, tulkojumā latviski nav atveidoti.

8. lpp. Diskurss, oriģinālā *discours*, francū valodā ir ļoti ietilpīgs jēdziens, ko Fuko lieto kā atslēgas vārdu. Burtiski tulkojot, tas visbiežāk nozīmē *runa, uzstāšanās ar uzrunu, izteiciens*, arī *vārdi* pretstatā darbībai. Filozofijas tekstos tas jāizprot arī kā *prātojums, pār-runā* – īsas pamācības vai instrukcijas nozīmē – (atšķirībā no plaša izklāsta, ko sauc par *traktātu – traité*) arī *domas izklāsts, koncepcijas izklāsts, viedokļa formulējums*. Diskurss atšķirībā no intuitīvās nojautas ir balstīts uz prātu un loģiku.

8. lpp. Klasikas laikmets. Ar to domāts 17. gs.

19. lpp. Dispozitīvs, oriģinālā *dispositif*, ir jēdziens ar daudzām nozīmēm. Novocojusi nozīme, kas lietota galvenokārt medicīnā, ir *sagatavojums*. Tieslietās ar to tiek apzīmēti *sprieduma lemjošās daļas izklāsts*, tehnikā – *plāns*, arī *ierīce*, militārās lietās, bet arī citur – *sakārtojums, izkārtojums, izvietojums, rīcības iespēja*. Dažos gadījumos minēto vārdu nākas tulkot arī kā *struktūra*, vai kā *noskaņojums, gatavība* (saņemot tādus vai citādus priekšlikumus, rīkojumus, dot prettriecienu).

21. lpp. Domāti Freida darbi "Trīs apcerējumi par seksuālā teoriju" (1905) un "Piecdīgā bērna fobijas analīze" (1909).

23. lpp. Florālijas – puķu izstādes Itālijā.

25. lpp. Vārdu spēle - zemnieka vārds *Jouy* skan tāpat kā *joui*, kas nozīmē "baudījīs, guvis orgasmu".

53. lpp. "Nekautrīgie dārgumi", franciski *Les Bijoux indiscrets*, – diezgan piedauzīga satura Denī Didro satīrisks romāns (1747) par pasakaino Kongo valsti, kuras tikumi dažā ziņā izrādās apbrīnojami līdzīgi Francijas tikumiem 18. gadsimtā. Valsts valdniekam ir burvju gredzens. Ja to pagriez uz kādas dāmas pusi, tā tūlīt spiesta visās detaļās stāstīt savu intīmo biogrāfiju.

60. lpp. Anrī de Bulēnviljē (*comte Henri de Boulainvilliers*, 1658–1722), francū aristokrāts. Viņš nedzīvoja galmā un neiestājās armijā, bet pats apsaimniekoja savas muižas Normandijā. Brīvajā laikā nodarbojās ar vēsturi, filozofiju un teoloģiju. Izklaidēšanās dēļ arī ar matemātiku, fiziku, alķīmiju un astroloģiju. Ir atzīts feudālo tiesību teorētiķis.

63. lpp. Efekts, oriģinālā *effēt*, tulkojams arī kā *rezultāts, iznākums, sekas, izpausme, veikums, iedarbība*, bet iespējami arī citādi tulkojumi. Šajā izdevumā vārds *effēt* nav konsekventi tulkots kā *efekts*, bet arī citādi.

54. lpp. *Acheronta movebo* - latīņu val., burtiski "Iekustināšu Aherontu". "Piesaukšu pazemes dievus...", vārdi no Vergilija "Eneīdas", VII grām., 312. pants, A. Ģiezena tulk., R, 1970.

68. lpp. "Lielie manevri" – populāra filma Rietumeiropā 20. gs. 50. gados. Te skats jautājums, ka krietni pienākuma pildītāji dažkārt nepamana sava labuma meklētāju intrīgas. Šeit filmas nosaukums lietots kā sugas vārds.

78. lpp. Veslijs, Džons (1703-1791). Metodisma dibinātājs Anglijā. Sludināja atgriešanos pie reformācijas avotiem.

72. lpp. Homeostāze. Ar šo vārdu bioloģijā apzīmē dzīva organisma spēju uzturēt savā iekšienē relatīvi nemainīgu ķīmisku sastāvu un spiedienu, kaut arī apkārtējās vides apstākļi mainās. Te šis vārds lietots pārnestā nozīmē.

79. lpp. Žans de Žersons (*Jean de Gerson*, 1363-1429), franču filsofs un teologs.

104. lpp. Inteligibilitāte – izprotamība ar prātu, atšķirībā no tā, ko var tikai intuitīvi nojaust vai izjust kā pārdzīvojumu; pretstats sensibilītai – tam, ko var tikai sajust vai izjust.

63. pp. Efecte originale este tulburarea sa la nivelul aparatului renal datorita
neputintei renale de a elimina excesul de acid uric. Aceasta este cauza
de dezvoltare a guta, dar nu este...

64. pp. Aceasta este cauza de dezvoltare a guta, dar nu este...
"Tratat de medicina interna", VII editie, 1912, pag. 115, nota A. Givens sub
R. 1970.

65. pp. "Liceu mare" - populatia din Romania este de 20 milioane
locuitori la inceputul secolului, dar in prezent este de 25 milioane.
Aceasta este cauza de dezvoltare a guta, dar nu este...

66. pp. Vasilie (1903-1991) - medic român de origine maghiară. Studiu de
guta din Romania.

67. pp. Homocidul. A se vedea analiza acestui caz de omocidiu din
tratatul de medicina interna. Acest caz este un exemplu de omocidiu
din cauza guta. Acest caz este un exemplu de omocidiu din cauza
guta. Acest caz este un exemplu de omocidiu din cauza guta.
Acest caz este un exemplu de omocidiu din cauza guta.
Acest caz este un exemplu de omocidiu din cauza guta.
Acest caz este un exemplu de omocidiu din cauza guta.

68. pp. Acesta este un exemplu de omocidiu din cauza guta.
Acesta este un exemplu de omocidiu din cauza guta.
Acesta este un exemplu de omocidiu din cauza guta.
Acesta este un exemplu de omocidiu din cauza guta.
Acesta este un exemplu de omocidiu din cauza guta.
Acesta este un exemplu de omocidiu din cauza guta.

69. pp. Acesta este un exemplu de omocidiu din cauza guta.

70. pp. Acesta este un exemplu de omocidiu din cauza guta.
Acesta este un exemplu de omocidiu din cauza guta.
Acesta este un exemplu de omocidiu din cauza guta.
Acesta este un exemplu de omocidiu din cauza guta.
Acesta este un exemplu de omocidiu din cauza guta.
Acesta este un exemplu de omocidiu din cauza guta.

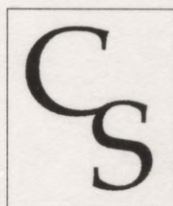
71. pp. Acesta este un exemplu de omocidiu din cauza guta.
Acesta este un exemplu de omocidiu din cauza guta.

72. pp. Acesta este un exemplu de omocidiu din cauza guta.

73. pp. Acesta este un exemplu de omocidiu din cauza guta.
Acesta este un exemplu de omocidiu din cauza guta.

74. pp. "Necrotizarea dăruirii", franceză de Pierre Lacombe - descrie
cazul unui omocidiu din cauza guta. Acesta este un exemplu de omocidiu
din cauza guta. Acesta este un exemplu de omocidiu din cauza guta.
Acesta este un exemplu de omocidiu din cauza guta.
Acesta este un exemplu de omocidiu din cauza guta.
Acesta este un exemplu de omocidiu din cauza guta.

75. pp. Anii de boala de Louis Pasteur de Boucardiers, 1658-1712. Tratat
de medicina. Acesta este un exemplu de omocidiu din cauza guta.
Acesta este un exemplu de omocidiu din cauza guta.
Acesta este un exemplu de omocidiu din cauza guta.
Acesta este un exemplu de omocidiu din cauza guta.
Acesta este un exemplu de omocidiu din cauza guta.

Mišela Fuko darba "Seksualitātes vēsture" 1. daļa "Zinātgrība" ir deviņpadsmitā grāmata Sorosa Fonda – Latvija dibinātajā tulkojumu sērijā "Cilvēks un sabiedrība". Centrālās Eiropas universitātes izstrādātās tulkojumu sērijas koncepciju ar Atvērtās sabiedrības institūta Izdevējdarbības attīstības centra un Sorosa fonda – Latvija atbalstu īsteno Latvijas izdevniecības – "AGB", "Alberts XII", "Elpa", "Jumava", "Pētergailis", "Omnia mea", "Sprīdītis", "Zvaigzne ABC" u.c. Šā kopdarba mērķis ir ik gadu laist klajā vismaz piecu nozīmīgu sociālo un humanitāro zinātņu darbu tulkojumus, kuros laika gara meklējumi atklāti pasaulē atzītu mūsdienu zinātņu klasiku interpretācijā.

Sērijā izdotajiem Ludviga Vitgenšteina, Antonija D. Smita, Martina Heidegera, Česlava Miloša, Kliforda Girca, Erika Eriksona, Herberta Gudjona, Alana Dž. P. Teilora, Antonija Gidensa, Hansa-Georga Gadamera, Džozefa Rotčailda, Eliasa Kaneti un Ričarda Rortija darbu tulkojumiem 2000. gadā piepulcējas ne tikai Mišela Fuko lieldarba 1. un 2. daļa, bet arī Žana Bodrijāra "Simulakri un simulācija" un Hannas Ārentes "Totalitārisma izcelsme" – darbi, kas attēlo mūsdienu pasauli tās saskaldītajā daudzveidībā un sociālo procesu sarežģītībā... un šādam laikmetam atbilstīgā – nebūt ne vieglā valodā.

Latvijā atzītāko nozares speciālistu – filosofu, politologu, vēsturnieku un sociologu izvēlēto darbu tulkojumi turpina ceļu pie lasītāja. Arī no viņa būs atkarīga šīs sērijas dzīvotspēja.

Mišels Fuko

Seksualitātes vēsture

Redaktore *I. Auziņa*

Māksl. redaktors *A. Aleks*

Tehn. redaktore *E. Vilka*

Maketētāja *M. Pabērza*

Apgāds Zvaigzne ABC, SIA,

K. Valdemāra ielā 105, Rīgā, I.V-1013. Red. nr. D-58

A/s "Poligrāfists", K. Valdemāra ielā 6, Rīgā, I.V-1010

OBLIGĀTAIS
EKSEMPĻĀRS

1,63

Grāmatu sērija «Cilvēks un sa

2000-3
L-375 T

LĀTVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTEKA

0300030868

ISBN 9984-17-730-0

9 789984 177304 >